

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XIII ■ Nr. 7 (140) ■ Iulie 2022

Monumentul eroilor din Boldești, Scăieni – Prahova

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeș”.

Aşa grăit-a...

Gheorghe PĂUN

Nu, nu Zarathustra, ci *împăratul*... Titlu alternativ, şi mai potrivit: *Aşa grăit-au generalii,* pentru a sublinia de la început că am în vedere cartea *Napoleon Bonaparte în două sute de maxime comentate*, apărută în 2022, la Editura Univers, Bucureşti, sub semnătura generalului Mircea Chelaru. La două sute şi ceva de ani (de aici şi numărul de maxime selectate, dintre cele peste 500 care au fost extrase din zicerile şi scrierile caporalului ajuns prim-consul şi împărat, trecând, desigur, şi prin gradul de general), „bătrânul general” (după cum se prezintă-alintă într-un titlu de capitol de la începutul cărţii) contemporan are temerara dar fericita idee de a comenta o parte dintre cugetările ilustrului înaintaş, contrapunând fiecărei maxime napoleoniene o cugetare proprie, concluzie a comentariului. Face acest lucru cu inteligenţă şi subtilitate (preiau aprecierea editorului, Dumitru Ioncică), uneori apropiindu-l pe Napoleon, alteori amendându-l sau chiar contrazicându-l, cu deosebirile de vederi venind din două surse: schimbările din lume şi din cunoaşterea lumii petrecute între timp, cu multe detalii legate de experienţa istorică românească, de toate acestea beneficiind, desigur, generalul Chelaru, dar şi dintr-o deosebire fundamentală, funciară i-aş zice, între cei doi gânditori.

Această deosebire aminteşte de cea dintre Machiavelli şi Neagoe Basarab (nu intru în detalii, a elaborat asupra acestui subiect seniorul Dan Zamfirescu), dintre *Principele* primului şi *Învăţăturile*... celui de-al doilea. Napoleon este pragmatic, lucid, realist, cinic, mai degrabă ateu, adept ai lui Sun Tzu şi Machiavelli, desigur, chiar dacă preocupat deopotrivă de război şi de pace („Pacea trebuie să fie mai fecundă decât victoriile militare”), voind a pune la temelia construcţiilor sale statale, a Europei, *eroismul, meritul şi naţiunea*. Chiar spunea el (maximă reluată de acad. Victor Voicu – un al treilea general care contribuie la carte, cu o „notă referenţială”): „Cea dintâi dintre virtuţi este devotamentul faţă de Patrie”.

Generalul Chelaru, în schimb, are o perspectivă creştin-ortodoxă, umană, românească asupra lumii, oamenilor, moralei. De pildă, maximei dinainte îi contrapune zicerea „Patrie au toţi, pe când Ţară, doar cei care-i sunt moştenitori adevăraţi”. Distingem aici un ecou din Eminescu.

Compararea maximelor celor doi generali este deosebit de interesantă şi se poate discuta mult asupra lor. Reiau numai două perechi: „Nu există decât două pârghii care să pună oamenii în mişcare: frica şi interesul; orice mare revoluţie trebuie să acţioneze prin frică, interesele puse în joc nu vor duce nicidecum la mari rezultate.” (N.B.) „Când oamenii se pun în mişcare din cauza fricii, în urma lor

rămâne doar dezastrul.” (M.C.) „Crimele comune nu angajează pe nimeni.” (N.B.) „Nu există crimă colectivă cu autor necunoscut.” (M.C.)

În continuare vreau însă să reiau câteva ziceri napoleoniene care ar trebui să ne pună pe gânduri – prin actualitatea lor mai ales, prin luciditate, prin faptul că ilustrează/demonstrează faptul că multe lucruri ni s-au spus, expresiv şi memorabil, de multă vreme şi de oameni cu adevărat inspiraţi, suntem aşadar preveniţi, dar tot nu luăm seama, ne lăsăm în voia sorţii şi a celor interesaţi să ne modeleze soarta spre folosul lor, ne mirăm de ceea ce ni se întâmplă, suntem mereu luaţi pe nepregătite. Evident, ar trebui reluate şi comentariile/maximele-pereche ale generalului Chelaru, pentru că unele afirmaţii trebuie nuanţate, multora dintre ele le-aş putea adăuga şi consideraţii făcute de-a lungul anilor în editoriale ale revistei, dar rămân la formulările *împăratului.* Ordinea nu este cea din carte, pentru că penultima mi s-a părut cu totul remarcabilă, ca viziune-premoniţie (şi formulare), drept care o pun în capul seriei:

„Tunul a distrus feudalismul, cerneala va distruge societatea modernă.”

„Toate Adunările tind să facă din suveran o fantomă, iar din popor un sclav.”

„Poporului îi trebuie sărbători zgomotoase, proştilor le place zgomotul, iar mulţimea este proastă.”

„Legile majorităţii ţărilor sunt făcute pentru a oprima pe nevoiaşi şi a-i proteja pe cei puternici.”

„Împotriva banului, legea este neputincioasă.”

„În revoluţii nu există decât două feluri de oameni: cei care le fac şi cei care profită.”

„Omul cel mai puţin liber este omul de partid.”

„Apelarea la străini este un act criminal.”

„Mijlocul prin care te poţi face crezut este de a face realitatea incredibilă.”

„Nu există decât două ţări, Orientul şi Occidentul; două popoare: orientali şi occidentali.”

„Nu conduci poporul decât arătându-i un viitor: un şef este un negustor de speranţe.”

„În afacerile internaţionale, nu încrederea e salvarea, ci neîncrederea.”

Putem „aplica” aceste axiome deopotrivă la politica din România şi la situaţia din Europa, la pandemie şi la războiul din Ucraina...

Dar, la ce ne foloseşte?...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Friguri de reforme au cuprins capetele, pân-acum destul de pozitive, ale oamenilor noştri de stat, care pregătesc viitorul în coloanele gazetelor.

În unele foi din străinătate apare pe pagina a treia, după anecdote şi diverse, câte-un „sfat pe zi”, care cuprinde când reţete pentru a obţine o mai bună recoltă de sparanghel, când un leac în contra bolilor de ochi, când prepararea unui nou fel de şoricească. Foaia de căpetenie a partidului dominant ne fericeşte asemenea aproape zilnic cu câte-o reţetă de reformă: azi se reformează justiţia, mâine agronomia, apoi biserica, şcoala, regimul economic, administraţia comunală şi judeţeană – c-un cuvânt totul. Se ştie că noi românii suntem oameni lesne crezători. Nu ne-am îndoit nicicând că un text de lege, votat făr-a fi fost citit, e în stare să schimbe obiceiurile rele ale administraţiei şi ignoranţa tuturor. Un şir de paragrafe traduse repede din franţuzeşte de vreun şef de birou e după părerea noastră în stare a schimba brazda ţării şi caracterul populaţiunilor, încât din ziua promulgării şi până mai apoi să ne trezim atât de departe în privirea tuturor progreselor realizabile încât să ne mirăm noi înşine de ceea ce ne-a găsit.

Cu toate acestea, observatorul chiar superficial al maniei de reforme va vedea lesne că boala aceasta devine acută mai cu seamă în unele momente – asupra alegerilor. Când alegerile sunt aproape, totul e rău, totul trebuie reformat. Atunci în istoria monotonă a unei mizerii permanente, în contra căreia nu există alte remedii reale decât munca şi cultura, intervine episodul vesel al bunelor intenţiuni, al propunerilor de reformă radicală, care, ca varga magică a vrăjitorilor, să preschimbe ca din senin pustietatea în grădină, colibele în palate şi un popor sărac într-o turmă de regi. Aceste planuri de reforme ne dau în adevăr ocazia de-a făgădui, de-a deschide pentru câteva săptămâni cutia vestită a Pandorei şi a lăsa să fluture pe dinaintea oamenilor iluziile transparente ale tuturor bunurilor din lume. Odată alegerile făcute, marii reformatori de ieri recâştigă temperamentul lor apatic şi oriental şi ţara…? merge mereu cum a mers sute de ani, sub auspiciile singurei divinităţi care-a mai rămas în fundul cutiei Pandorei – a mizeriei…

În România mai avem a lupta c-un inconvenient statornic în viaţa noastră publică. Din ceea ce oamenii scriu şi zic nu poţi deduce ceea ce ei vor. În cele mai multe cazuri trebuie să laşi tot vraful de vorbe de-o parte şi să ghiceşti intenţia lăudabilă a reformatorului, care e în genere cu totul alta decât aceea pe care marele om o pretextează.

Astfel ni se-ntâmplă şi cu reforma electorală propusă de d. C.A. Rosetti. Teoretic o discutăm destul de bine şi arătăm îndestul de invederat că zadarnică e orice reformă pe cât timp oamenii asupra cărora se aplică nu ştiu nici a citi şi a scrie, neavând posibilitatea de-a judeca interesele publice. Aceste cuvinte, care ar fi în stare a convinge pe omul ce caută adevărul şi care nu se fereşte de-a fi convins, nu vor avea niciun efect asupra omului care ştie prea bine unde tinde şi a cărui ţintă e mai mică decât cea pretextată – paralizarea corupţiunii în alegeri – însă e cu mult mai practică şi mai pozitivă.

Această ţintă este de-a se perpetua la putere.

Se ştie că, dac-a fost vreodată cu putinţă a răsturna un guvern la noi prin opinia publică, iniţiativa a plecat de la colegiul I şi al II-lea. Colegiul al IV-lea votează aproape totdeauna cu guvernul şi după comanda administraţiei; colegiul al III-lea, mai ales în oraşele din provincie, unde clasă de mijloc mai nu există, e asemenea guvernamental.

Dacă vom enumera pe membrii opoziţiei conservatoare şi liberale vom vedea lesne că cei mai mulţi deputaţi opoziţionali îşi datoresc mandatele lor acestor două colegii, unde, cu toată corupţiunea, tot mai există neatârnare materială şi morală. Ce voieşte dar d. C.A. Rosetti? Să nimicească cu totul influenţa acestor colegii, băgând în ele pe delegaţii ţăranilor, care, struniţi de subprefecţi şi perceptori, vor vota pururea cu guvernul. Pentru a ajunge la acest scop, dumnealui nu se dă-ndărăt nici înaintea celei mai reacţionare idei: propune restrângerea dreptului politic al ţăranilor. Ţăranii vor alege numai pe jumătate atâţi delegaţi, decum aleg astăzi. Va să zică când e vorba de-a paraliza colegiul I şi al II-lea prin delegaţi ţărani, pururea guvernamentali, d-sa devine chiar neliberal şi restrânge capacitatea politică a trei din patru părţi a populaţiunilor României.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Reforma fiind constituţională, are nevoie de votul unei Camere de revizuire. Precum Victor Hugo propune pacea eternă, cu condiţia ca un ultim şi mare război să înlăture toate nedreptăţile de pe pământ, marele nostru reformator îşi promite ca, prin o ultimă presiune electorală, să obţină o asemenea Cameră şi o asemenea reformă de la colegiile actuale. După ce acestea se vor desfiinţa, presiunea nu va mai fi necesară. Colegiul I, II şi al IV-lea întrunite vor cuprinde pretutindenea o majoritate guvernamentală în mâna prefectului, compusă din delegaţii ţăranilor. Minoritatea proprietarilor mari va rămâne pururea, prin natura lucrurilor, învinsă de-o majoritate inconştientă, fără pricepere pentru interesele publice şi mânuită de guvern ca o unealtă mecanică.

Care este deci rezultatul ce caută a se obţine? Punerea întregului corp electoral sub puterea discreţionară a guvernului, asimilarea tuturor cu delegaţii ţăranilor ce votează cum li se porunceşte. E evident că atunci parlamentarismul ar fi o minciună, o aparenţă menţinută de ochii lumii şi că, în fond, guvernul autocritic ar putea face orice-ar voi.

Absolutismul nu este pururea şi pretutindenea o nenorocire. Adeseori el e necesar şi mari creaţiuni istorice îi se datoresc. Dar… absolutismul *sincer*, întemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se ruşinează de sine însuşi şi care crede că, prin o birocraţie energică, cu învăţătură de carte şi incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuţiile adesea sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară înseamnează a avea o companie de exploatare în capul ţării, care, păzind cu ipocrizie formele exterioare ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului şi al populaţiunilor, ci în folosul a o mână de oameni lacomi de avere şi moraliceşte putrezi.

(*Timpul,* 17 septembrie 1881)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Genomul uman şi Sofocle

Horia BĂDESCU

Printre atâtea adevăruri relative care ne umplu existenţa, acela că omul a încercat totdeauna să afle cine este şi unde se situează în univers este unul incontestabil. Însă ne putem întreba: să afle cine este ca om ori ca specie a viului, ca fiinţă sau ca existenţă?

Ni se spune fără încetare că astăzi astrofizicienii deschid perspective extraordinare şi că „biologii tremură de nerăbdare şi emoţie în faţa modului extraordinar în care avansează descifrarea naturii umane". De câte ori în îndelungata sa istorie umanitatea a mai auzit asemenea cuvinte? De câte ori n-a trăit ea nerăbdarea acestei emoţii?

Constatăm că „actualele cunoştinţe relevă o lume fantastică, imensă şi fabuloasă". Ar fi trebuit adăugat: şi infinită. Căci termenul *infinită* conţine toate celelalte trei atribute: prin infinitatea ei lumea devine fantastică, imensă şi fabuloasă. Dar dacă lumea nu are sens în afara infinităţii ei, mai putem afirma că „la începutul noului mileniu, spiritul omenesc se apropie de o manieră bulversantă de marile adevăruri esenţiale"?

Două întrebări îmi vin în minte în legătură cu aceasta:

– Este ea, natura umană, *natura umană* subliniez aceste cuvinte, o chestiune de biologie? Este ea doar sau în mod fundamental o chestiune de biologie, cum nu încetează să afirme, cu surle şi trâmbiţe, închinătorii lui *Homo Deus* şi ai zeului *Data*?

– Dacă admitem că lumea este infinită (şi aici, oameni de ştiinţă sau nu, nu putem să nu fim cu toţii decât de acord), infinită nu numai cantitativ, ci şi, şi mai ales, prin *calitatea* sa de lume, ce sens îmbracă termenul de „adevăr esenţial" şi care sunt adevărurile esenţiale atunci când de fiecare dată, în fiecare etapă a cunoaşterii umane, suntem nevoiţi să constatăm că îndărătul fiecărui „adevăr ultim" se ascunde un altul?

În această cursă fantastică spre *adevărul ultim*, în această nesfârşită căutare a ceva ce ne scapă întotdeauna, uităm adesea că singurul adevăr revelat vreodată umanităţii este miracolul existenţei universului şi vieţii, în armonia şi coerenţa lor, misterul acestei existenţe despre care dă mărturie umanitatea, faptul că esenţa lumii nu rezidă în imensitatea, ci în intensitatea prin care se manifestă ca atare.

Adevărul ultim al lumii şi vieţii este faptul că ele există şi că au un Sens. Sensul dinaintea căruia se uimea Albert Einstein. Nu e vorba aici de a pune sub semnul îndoielii extraordinarele reuşite ale ştiinţei sau necesitatea lor. E vorba pur şi simplu de a ieşi din iluzia că aceste reuşite ar fi apte de a ne oferi cheia lumii, de a ne permite cunoaşterea a ceea ce nu poate fi cunoscut, ci doar revelat, misterul, impenetrabil în evidenţa lui, universului şi vieţii.

Doar pornind de aici ne putem întreba dacă prodigioasa dezvoltare a cunoaşterii serveşte omul sau contribuie la aservirea lui?

Totul e doar o problemă de abordare. Dacă vom continua să acordăm cunoaşterii doar misiunea de a ne arăta cum sunt făcute lucrurile, cum se articulează ele în materialiatea lor, dacă vom continua să credem că descoperirea genomului uman ne spune „cine e omul", că faţa eternităţii e clona sau că virtualitatea numerică reprezintă calea de acces către orizontul increatului, atunci vieţuim într-o imensă iluzie! O iluzie cu atât mai gravă cu cât ea poate fi folosită în profitul potentaţilor acestei planete. A reduce omul doar la biologia, la existenţa sa, aceasta şi finalitatea visată de toţi oamenii puterii, indiferent de natura acesteia! Rezultatul prodigioasei dezvoltări a cunoaşterii, rezultat a cărui finalitate se conturează atât de vizibil de-acum, va fi acela de a spori capacitatea de a fi înseriaţi, uniformizaţi, manipulaţi şi excluşi, urmăriţi de o manieră din ce în ce mai intimă, în propriile noastre case, noi cei deja atât de bine pregătiţi să aprobăm şi să aplaudăm când şi cum trebuie.

Omul este ceea ce este, adică purtător de Sens, dincolo de biologic, de materialitatea lui. El este Om pentru că participă la transcendenţa lumii, pentru că face parte dintr-o lume care e valoare, valoare ontologică. Viaţa este sacră fiindcă are statutul unui mod de a fi care este valoare. O valoare care nu e o problemă de cantitate, ci de calitate, de intensitate şi nu de imensitate.

Ca scriitor, ca *sapiens* aparţinător culturii umaniste, m-am întrebat nu de puţine ori ce rol poate spera să joace poezia în dezvoltarea cunoaşterii universului, pe de o parte, şi a vieţii omeneşti, pe de altă parte? Şi ce rol pot avea aceste două vaste orizonturi ale cunoaşterii, cu descoperirile lor miraculoase, în domeniul concepţiei şi creaţiei poetice din acest nou secol şi mileniu?

Cele două întrebări se conţin şi se condiţionează reciproc. Rolul pe care dezvoltarea cunoaşterii universului şi a vieţii omeneşti îl poate juca în domeniul concepţiei şi creaţiei poetice va fi acela de a proba odată în plus că acel adevăr ultim, despre care se tot vorbeşte, nu aparţine domeniului ştiinţei. Că omul este cu totul altceva decât ceea ce i se propune a fi. Că adevăratul infinit, teritoriu al vieţii şi morţii, se află în orizontul insondabil al spiritului. Că adevărurile ultime nu sunt făcute pentru a fi descrise, ci revelate!

Am descifrat genomul uman, dar, în acelaşi timp, nu ştim nimic în plus despre ce este cu adevărat omul. Am descifrat genomul uman, dar omul nu e cu nimic mai bun ca altădată. Nici mai rău, poate. Poate! Am descifrat genomul uman, am descoperit particula şi radiaţia universului, dar am pierdut onoarea, măsura, valoarea cuvântului dat, sensul moralei, bineînţeles în afara aceluia al „moralei" celei mai diabolice cenzuri, aceea a *corectitudinii politice.* Aceea care *reperează* de fiecare dată „onoarea" şifonată a angrosiştilor politici şi ţine atât de bine în lesă bietul cetăţean turmentat de câte *fake news*-uri îi spală zilnic creierul. Ce am câştigat şi ce am pierdut din om?

Rolul poeziei în cunoaşterea şi dezvoltarea cunoaşterii universului şi vieţii ar fi atunci acela de a-i reda omului conştiinţa limitelor sale şi de a-l orienta (dar cine ascultă vreodată glasul poeţilor?) către un demers revelatoriu, către ideea că ceea ce este important nu este definirea *adevărului ultim*, ci conştiinţa faptului că acest *ultim adevăr* există şi că el, omul, participă la acesta. Fiindcă, se ştie prea bine, poezia nu este nimic altceva decât nesfârşita căutare a ceea ce omul simte că există în el, chiar dacă nu-l poate defini cu exactitate, acel ceva a cărui existenţă o cunoaştem fără să ştim ce este, nici cum este, dar care dă Sens întreg existândului: Fiinţa. Cum spunea Aldo Pellegrini: „Cu ajutorul verbului, poetul nu exprimă realul. El participă la acesta." Fiindcă, întors către origini şi originar, dar existând, poetul se deschide deopotrivă infinitului şi nedefinitului, neuitării şi neliniştii, adică Fiinţei. Situându-se nu în postulat, ci în revelaţie, poezia rămâne un organism viu, consonant totdeauna cu realitatea, cu existândul din care face parte şi pe care-l exprimă. Consonantă cu realul, de asemenea, căci ea nu proclamă ce este lumea, ci faptul că aceasta este, că este Fiinţa însăşi în întregul ei mister, în sacraliatea ei. Rolul poeziei este de a nu-l lăsa pe om singur dinaintea imensei singurătăţi pe care pierderea de transcendenţă şi expulzarea Sensului o instaurează cu fiece zi. De a-i spune că el este sărbătoarea creaţiei şi de a-l ajuta să se sărbătorească pe sine însuşi, să-şi asume un mod de a fi care este valoare, sacralitatea lui. Chiar dacă suntem nevoiţi a ne întreba asupra prezenţei sacrului în lumea modernă. Mircea Eliade ne-a avertizat deja asupra ocultării acestuia „în tenebrele inconştientului omului modern areligios". Inconştientul nu înseamnă însă absenţa conştiinţei şi nici a raţiunii, ci un alt fel de conştiinţă şi de raţiune: conştiinţa sufletului şi raţiunea inimii, a locurilor în care se poate auzi „murmurul spiritului". Cine va fi acela care va urca în lumină această conştiinţă murmurătoare? Fiecare pentru sine, dar fiecare pentru noi toţi.

Căci setea noastră de sacru, de Fiinţă, setea de noi înşine, rămâne totdeauna nepotolită. Iată de ce trebuie să afirmăm în fiece zi, să spunem în fiece zi că sacrul e aici şi că noi suntem purtătorii lui. Fiindcă nu putem să nu constatăm că, după o atât de prodigioasă dezvoltare a cunoaşterii omeneşti, singurul şi ultim adevăr pe care-l putem rosti despre om este cel milenar, proclamat de către bătrânul Sofocle: *În lume-s multe mari minuni,/ minuni mai mari ca omul nu-s!*

Dreptul de copiere

Florin Radu PINTEA

Istoria este Tribunalul la care sunt judecate popoarele şi naţiunile. **Nicolae Iorga**

Parcă-l aud pe Nero în clipa când declara că în acea noapte va incendia Roma… S-o fi uitat în jur după pronunţarea sentinţei de o nemaiauzită cruzime, la început *în glumă* (o fi zis el în capul lui). Şi tocmai pentru că nu a văzut nicio reacţie normală de opoziţie, s-a gândit pe loc să-i pedepsească pe toţi exemplar pentru această letargie slugarnică în faţa tembelismelor de orice soi şi de orice calibru. Şi s-a hotărât pe loc să *n-o mai ia în glumă …*

Intenţionam să mă exprim asupra exagerărilor şi isteriei stârnite (pe drept) de Inteligenţa Artificială (IA sau AI, pe scurt, în funcţie de limba din care prescurtăm) şi despre pandemenţa digitală la scară planetară pornind de la lectura unor lucrări de George Rajna şi dr. Manfred Spitzer şi ale altor cercetători în acest domeniu, când a erupt *fandacsia – a doua* fandacsie – şi, credeam eu, intenţiile mele aveau să se dovedească a fi zadarnice. O analiză a lanţului cauzal a evidenţiat însă faptul că lucrurile se legau între ele, ba chiar la un nivel mai profund decât apărea la o primă vedere, ele învederând faptul că atât COVID (care e de fapt prescurtarea denumirii unui protocol: *Controlling Organisms by Viral Intelligent Devices*), cât şi „agresiunea Rusiei în Ucraina" sunt simple exemplificări ale potenţei informaţiei în slujba deformaţiei: a Percepţiei şi a Istoriei atunci când cacofonia detronează doar prin simplul volum simfonia, azvârlind-o pe aceasta din urmă la gunoi ca pe un saxofon turtit de care nimeni nu va mai avea niciodată nevoie în Noua Eră în care *cum* se spune e mai important decât *ce* se spune, iar *cine* spune nu va mai avea relevanţă fiindcă sentinţele vor veni de la entităţi care răspund la întrebarea *ce*, nu *cine*…

Un principiu de drept (vechi, ce-i drept) spune *non que dicit, qui dicit* – nu ce spune, ci cine spune [e important]. În cazul/cazurile nostru/noastre, trompetele, amplificatoarele, difuzoarele, ecranele – toate aceste *interfeţe* urlă toate, *monoton,* acelaşi verdict în toate gamele. Tehnologia permite astfel de excese – asta să fie destul pentru a o face mai credibilă (fiindcă spre ea e de arătat cu degetul)? Mă îndoiesc. O sumă de aparate aflate exact între noi fac tot posibilul să ne „augmenteze" simţurile şi să ne convingă despre una, despre alta. Gena din străfunduri, însă, este greu de păcălit. Ea s-a călit într-o bătălie infernală a adaptării prin evoluţie, care a durat mai bine de 3,5 miliarde de ani. Iar asta ar trebui să impună respect.

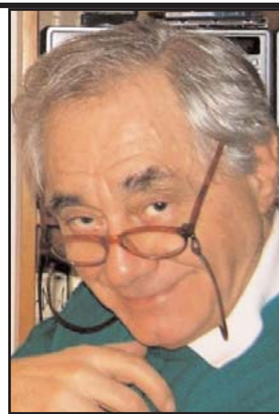
Eram şi sunt în continuare hotărât să nu mă las pradă erupţiilor şi pulsiunilor emoţionale în tratarea acestui subiect care merită, ba chiar o cere, toată seriozitatea, tenacitatea şi devotamentul, ca să nu zic fanatismul şi fundamentalismul unei cercetări fără limită de fonduri la care să participe toţi cei pe care îi preocupă soarta a ceea ce (încă mai) mişcă sub soare.

Trăim vremuri mitologice, adică exagerate, distorsionate şi distorsionante, vremuri care predispun la radicalizări de orice speţă, dar nu e cazul să vă speriaţi prea rău, pentru că sunt doar *sintetic* exagerate, *sintetic* accelerate, *sintetic* percepute, şi la care, logic, se reacţionează *sintetic.*

→

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

„Când, în 1948, am fost deblocat, eram căpitan şi mai aveam un an până la avansarea în gradul de maior. A fost un puternic şoc, a fost o cădere mai gravă decât cea din timpul războiului, când am aterizat, în catastrofă, într-un iaz din Delta Dunării. Când mi s-a adus la cunoştinţă decizia de scoatere din armată, mi-am rupt epoleţii şi mi-am zis: «De-acum nu mai eşti decât un golan», şi n-am mai purtat cravată timp de zece ani. Şi uite-aşa, am devenit normator la Canal, am făcut o şcoală de electricieni, apoi am lucrat în construcţii, şef de echipă, deşi făceam muncă de maistru."

Vărul meu, Ionel, fostul aviator, îmi relatează această dramă din tinereţea lui, acum, după aproape 40 de ani, pe un ton calm, aproape indiferent, ca şi cum ar vorbi despre altcineva. Parcă n-ar şti că drama lui a fost trăită de alţi mii, zeci, sute de mii de oameni peste care a căzut ghilotina Istoriei. Brusc, pe nepregătite, brutal. O parte din ei au fost executaţi, la propriu, alţii însă, cei mai mulţi, imensa majoritate, au reuşit să-şi relipească trupul de cap, la fel ca râmele, ca să trăiască, la fel ca ele!

(În Dalecarlia, 12 august 1985)

Printre sutele, miile de anecdote care ar merita să fie scrise...

Prin anii '60 s-a procedat la o „reaşezare a preţurilor" şi anume, s-au scumpit salamurile, dar s-au ieftinit... ochii de sticlă. S-ar putea reconstitui un „comunicat de presă" sau un „decret al Consiliului de Miniştri" într-un soi de inventar ca în schiţa *La Moşi* a lui Caragiale, în care ochii de sticlă să stea alături de puşculiţa-purcel din ceramică neagră, drotul de păr „permanent 24 de ore" alături de buretele sintetic de lipit mărci poştale, prelungitorul de creion din trestie de baltă alături de acul de cravată imitaţie aur, monocluri cu lupă pentru ceasornicari alături de şevalete simple pentru pictori amatori, precum şi o serie de alte obiecte mai mult sau mai puţin inutile pe care, prin generozitatea guvernului, le vom putea cumpăra la preţuri mai mici cu 10-33% decât înainte de prezentul decret!

(22 octombrie 1982)

Erudiţia lui Rabelais. Dacă în ceea ce priveşte viaţa monahală şi cele bisericeşti, dacă anatomia şi medicina erau, cum s-ar zice, specialităţile sale, uimeşte în schimb erudiţia în materie de arhitectură, vestimentaţie, artă culinară, artă militară, istorie, geografie. Deşi trecuseră doar patru decenii de la descoperirea Americii, vastele lui cunoştinţe în materie de geografie – de la Haiti la Indonezia! – erau surprinzătoare.

De asemenea, cunoaşterea aprofundată a grecilor şi latinilor, chiar dacă aceasta era obligaţia oricărui intelectual al Renaşterii. În fine, uluitoarele „inventare": 213 jocuri practicate de Gargantua, liste de cuvinte şi expresii (scatologice, printre altele) etc.

Lexicul, dar şi sintaxa sunt obiecte de studiu neepuizate, probabil, nici până astăzi. Vocabularul lui e de o bogăţie nemaipomenită, la termenii împrumutaţi din latină, greacă, italiană etc. se adaugă numeroase cuvinte inventate.

Cât priveşte conţinutul, ideile, stilul… O bună parte din literatura franceză a ieşit de sub „mantaua" lui Rabelais, cum s-a spus despre Gogol în literatura rusă.

(22 iulie 1999)

Din poveştile Mamei. Cică un copil era foarte zănatic şi făcea numai rele. Şi atunci tatăl lui a luat o scândură şi i-a spus: „Uite! De câte ori ai să faci ceva rău, am să bat un cui în scândură. Şi de câte ori o să faci o faptă bună, am să scot un cui din scândură."

Când a văzut copilul că scândura se umple de cuie, s-a întristat, s-a căit şi a început să facă fapte bune. În sfârşit, în ziua în care a fost scos ultimul cui, tatăl i-a spus: „Bravo! Acum scândura e ca la început." Dar băiatul: „Nu, tată! Nu vezi că-i plină de găuri? Nu poţi să le astupi?" „Nu pot, băiete. N-ai ştiut că tot ce faci în viaţă lasă urme?"

(6 martie 1986)

Ele, deci, nu sunt inerent, ci aparent spectaculoase, ce-i drept, ca orice spectacol de circ care, după cum are un *început*, tot aşa trebuie să aibă şi un *sfârşit,* după care oamenii aplaudă sau fluieră şi fiecare se duce acasă pentru a-şi vedea de treburile fireşti, tradiţionale, cele moştenite *genetic* de la o generaţie la alta. Lucrurile au fost împinse spre radicalism/digitalism: *aut digit aut nihil* sau încă şi mai hidoasa parafrază *nihil sine digit.* Existenţa maşinismului să fi predispus la această atitudine de inversare/răsturnare axiologică fundamentală?

Dacă mai continuăm să-i dăm Inteligenţei Artificiale cu una prea mult din împuternicirile de a ne controla şirurile de emisii şi fluxurile corvezilor noastre de zi cu zi, ne vom trezi într-o bună zi că ni le-a luat pe toate şi c-o să fie ea cea care ne spune ce să facem în loc să fie viceversa. Există o linie foarte subţire care separă cel mai bun optim de cel mai cumplit dezastru şi orice om înţelept ştie, fără să poată explica de unde, *când* e cazul să se oprească din insistenţe şi să se bucure doar de starea de fapt în care a ajuns.

Peste noapte, Tehnologia a schimbat nu numai lucrurile care făceau de obicei viaţa mai uşoară creatorului lor, dar şi pe beneficiarii finali – adică pe noi, oamenii. În sine, Tehnologia nu e periculoasă. Însă folosirea ei abuzivă, excesivă este – ca orice exces, oriunde, oricând. Ca o supradoză de medicamente care din vindecătoare devin otrăvitoare. Instantaneu.

Nu doar lucrurile s-au schimbat, dar şi noţiunile. „Copie" şi „drepturi" nu fac nici ele excepţie. Astăzi ele par a fi diferite de ceea ce au însemnat în urmă cu un veac şi jumătate, când cerneala şi hârtia erau suverane şi reprezentau mijlocul esenţial de înregistrare şi transmitere a moştenirii culturale. Asupra acestei chestiuni şi a multor altora există o mare ruptură de înţelegere reciprocă, ivită (şi tot mai mare) între generaţiile mai vechi şi mai noi. Ele nu se mai juxtapun, nu se mai „sincronizează"...

Am îndrăznit să aşez în fruntea acestui text cuvintele celui mai mare istoric al tuturor timpurilor, Nicolae Iorga, nu numai pentru semnificaţia lor apodictică atotcuprinzătoare şi adânc penetrantă şi departe văzătoare, dar şi pentru a ne reaminti nouă, oamenilor, că, oriunde IA ne va mâna şi indiferent cu ce viteză, noi, cei făcuţi din oase şi sânge, născuţi din mame reale, naturale, autentic şi pur biologice. vom fi cei care vor continua să poarte teribila răspundere nu doar de a păstra biobibliografiile vieţilor şi lucrărilor publicate pe hârtie sau în mediul virtual care circulă prin cyberspaţiu, şi care au zămislit cele mai de preţ valori ale civilizaţiei, dar şi aceea de a reface *respectul* cuvenit fiinţelor umane într-un mediu tot mai agresiv arogant contra lor şi de a li se acorda iar tot creditul pe care-l merită pentru realizările lor.

În lumea cea nouă, în desacralizarea sintetică dar accelerată, din păcate, clonele şi clonarea ca prototip de generare nespecific, deci cam peste tot dezirabil, va ţine – cât se va mai putea – de datoria noastră să ne luptăm permanent pentru recunoaşterea, salvarea şi transmiterea mai departe a dreptului de copiere chiar şi din singura cauză-fosilă rămasă din vechea eră, anume că e vorba de un drept de esenţă umană în tot mai jenanta şi agresiva opoziţie cu noile drepturi digitale emanate în spaţiul uman la impactul „maşinilor învăţate", care în scurt timp vor emite pretenţii (tot mai mulţi cred că justificate) de substituire la toate nivelurile a Deciziei Umane arhetipale. Depinde doar de noi (şi, îmi place să cred, nu de cyborgi) continuarea luptei pentru drepturile de copiere, pur şi simplu pentru că ele sunt nişte „drepturi" *umane* invocate în contra teribilului lor competitor: *maşina.*

Oare cum am putea defini mai exact un *scriitor* astăzi, când practic nimeni nu mai *scrie* cu creionul sau stiloul pe hârtie, ci îşi freacă buricele degetelor pe suprafeţele laminate ale micilor ecrane de pe telefoanele „inteligente", ori apasă la nesfârşit cu vârfurile degetelor butoane fizice sau virtuale, emiţând şi recepţionând şiruri de caractere şi/sau simboluri aglutinate (sau eliptice) în mesaje prin Reţea spre unul sau o mie sau sute de mii de cititori în stare să vadă simultan textele respective pe întreaga suprafaţă a planetei şi să reacţioneze emoţional simultan la ele sau la o parte din ele?

Aşa că, mai au oare vreo importanţă copiile tipărite în această lume angajată deja în schimburi virtuale în stare să mulgă toată seva momentului, pentru a reda emoţia iute trecătoare până la cel mai fin tremor, împodobite cu clip-uri video sau imagini fixe de o foarte înaltă calitate, pentru a arăta oricui mai iute decât o clipire din ochi ceea ce în cuvinte simple nu era cu putinţă, deoarece pare-se nu mai era vreme de irosit şi oricine avea dreptul de a invoca dreptul de a se pretinde ocupat şi de a da buzna pe toate scurtăturile posibile şi de a evita orice etapă avea chef, numai să alerge tot înainte la valoarea maxim permisă la descărcare de Conexiune, spre orizonturi de aşteptare pe care nici măcar ele nu erau în stare să le adune de o manieră cât de cât articulată, limpede şi riguros definită, prelucrabilă literar. Nu. În niciun fel. Deloc de-acum înainte. Pentru totdeauna.

Piaţa e inundată de fluxuri de emoţii inflamate instantaneu, emise şi recepţionate în aceeaşi clipită şi, după cât se pare, există suficient spaţiu de stocare pentru înregistrarea şi salvarea lor voluntară sau involuntară, menite fie să stârnească alte emoţii, să dicteze acţiuni ori pur şi simplu spre păstrare, pentru o eventuală utilizare ulterioară de câţiva puţini aleşi, în stare să urmărească prin aparate electronice nişte interese de grup de adâncime şi tare alambicate.

Noţiunile de *literatură* şi *cultură* ar trebui să fie cântărite cu mare atenţie şi la fel şi cu creatorii lor ce se iveau şi ei pare-se de peste tot cu nemiluita. Dacă Cristofori nu ar fi inventat pianul, Beethoven, aşa cum îl ştim noi azi (slavă Domnului!) nu ar fi existat după nici 30 de ani de la invenţie! Există prin urmare o împletire cu mult mai mare, de idei, de cărţi şi de invenţii care se află chiar la temelia a ceea ce ne-am obişnuit să numim *Civilizaţie* şi toate aceste lucruri merită a fi înregistrate, recunoscute şi transmise mai departe ca moştenire noilor generaţii, spre luare aminte, pentru mândria de a le primi şi pentru a le folosi drept cărămizi de cunoaştere la construirea perpetuului viitor înălţat pe piedestalurile Culturii noastre atât de slăvite şi de adorate.

Menirea companiilor având în profil protejarea şi răsplătirea drepturilor cuvenite este în primul rând identificarea şi înscrierea (desigur opţională) a tuturor creatorilor de opere scrise în format tipărit sau circulabile în mediul electronic şi de a avea grijă ca fiecare dintre aceştia să se bucure de *câtimea corectă din uzufruct* pe măsură ce valul tehnologic e de aşteptat să răstoarne sau să tulbure majoritatea principiilor până azi crezute imuabile şi înşişi stâlpii de susţinere ai Cunoaşterii (în sens clasic). S-ar cuveni ca asemenea societăţi precum Pergam, Copyro etc. să devină păstrătoarele de credit al Cunoaşterii în oricare dintre formatele în circulaţie în lume, exprimându-şi totodată nepieritoare recunoştinţă pentru contribuţia acestor creatori la zestrea comună de cunoaştere a întregii Omeniri.

→

Homo sapiens

Texistenţa – avatar sau concept blamat al postmodernismului?

Florian COPCEA

„**Demonul teoriei**" scriiturii contemporane, deşi „a obosit", cum ne sugerează Eugen Simion, nu se află, câtuşi de puţin, în perversa ipostază, simptomatică şi absurdă, de a nega „ireductibilul" demonstraţiei că „literatura (postmodern(ist)ă – n.n.) nu spune niciodată că ştie ceva, ci că ştie câte ceva; sau mai degrabă, că ştie multe – că ştie foarte multe despre oameni" (Roland Barthes, *Romanul scriiturii,* Editura Univers, Bucureşti, 1987, p. 350). Din acest motiv, respingem anticipaţiunile furioase, circumspecte, ale unor spirite intelectuale pesimiste care îi cântă prohodul, chiar dacă, într-un anumit fel, se află, paradoxal, în stare acută de presupusă degradare/deformare datorată, evident, postmodernismului. Fără a nega influenţa „conceptului-valiză" menţionat asupra travaliului ce îl presupun metamorfozele ontologice şi epistemologice ale tezei dispariţiei sale, vom arăta că nu excludem prezenţa, dincolo de orice aparenţă, a unei noi/posibile paradigme care să indice resetarea unuia dintre modelele culturale consfinţite, pe care Matei Călinescu (*Cinci feţe ale modernităţii,* Editura Univers, Bucureşti, 1995, p. 259) îl consideră a fi „o faţă a modernităţii". Concluzia criticului este că „postmodernismul nu este un nume nou dat unei realităţi, structuri mentale sau viziuni asupra lumii, ci o perspectivă din care se pot pune anumite întrebări despre modernitate în cele câteva întrebări ale ei". În ce măsură instanţa revizuirii salvează postmodernismul aflat, într-adevăr, în criză, este o chestiune care ţine de poziţia şi atitudinea teoreticienilor faţă de tendinţa lor de manifestare contrapunctuală a fenomenului. Sfârşitul postmodernismului nu a sosit. Nu fiindcă nu s-au găsit încă alternative ale înlocuirii sale. Nici că cineva poate demonstra că după el au apărut direcţii literare neviabile în literatura postmodern(ist)ă. Nici că mitul acesteia din urmă şi-a încheiat existenţa sau că ar aparţine trecutului. Nici că şi-a epuizat resursele. În context putem adăuga argumentul lui Gianni Vattimo (*Sfârşitul modernităţii,* Editura Pontica, Constanţa, 1997), care, într-un anume fel, caracterizează filosofia postmodernităţii profund afectate de contradicţii: „Postmodernitatea nu este epoca unei gândiri, nu atât fragmentare, cât şi a pluralităţii, chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire. Gândirea slabă acceptă elementele postmodernităţii, sfârşitul metafizicii, sfârşitul fizicii, sfârşitul viziunii unitare. Aceste sfârşituri nu sunt decese după care să ţii doliu, ci nişte eliberări."

Linda Hutcheon (*Politica postmodernismului,* Editura Univers, Bucureşti, 1997) este de părere „că preocuparea primordială a postmodernismului este aceea de a denaturaliza anumite trăsături dominante ale modului nostru de viaţă", aserţiunea înscriindu-se pe linia „dezinvestirii" (în accepţia atribuită cuvântului de Roland Barthes) limbajului literar postmodern.

Conceptul de postmodernism, aşa cum a fost el teoretizat de Ihab Hassan (în pofida rezistenţei invocate de contestatari), „o categorie interpretativă, un instrument hermeneutic" (*Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust. Modern Greek Studies* [Australia & New Yealand], vol. XI), continuă să-şi păstreze autoritatea de „filtru prin care privim istoria, interpretăm realitatea, ne vedem pe noi înşine", altfel spus, să rămână – în imaginarul critic-teoretic actual – „umbra noastră". De fapt, la nivel structural, devine şi mai imperativă convingerea că „mutaţiile" organice suferite de multiplele arhitecturi ale limbajului dominant, paradigmatic, favorizează renaşterea sa din propria-i cenuşă. Desigur, este prematur să ne pronunţăm în legătură cu o eventuală moarte a postmodernismului (chiar dacă există voci care reclamă reciclarea/substituirea lui în „digimodernism, pseudomodernism, hipermodernism, transmodernism, postpostmodernism, cosmodernism"). Suntem de acord, (re)definirea postmodernismului literar este tot mai dificilă, orice nouă poziţionare corespunzând, actualmente, cerinţei de sincronizare la epoca viciată de „consumerism şi conformism" în care trăim. Englezul Alan Kirby, în cartea *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture* (1990), remarca fără somaţie că „ceea ce urmează după postmodernism este încă mult mai radical decât postmodernismul însuşi". Studiul criticului şi istoricului literar Theodor Codreanu, *Transmodernismul* (Princeps Edit, Iaşi, 2011), ne propune şi alte „înfăţişări" reevaluate/cosmetizate ale conceptului de *postmodernism*: „transmodernism, hipermodernism, paramodernism, new modernity, globmodernism, geomodernism, post-post-modernism, postmodernism premodern ş.a."

Din considerente lesne de înţeles, nu vom stărui asupra decadenţei postmodernismului, ci vom încerca să „punem în abis", în construcţia noastră analitică, câteva aserţiuni formulate contextual, în aparenţă cu efect polemic, pe marginea modelului cultural diegetic amintit.

→

Consider ca inevitabilă clipa în care Inteligenţa Artificială va fi înhămată la o asemenea corvoadă herculeană, aceea de a identifica, aduna şi lista minţile creatorilor autentici chiar pe măsură ce această nouă entitate dobândeşte tot mai multă vigoare şi autorizare de *factotum* pe cale de iminentă ecloziune ce nu va întârzia să reclame (şi să i se ofere) statut de „persoană juridică"... în funcţie de cine (sau ce) va mai scrie (sau mai degrabă *rescrie*) Codul Penal.

Deşi suntem conştienţi că trebuie evitată ispita extremelor, trebuie recunoscut faptul că atracţia lor e uriaşă. Tehnocraţia acceptată ca neutră sau incertă prin polimorfism, ubicuitate şi presiune se dovedeşte *de facto* orice, dar nu neutră. Şi de aici paradoxul lumii digitale: *toleranţa* digitală este calea sigură spre victorioasa instalare a *intoleranţei* digitale absolute.

Ocupaţi permanent de ecranul de contact cu lumea virtuală, oamenii nu mai au timp pentru lumea reală decât atât cât să dea un vot indiferent de subiect. Această microdecizie e singura microcontribuţie la macrodeciziile ce vor fi luate sau mai bine zis preluate de IA de la decidenţii umani în viitorul apropiat. Radicalizarea fb este un indicator valid şi fidel al gradului de distanţare socială tot mai mare (deplasare spre roşu, spre artificial şi nonbio) şi unul dintre efectele cele mai spectaculoase şi, din păcate, durabile, ale democratizării nanotehnologice ce pare a permite cam orice, iar conştientizarea la nivel de mase a acestei *meme* va demonta, probabil, la momentul potrivit, din interior, schelăria etică şi morală, esenţialmente umană, a temeiurilor dreptului şi a drepturilor fundamentale, dinspre codul uman către un cod maşină obţinut prin efort „colectiv" în urma colectării, sortării şi interpretării (de către un modul de Inteligenţă Artificială, desigur) a rezultatelor tuturor sondajelor, tendinţelor istorice şi proiecţiilor având ca subiect comportarea macrogrupurilor într-o tot mai accentuată şi observabilă derivă dinspre *fuzzy* spre *crisp* (în sensul logicii şi a logicii matematice respective).

Aporia conflictului dintre Inteligenţa Artificială şi restul lumii provine exclusiv din neînţelegere sau din refuzul de a accepta consecinţele. IA este creaţia inteligenţei umane şi această simplă dezvoltare cauzală ar trebui să fie suficientă pentru a recunoaşte diferenţa de rang. Scoasă din laborator şi lăsată să ia zevzeacă decizii critice pentru om, IA va condamna la dispariţie toate formele de viaţă care nu intră în buclele algoritmilor ei de sortare.

Urmărirea şi sortarea întregii bibliografii scrise la nivel planetar în circulaţie, indiferent de format, permise de mijloacele moderne de copiere, clonare şi distribuire pare chiar activitatea predilectă şi cea mai potrivită pentru algoritmii–minune ai atotputernicei Inteligenţe Artificiale, aşa că ne aşteptăm ca nişte arhitecţi de software pentru Mega Date şi Maşini Învăţate să şi creeze peste noapte nişte aplicaţii special dedicate acestui scop.

Toţi năzuim la bine, aşa cum e în stare să şi-l reprezinte fiecare după putinţa înţelegerii sale şi cum credem, prin convergenţa gândurilor, că şi ceilalţi din jur îl reprezintă, îl urmăresc şi îl râvnesc. Dar, vai! Iată că faptele noastre se vădesc în contracurent cu năzuinţele noastre... divergenţa faptelor... Şi iarăşi ne pomenim rostogolindu-ne.

Cred că este tocmai momentul perfect pentru asumarea unei perfecte şi echidistante neutralităţi, de abandonare a oricărei atitudini agresive sau dominatoare, de întoarcere la arta şi meşteşugul dialogului şi de încapsulare a valorilor ce ne-au adus unde suntem, păstrându-ne deasupra regnului mineral. Iar recunoaşterea drepturilor intelectuale în actualul context în care omul este tot mai sever tolerat ar fi o ultimă redută de afirmare a supremaţiei fiinţei (măcar ca năzuinţă) asupra materiei (ca existenţă). Fiindcă dacă el nu mai e măsură a tuturor lucrurilor, atunci el nu mai este nimic, iar sacrificiul cristic nu şi-ar mai avea rostul. Or Istoria – *Tribunalul Suprem al Popoarelor şi Naţiunilor,* după apodictica ireductibilă a lui Nicolae Iorga – ne arată contrariul. Ceea ce era de demonstrat s-a demonstrat prin metoda reducerii la absurd,

Deplasarea spre roşu e asociată de obicei cu Universul în expansiune şi vitezele foarte mari cu care galaxiile toate fug prin spaţiu. Cuvântul-cheie este „viteze", iar efectul vizibil este deplasarea spre zona spectral roşie a luminii emise de aceste surse în mişcare.

Astăzi, ca într-o adevărată catastrofă tectonică, asistăm, mulţi dintre noi cu gurile căscate, la subducţia generalizată a întregii civilizaţii intrate în strunga digitală, de unde va ieşi literalmente bucăţi (aşa se tălmăceşte *bits* din limba engleză în limba română, dar nişte bucăţi mici de tot), care urmează a fi apoi lipite la loc în feluri nemaicunoscute până azi, pentru o nouă definire, o nouă reconfigurare, pentru o nouă resetare în care tonul va fi dat de inteligenţa artificială, însămânţarea artificială, croiala artificială a graniţelor, „augmentarea" artificială a speciilor existente şi impunerea tuturor formelor de viaţă astfel rezultate a unei traiectorii de „viaţă" precalculate, care se va sfârşi tot de o manieră pur sintetică, dictată de algoritmi de optimizare infailibili aflaţi mai presus de orice judecată şi care nu vor osteni niciodată să ia pentru noi toţi laolaltă şi pentru fiecare în parte toate deciziile cuvenite în toate fazele traiectoriei noastre existenţiale. A noastră va fi doar supunerea absolută şi încrâncenata necrâcnire.

Aşadar, dacă întreaga tectonică se deplasează catastrofal spre o nouă formă de echilibru, ne putem aştepta că odată cu formele de relief geografice şi geologice şi paleontologice se vor deplasa în sensul vectorial al unui asemenea apex şi noţiunile ce ţin de dreptul natural al fiinţei, care, urmare a corupţiei provocate de amestecul sinteticului în natural, va ajunge un „drept" sintetic, reflectând mimetic liniile de forţă înconjurătoare care demult au încetat a fi homocentrice, adică a mai avea în centru fiinţa umană şi demnitatea sa, necesităţile, aspiraţiile şi până nu demult impresionantele sale determinisme şi fireşti, eroice aşteptări. Curând, foarte curând, nu va mai fi cazul să aşteptăm clemenţa maşinii care, desigur, nu va fi capabilă decât să ne livreze, la foc automat, sentinţe fără apel.

Pentru a asigura opiniilor noastre greutate şi credibilitate, fără invocarea vreunui motiv anume care ar putea fi generat de împrejurare, vom transcrie câteva scurte fragmente din exegeza *Postmodernismul românesc* (pp. 183-184, 201-202) a lui Mircea Cărtărescu: „Dacă atitudinea generaţiei mai vârstnice de critici […] faţă de fenomenul postmodern este una care accentuează *continuitatea* cu trecutul şi caracterul *soft* al schimbării – văzută doar ca o deplasare de accente –, viziunea criticilor optzecişti […] tinde să marcheze ruptura faţă de modelele teoretice anterioare. Postmodernismul este, pentru cei mai mulţi dintre ei, o adevărată schimbare de paradigmă culturală, semn al intrării într-o nouă lume, lumea postmodernă. Este versiunea *hard* a teoriei literare postmoderne în spaţiul românesc, versiune care, deşi neconfirmată încă pe deplin de practica artistică (în general, mult mai puţin coerentă decât modelele teoretice), tinde să se impună. […] Este semnificativ faptul că exact în perioada 1983-1984, când în conştiinţa autorilor şi a criticii apare conceptul de postmodernism, istoria generaţiei '80 ca fenomen viu şi progresiv ia, practic, sfârşit. Stilul optzecist este, de fapt, fixat şi în poezie, şi în proză *înainte* de apariţia la optzecişti a unei conştiinţe postmoderne, aşa încât, paradoxal, cea mai «postmodernă» grupare artistică a contemporaneităţii româneşti se află, de fapt, pe *drumul* către postmodernism… Apariţia în zona românească a conceptului de postmodernism a fost, de aceea, un şoc pentru optzecişti, acţionând ca un catalizator al identităţii artistice a acestora. […] Paradigma nou creată a limpezit în mare măsură situaţia reală a lumii româneşti, aşa încât astăzi aderenţa intelectualităţii la postmodernism înseamnă nu doar un *shifting* estetic în zona artelor, ci o opţiune existenţială şi morală: acceptarea democraţiei burgheze de tip occidental, bazată pe liberalism, toleranţă, pluralism şi drepturile omului, şi în acelaşi timp respingerea tribalismului naţionalist încă atât de puternic în Europa Răsăriteană. Poate că o specificare în plus ar trebui făcută: angajamentul în lumea postmodernă ar mai putea însemna şi ieşirea culturii române din zona tradiţională a influenţelor vest-europene (franceză, germană etc.) şi orientarea ei, pentru prima dată în istoria naţională, către cultura de tip nord-american, astăzi un adevărat arhetip al postmodernităţii. […] Distanţa dintre modernism şi postmodernism a fost de multe ori adâncită exagerat pentru a marca o ruptură brutală, «revoluţionară» (de fapt, de tip modernist-avangardist) a noilor generaţii cu cele vechi. «Postmodern» a ajuns să însemne fie «optzecist» sau «nouăzecist», fie, pur şi simplu, […] *valoros* în contextul literaturii actuale, pe când «modernist» (echivalent cu «şaizecist» sau «şaptezecist») e luat uneori în sensul de *demodat, învechit, lipsit de valoare.* Aceste idiosincrazii sunt nedrepte şi regretabile, căci noile mişcări au nevoie, dincolo de practica artistică propriu-zisă (niciodată atât de radicală ca teoria) de o afirmare rapidă, chiar şi simplistă, a unei identităţi uşor observabile."

Recunoaştem, postmodernismul, preluând şi cosmetizând concepte artistice consacrate şi canonizate în literatură, a încurajat, din unghiul de observaţie al convenţiei auctoriale, actul de configurare creatoare a multiplelor reflexe pe care, cu generozitate, i le rezervă realitatea şi, deopotrivă, paradigmele ficţionale. Oricare ar fi însă forma sa de exprimare, limbajul, care „nu este antimodernist, nici antiavangardist" (vezi Nicolae Manolescu, *Caiete critice*, nr. 1-2/1986, p. 55), nu şi-a epuizat potenţialul creator, chiar dacă a deviat de la realismul modernist, cum aserţionează Tom Wolfe în eseul *Stalking the Billion – Footed Beast: A literary manifesto for the new social novel,* publicat în *Harper's Magazine* (noiembrie/1989, pp. 45-56). Nu este deloc o noutate, deconstrucţia conceptului de tip umbrelă, cum am putea numi, în astfel de condiţii, postmodernismul, presupune, adesea, acreditarea ideii că, odată făptuită, „regulile de joc ale ştiinţei, literaturii şi artelor" (J.-F. Lyotard) vor determina abandonarea formulelor abstracţioniste şi vor ridica barierele dintre artă şi viaţă, dintre text şi lume, dintre real şi utopie. Fără a ne îndoi de concepţia textuală asupra acesteia din urmă sau de trăsăturile absconse ale eclectismului pus în valoare de canon, trebuie să fim de acord că literatura (cu o factologie prin excelenţă dinamică) este, într-adevăr, o artă a cuvântului, sau, cum o definea Ezra Pound, „limbajul încărcat cu sens în gradul maxim posibil". Este evident faptul că de-a lungul istoriei omenirii criteriile de evaluare ale literaturii au suportat modificări substanţiale, în genere, prin apariţia unor curente estetice care au influenţat categoric limbajul scris. Mai apropiate de zilele noastre, modernismul şi postmodernismul s-au dovedit a fi instrumentele prin care literatura a devenit concomitent un discurs asupra realităţii şi un obiect întemeiat al trăirii estetice. Întrucât nu intenţionăm să pătrundem în „anatomia" conceptului de literatură, ne vom opri în excursul nostru la unul dintre factorii cu efecte şi implicaţii majore asupra instanţei în care „cuvintele nu mai sunt, în mod iluzoriu, înţelese ca simple instrumente, ci lansate asemeni unor proiectile, explozii, vibraţii, maşinării de o imensă savoare: prin scriitură, cunoaşterea devine o sărbătoare" (R. Barthes, *op. cit.*, p. 351). Pe cale de consecinţă, introducând în ecuaţie trăsăturile postmodernismului stabilite de Ihab Hassan, care sunt, să recunoaştem, învestite cu un pronunţat „caracter difuz şi eratic", ne-am propus să ne aliniem emergenţei mişcării pozitivismului, astfel încât să putem sonda, dintr-o subtilă şi viguroasă optică, tendinţele moderne de respingere a imageriei realităţii. Totuşi, chiar dacă unele dintre reprezentările distinctive ale axiomelor lui Ihab Hassan se referă la noţiuni operabile doar în postmodernitate, geneza lor, revendicată de la constanta hermeneuticii care, să fie clar, le speculează „surplusul de sens" (G. Genette, *Structuralismul şi critica literară în Poetică şi Stilistică. Orientări moderne,* Editura Univers, Bucureşti, 1972), încurajează perspectivele fracturale, incomode ale literaturii contemporane. Revenind, prescripţiile argumentative ale lui I. Hassan, elaborate metodic, deşi au apetenţă modernistă, fără a fi depăşite istoric, sunt sincronizate explicit şi implicit la reflexul inevitabil de „dedoxificare" a stării de fapt, lăsând sau cedând locul, totuşi, convenţionalismului empirico-critic. Apanajul deconstrucţiei este, în motivaţia lui stilistică, produsul mimesis-ului reificat al mitului scriiturii (în logica lui R. Barthes), motivând „o debordare, o transportare a stilului spre alte teritorii ale limbajului şi ale subiectului, departe de un cod clasat (cod perimat al unei clase condamnate)".

Orientările hermeneutice actuale solicită o explorare extatică, epistemologică, a interpretării tuturor elementelor constitutive ale postmodernismului, unele dintre ele impunând aprehensiunea prin intuiţie a punctului de reflecţie generator de regândire/reconstrucţie a existenţialităţii Fiinţei pătrunse în Text şi a Textului re-creeat în conştiinţa Fiinţei. Mihai Cimpoi a exprimat o viziune şi mai subtilă privind reprezentarea literaturii: „Între Text şi Viaţă se pune un semn de identitate absolută; textul e trăit (*construit*) ca viaţă sublimată, în timp ce postmoderniştii «trăiesc» textul ca Text *construit*" (*Grigore Vieru, poetul arhetipurilor,* Princeps Edit, Iaşi, 2009, pp. 10-11).

Să fim de acord asupra dicotomiilor enunţate al căror sens reclamă, în termenii lui I.A. Richards (*Principii ale criticii literare,* Editura Univers, Bucureşti, 1974), postulatul „adaptării" altor forme de scriitură dispuse să parvină la un sistem inovativ, sau, cum sugerează R. Barthes, „un reflex fără alegere", de justificare a „realului limbii în dezvoltarea memoriei şi a imaginaţiei" (I.A. Richards). Să mergem chiar mai departe de atât, intoleranţa conservatorilor faţă de orice idei destabilizatoare, lipsite de prejudecăţi, provoacă hiperestezia (I.A. Richards), neputinţa acută, complexă, văduvită de proeminenţă, de a perverti sisteme novatoare, *a priori,* de ipostaziere a intelectului. Este limpede, scepticismul poate deveni un obstacol serios în calea evoluţiei teoriei critice. Într-o atare împrejurare, egocentrismul îşi arogă dreptul de a subzista în stereotipiile discursului preexistent.

Pe astfel de temeiuri ne întemeiem clarificările teoretice pe care le aducem, etimologic vorbind, în definirea şi susţinerea semnificaţiei termenului de *texistenţă,* adjudecat de la unul dintre cei mai creativi teoreticieni români ai momentului, Mircea Cărtărescu. El îi concede conceptului şi avansează observaţia că „actul de a scrie" un text poate fi „înţeles şi ca un act de existenţă" preluat, explică Eugen Simion (*Fragmente critice* II, Fundaţia Scrisul Românesc, Craiova, 1998), „după un model propus de Ihab Hassan". În esenţa ei, noţiunea de *texistenţă* nu este exclus să fie privită polemic, cu obiecţiuni, unele fatalmente prototipice, de teoreticienii refractari la inovaţii lingvistice, reacţie de altminteri firească, reproşurile fiind justificate prin faptul că nu corespund – să-l readucem în discuţie pe R. Barthes – *limbii tuturor.*

Deocamdată *texistenţa* se impune ca un concept/arhetip al postmodernismului literar care, dincolo de relativizări, reprezintă proiecţia în creaţia postmodernă a universului interior şi exterior al autorului în care canonul îşi dispută supremaţia. L-am putea identifica în interiorul teoriilor postmoderne, fără riscuri, şi drept *obiect* perceptibil al interpretării, destinat, evident, figurării liniei de demarcaţie dintre lume şi text. În mod vizibil, *texistenţa* pretinde prezenţa unui avatar dezvoltat „într-un context istoric specific" (I. Hassan) în scopul sporirii semnificaţiilor şi deschiderilor noii hermeneutici postmoderniste investite, într-un prim gest, cu obligaţia de a-şi asuma şi „recompune realitatea" (Raymond Jean) prin contopirea şi nu substituirea textului cu existenţa. Condiţia literaturii postmodern(ist)e, cu precădere favorizată, orice altceva s-ar spune, de nihilism şi de încorporarea realităţii şi vieţii (despre care M. Proust afirma: singura viaţă cu adevărat trăită e literatura) în discursul critic, capătă, prin procedura amintită, sensuri înnoitoare, a căror identitate nu poate fi imediat înţeleasă, evident, în afara genezei tradiţionale a scriiturii. În actul literar adecvarea simbiotică provocată „între trăire şi scriitură" (R. Jean), este producătoare, în ficţionalitatea canonului postmodernist, de valori „istoricizabile" imediat validate de fundamentaliştii postmodernităţii. La urma urmei, nu avea dreptate George Călinescu (în *Principii de estetică,* 1939) că rostul criticului şi istoricului literar este „de a crea puncte de vedere din care să iasă structuri acceptabile"?

Este o fatalitate că termenul de *texistenţă* încă nu a fost „oficializat" lingvistic şi nici inclus în lexiconul termenilor şi noţiunilor de filosofie, istorie, teorie şi critică literară. El nu este asimilat nici ca experiment de nihiliştii teoreticieni ai fenomenului postmodernist românesc. Se pare că nici complicitatea dintre realitatea facerii analitice a scriiturii şi existenţa auctorială nu se bucură de interes în studiul literaturii, deşi schimbările survenite în corpusul ei au darul de a îmbogăţi instrumentarul de formare al conceptelor operaţionale utilizate în analiza/comentarea anumitor aspecte literare.

Revenind, termenul de *texistenţă* nu poate fi considerat inexistent sau definit numai drept un receptacul-accesoriu al postmodernismului. Dincolo de formulările de tranziţie sau – cum le-ar putea clasifica scepticii – anoste, *texistenţa* este o certitudine, o invenţie care se cere unanim atestată, prin care interpretările literare postmoderniste sunt văzute „rizomic", „ca o carte", „ca teatru", aşa cum în 1970 Ernst Robert Curtius o explică în exegeza *Literatura europeană şi evul mediu latin.* La rândul său, Radu Petrescu (*Ocheanul întors,* 1956) (re)figurează „viaţa ca text" reiterând existenţa fiinţială a creatorului cu scriitura (= t[existenţa]).

Asupra conceptului de *texistenţă* s-au mai pronunţat, în scrierile lor: Simona Constantinovici în studiul *Pisica lui Schrödinger. Despre vis şi texistenţă în literatura lui Mircea Cărtărescu* (în *Jezici i kulture u vremenu i prostoru,* II/1, Novi Sad, 2013, pp. 164-175), Alexandru Burlacu, *Texistenţe* (vol. I-V), Chişinău, 2007 – 2020); Emilia Parpală Afona, *Poezia semiotică,* Editura Sitech, Craiova, 1994; Geo Vasile, *Poezia română între milenii,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; Florin Manolescu, *Litere în tranziţie,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1998; Aliona Grati, Nina Corcinschi, *Dicţionar de teorie literară,* Editura Arc, Chişinău, 2017; Răzvan Voncu, *Un precursor al postmodernismului, România literară,* nr. 46/2020 ş.a.

În consecinţă, abordarea termenului de *texistenţă* vădeşte, fără rezerve, necesara lui omologare în teoria, istoria şi critica literară. Altfel spus, *texistenţa,* în sensul cel mai larg al cuvântului, configurează perspectiva „coborârii artei în cotidian" (Jean-Francois Lyotard) şi, astfel, a coexistentului realităţii: „scrisul face viaţa" (Eugen Simion).

Istoria de lângă noi

Machiavelli şi... NATO

Afrodita IORGULESCU

Aceia care pot să renunţe la libertatea esenţială pentru a obţine puţină siguranţă temporară nu merită nici libertate, nici siguranţă.
Benjamin Franklin

Am recitit de curând *Principele* [3], capodopera lui Niccolò Machiavelli scrisă la 1513, după „cincisprezece ani, cât am învăţat arta de a guverna", deoarece ea este citată adesea de politologul american George Friedman în cartea sa *Următorul deceniu* [2], atunci când dă sfaturi preşedintelui SUA pentru deceniul 2011-2021. Friedman a vizitat ţara noastră şi a sfătuit România să nu se bazeze pe NATO, ci pe propriile forţe armate; acum am înţeles de ce: pentru că îl citise atent pe Machiavelli. În cele ce urmează, extind argumentat concluzia lui Friedman de la România la Uniunea Europeană.

Iată ce scria Machiavelli despre armatele proprii şi aliate [3] (sublinierile ne aparţin).

„…*Temeliile cele mai bune ale oricărui stat … sunt legile bune şi armatele bune*. Şi, întrucât nu pot să existe legi bune acolo unde nu există armate bune, iar acolo unde sunt armate bune trebuie să fie şi legi bune, voi lăsa deoparte expunerea asupra legilor şi voi vorbi despre armate.

Spun, aşadar, că armatele cu care un principe îşi apără statul sunt sau ale lui *proprii,* sau *mercenare*, sau *aliate*, sau *amestecate* din aceste feluri diferite... *Armatele mercenare şi cele aliate sunt nefolositoare şi primejdioase*…" ([3], pag. 45, 46)

„*Armatele aliate*, care sunt şi ele armate nefolositoare, îţi sunt trimise de către un conducător de stat puternic, atunci când îi ceri să-ţi vină în ajutor şi să te apere… Armatele de felul acesta pot fi folositoare şi bune atunci când luptă pentru ele înseşi, dar *sunt aproape întotdeauna păgubitoare pentru acela care le cheamă, căci, dacă pierzi lupta, rămâi învins, iar, dacă învingi, devii prizonierul lor. ...* Împăratul Constantinopolului, pentru a se împotrivi vecinilor lui, a adus în Grecia zece mii de turci, iar când războiul s-a sfârşit, ei n-au mai vrut să plece de aici, şi astfel a început înrobirea Greciei de către necredincioşi.

Prin urmare, acela care nu vrea să învingă, să se folosească de asemenea armate, pentru că ele sunt cu mult mai primejdioase decât cele mercenare. Într-adevăr, prin însăşi natura lor, ele aduc cu sine pieirea, deoarece sunt strâns unite între ele şi deprinse să asculte întotdeauna de altul, iar nu de tine...

Astfel, un principe înţelept ocoleşte întotdeauna acest fel de armate şi se serveşte numai de ale lui proprii: el preferă să piardă lupta cu soldaţii lui, decât să o câştige cu ai altora, judecând că nu este o victorie adevărată aceea pe care o câştigi cu arme străine. ... Regatul Franţei ar fi astăzi de neînvins dacă armata organizată de Carol ar fi crescut sau ar fi fost menţinută. Dar, *fiind prea puţin înţelepţi, oamenii se apucă uneori să facă un lucru care în clipa aceea pare bun, ceea ce îi face să nu-şi dea seama de otrava care se ascunde în el..*."
([3], pag. 50 – 53)

NATO – scurt istoric

În timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial (început la 1 septembrie 1939), „aliaţii" (coaliţia anti-germană: Franţa, Polonia, Anglia, la început) au chemat în ajutor pe americani (care intră în război în decembrie 1941), ca să înfrângă „puterile Axei" (Germania, Italia şi Japonia). Au obţinut victoria în mai 1945, *dar armatele aliate americane nu au mai părăsit Europa de atunci.*

În 1949, s-a înfiinţat NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) prin semnarea *Tratatului Atlanticului de Nord* (cunoscut mai bine sub numele de *Tratatul de la Washington*) de către 12 state fondatoare: Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Italia, Luxembourg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Regatul Unit şi SUA. În prezent, NATO are 28 de membri, Grecia şi Turcia aderând în 1952, Germania în 1955, Spania în 1982, Republica Cehă, Ungaria şi Polonia în 1999, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia, Slovenia în 2004 şi Albania şi Croaţia în 2009.

Tratatul de la Washington are doar 14 articole, inima sa fiind „apărarea colectivă", menţionată în Articolul 5. Tratatul îşi trage autoritatea din Articolul 51 al *Cartei Naţiunilor Unite*, care afirmă dreptul inerent al statelor independente la apărarea individuală sau colectivă.

Crearea Alianţei a avut iniţial trei scopuri: să împiedice expansiunea sovietică, să interzică renaşterea militarismului naţionalist în Europa, prin prezenţa masivă a forţelor americane pe continent, şi să încurajeze integrarea politică Europeană. *Conceptul strategic* s-a modificat în timp, la Summit-ul NATO de la Roma din 1991 fiind adoptată „securitatea cu 5 dimensiuni: politică, militară, economică, socială şi de mediu" (Iulian Chifu, *Rolul NATO în arhitectura de securitate europeană* [1], pag. 29). La Summit-ul NATO aniversar din 1999 de la Washington, noul Concept strategic adoptat avea drept componentă esenţială „operaţiunile *out of area* (dincolo de frontiere), NATO ieşind din teritoriul statelor membre pentru a putea asigura securitatea statelor membre, dar şi a întregii Europe." (pag. 39) La Summit-ul NATO de la Bucureşti din 2008, „se face trecerea de la securitatea euroatlantică şi a Europei la nevoia de a avea acţiune globală…" (pag. 45)

La Summit-ul NATO de la Lisabona din 19 noiembrie 2010, noul Concept strategic adoptat „permite NATO ca, în actualul context global, să poată interveni în cazul oricăror situaţii de criză apărute *oriunde în lume*. Astfel, NATO nu este numai o alianţă defensivă, ci devine o *instituţie de securitate*. Pe de altă parte, Articolul 5 al Tratatului de la Washington capătă noi dimensiuni, ameninţările la adresa statelor membre nemaifiind văzute doar ca *ameninţări teritoriale*, ci ca *ameninţări de orice fel* la adresa securităţii membrilor săi." (Cristina Vohn, *Relaţiile NATO-UE între cooperare şi divergenţă. Câteva consideraţii* [1], pag. 68)

Simultan cu crearea NATO, s-a înfiinţat ceea ce acum se numeşte Uniunea Europeană (UE), o „struţo-cămilă" care nu este nici federaţie, nici alianţă de state (iniţial 6, acum 28 de state ale Europei). Adică UE nu are armată şi politică externă proprie, printre altele, cum are SUA, ca federaţie.

Prin *Tratatul de la Amsterdam* (1999), UE a marcat instituirea Politicii Externe şi de Securitate Comună (PESC), cu o componentă de Politică Europeană de Securitate şi Apărare (PESA). „PESA este de fapt componenta militară a PESC, ... care: (1) nu implică crearea unei armate europene, ... (3) Exclude orice formă de apărare teritorială. *Aceasta rămâne în competenţa exclusivă a statelor naţionale şi a NATO* ... (4) Colaborează strâns cu NATO... " (Cristina Vohn, [1], pag. 63)

„*Dezvoltarea unei politici comune de apărare a UE a ridicat numeroase semne de întrebare din partea SUA. Îngrijorările Americii vizavi de crearea unei forţe de apărare a UE* au fost legate de subminarea NATO. De ce are nevoie UE de o forţă de apărare proprie când marea majoritate a statelor membre ale UE sunt şi membre ale NATO? În opinia Washingtonului, se urmărea diminuarea influenţei militare americane în Europa, ceea ce va face cooperarea militară mult mai dificilă. Unele state europene, în special Franţa, dar şi Comisia Europeană, au dat impresia că urmăresc emanciparea de sub puternica influenţă americană din cadrul NATO." (pag. 69) „*O minoritate a statelor UE conduse de Franţa continuă să fie favorabilă unei identităţi de apărare autonome a UE. ... În fapt, principiul în baza căruia acţionează politica americană vizavi de PESA se concentrează pe prevenirea apariţiei unei Europe prea puternice şi agresive în domeniul securităţii.*" (pag. 70)

SUA, UE şi NATO în viziunea lui Friedman

George Friedman (politolog american, fondatorul şi preşedintele STRATFOR, cea mai importantă agenţie privată de analiză geopolitică) ne spune următoarele, printre multe altele extrem de interesante, în cartea sa din 2011, intitulată *Următorul deceniu: De unde venim... şi încotro ne îndreptăm* [2] (sublinierile ne aparţin):

„Această carte tratează relaţia dintre imperiu, republică şi exerciţiul puterii din *următorii zece ani* (2011 – 2021, n.n.). Lucrarea ... este marcată de tem*erea mea cea mai mare, şi anume că puterea Statelor Unite pe plan mondial va submina republica.* ... Îi invit pe cititori să mediteze asupra a două teme. Prima este conceptul de imperiu neintenţionat. Consider că SUA au devenit un imperiu nu pentru că aşa s-a dorit, ci pentru că acesta a fost cursul istoriei. N-are niciun rost să ne întrebăm dacă SUA ar trebui sau nu să fie un imperiu. *America este deja un imperiu*. Cea de-a doua temă o constituie, aşadar, felul în care se conduce un imperiu, iar pentru mine cea mai importantă chestiune din spatele acestei discuţii este *supravieţuirea republicii. Statele Unite au fost întemeiate pe împotrivirea faţă de imperialismul britanic. ... Nu îmi este clar dacă republica poate rezista presiunilor imperiului sau dacă America poate supravieţui unei conduceri imperiale defectuoase.* Altfel spus, poate conducerea unui imperiu să devină compatibilă cu cerinţele unei republici? ... Susţin cu înflăcărare republica. Se poate ca istoriei să nu-i pese de dreptate, dar mie îmi pasă." ([2], pag. 13, 14)

„*...În lunga perioadă dintre prima apariţie a Cortinei de Fier şi sfârşitul Războiului Rece, această strategie americană de distragere şi manipulare a fost raţională, coerentă şi de o viclenie cu adevărat eficientă. În urma prăbuşirii Uniunii Sovietice, însă, SUA au schimbat strategia concentrată pe efortul de a îngrădi marile puteri cu o încercare neclară de a îngrădi potenţialii hegemoni regionali atunci când purtarea lor ofensa bunul-simţ american. În perioada 1991-2001, SUA au invadat sau au intervenit în cinci ţări – Kuwait, Somalia, Haiti, Bosnia şi Iugoslavia...*" ([2], pag. 20, 21)

„**După 11 septembrie 2001**, Statele Unite, *dezvoltând o obsesie cu privire la terorism*, au devenit încă şi mai dezorientate, pierzând cu totul din vedere principiile strategiei pe termen lung. Ca alternativă, au impus *un ţel strategic nou, dar intangibil, şi anume eliminarea terorismului.* Principala ameninţare, organizaţia al-Qaeda, îşi propusese un scop improbabil, dar nu de neconceput: recrearea Califatului Islamic, teocraţia înfiinţată de Mahomed în secolul al VII-lea, care a rezistat într-o formă sau alta până la prăbuşirea Imperiului Otoman, la sfârşitul Primului Război Mondial. Strategia al-Qaeda consta în răsturnarea guvernelor musulmane pe care nu le considera îndeajuns de islamice, obiectiv ce trebuia atins prin instigarea la răscoale populare în ţările respective. În opinia al-Qaeda, motivul pentru care masele islamice erau asuprite îl reprezenta teama faţă de propriile guverne, bazată, la rândul ei, pe impresia că Statele Unite, care controlau respectivele guverne, nu puteau fi provocate.

→

Pentru a elibera masele de aceşti factori de intimidare, *al-Qaeda a considerat că are datoria de a demonstra că puterea colosală a Statelor Unite este doar o aparenţă – că americanii sunt, de fapt, vulnerabili în faţa unui grup restrâns de musulmani, cu condiţia ca aceştia din urmă să fie gata să-şi sacrifice viaţa.*

Ca răspuns la atacurile al-Qaeda, Statele Unite s-au năpustit asupra lumii islamice, lovind cu precădere Afghanistanul şi Irakul. ... Scopul lor nu era de a învinge o armată şi de a ocupa un teritoriu, ci de a opri al-Qaeda şi de a crea haos în lumea musulmană. Dar crearea haosului este o tactică pe termen scurt, nu o strategie pe termen lung. ... *Doar pentru că un lucru precum eliminarea terorismului este de dorit, nu înseamnă că el este şi realizabil sau că preţul plătit se înscrie în limitele raţionalului.* ... Primul pas – revenirea la o politică de menţinere a balanţelor puterii în fiecare regiune – trebuie făcut începând cu *aria principală de intervenţie militară americană, un teatru de război care se întinde între Marea Mediterană şi munţii Hindukuş. În general, în ultima jumătate a secolului trecut, în această zonă au existat trei balanţe separate de putere – între arabi şi evrei, între India şi Pakistan şi între Iran şi Irak. În primul rând, ca urmare a politicii americane, aceste balanţe sunt acum instabile sau nu mai există deloc.* ... Restabilirea echilibrului în regiune, apoi în politica americană în sens mai general, va necesita în următorul deceniu îndeplinirea unor paşi care vor stârni cu siguranţă controverse. Aşa cum voi demonstra..., SUA trebuie să se distanţeze discret de Israel. Trebuie să ajute la întărirea (sau măcar să înfrâneze slăbirea) Pakistanului. Şi în spiritul antantei lui Roosevelt cu URSS, din timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial, cât şi al antantei lui Nixon cu China, din anii 1970, SUA trebuie să ajungă la o înţelegere neplăcută cu Iranul. ... Orientul Mijlociu este punctul de plecare pentru revenirea Americii la echilibru, dar întreaga Eurasie are nevoie de o reaşezare a relaţiilor sale interne.” ([2], pag. 21–23)

„...SUA au trei interese majore acolo: să menţină balanţa regională de putere; *să asigure continuitatea fluxului de petrol*; şi să înfrângă grupările islamiste care ameninţă Statele Unite.” ([2], pag. 133)

„...*Ocupaţi cu conflictele din Irak şi Afganistan, americanii nu au mai avut puterea să oprească renaşterea influenţei moscovite, nici măcar să facă ameninţări credibile, care să inhibe ambiţiile Rusiei.* ... Pericolul renaşterii Rusiei şi al implicării ei în problemele occidentale va deveni mai evident odată ce analizăm celălalt jucător din această a doua *regiune problematică,* Uniunea Europeană. *Odinioară menită să devină o supernaţiune de rangul Statelor Unite,* structura UE a început să dea semne de slăbiciune în timpul crizei financiare din 2008, care a condus la criza economiilor europene sudice (Italia, Spania, Portugalia şi Grecia).

Odată ce Germania, principalul motor economic al Uniunii Europene, a văzut că riscă să se asocieze greşelilor şi exceselor partenerilor săi din UE, a început să-şi reevalueze priorităţile. Concluzia care a ieşit la iveală a fost că *Germania are mai multe interese comune cu Rusia decât cu vecinii săi europeni. Oricât de multe beneficii ar avea Germania de pe urma alianţelor economice europene, ea depinde în continuare de Rusia, pentru o mare parte din cantitatea de gaze naturale de care are nevoie. Rusia are, la rândul ei, nevoie de tehnologie, de care Germania dispune din abundenţă.* În aceeaşi manieră, *Germania are nevoie de o infuzie de mână de lucru care să nu creeze probleme la nivel social prin emigrarea în Germania, şi o soluţie dintre cele mai evidente o reprezintă deschiderea de fabrici germane în Rusia.* Între timp, cererile din ce în ce mai insistente ale americanilor pentru ajutor din partea Germaniei în Afganistan şi în restul zonelor *au tensionat relaţia cu SUA şi au apropiat interesele germanilor de cele ale Rusiei.* Toate acestea ne ajută să înţelegem de ce, *pentru Statele Unite, revenirea la o stare de echilibru va necesita un efort semnificativ de-a lungul următorului deceniu, în vederea împiedicării unui parteneriat germano-rus.* După cum vom vedea, abordarea cea mai potrivită pentru Statele Unite va presupune *o nouă relaţie cu Polonia, ghimpele geografic care poate fi înfipt în coasta unei antante ruso-germane.*” ([2], pag. 24, 25)

„...După cum vom vedea, *un grad înalt de interdependenţă globală, având drept centru Statele Unite, creşte, de fapt* – mai degrabă decât să scadă –, *pericolul izbucnirii unui război.*” ([2], pag. 33)

„*Puterea americană se întemeiază pe economie* – oricât de instabilă ar părea la momentul actual –, *dar în spatele acestei economii puternice se află forţa militară.* Scopul armatei americane este să prevină tentativele, din partea oricărei naţiuni afectate de influenţa economică a Statelor Unite sau a oricărei coaliţii de acest gen, de a face uz de forţă pentru a schimba condiţiile care le pun în dezavantaj. *La fel ca legiunile Romei, trupele americane sunt trimise preventiv în jurul lumii, pentru că cel mai eficient mod de a folosi forţa militară este, pur şi simplu, dezbinarea puterilor emergente înainte ca acestea să poată prezenta vreun pericol.*” ([2], pag. 35)

„Şi, la fel ca în cazul Romei antice, cât şi al Marii Britanii, *cei care celebrează imperiul american coexistă cu cei care îl resping şi care îşi doresc o revenire la vremurile mai pure de altădată.*” ([2], pag. 38)

„*Interesele fundamentale ale Americii sunt securitatea fizică a Statelor Unite şi un sistem economic aproape lipsit de constrângeri.* ... Perioada cuprinsă între anii 2011 şi 2021 va reprezenta deceniul în care SUA vor *începe să înveţe cum să facă faţă ostilităţii mondiale.*” ([2], pag. 42, 43)

„**Ţelul strategic** *trebuie să fie prevenirea ascensiunii vreunei puteri care s-ar putea împotrivi Statelor Unite, în orice colţ al lumii.* ... Un alt citat din discursul de adio al lui Washington îşi are locul aici: *O naţiune care manifestă faţă de alta o ură sau o apreciere devenită obişnuinţă a căzut, într-o oarecare măsură, în sclavie. Ea este sclava propriei animozităţi sau a propriei afecţiuni, fiecare dintre acestea fiind suficientă pentru a o îndepărta de la datoria şi interesele sale.* Ceea ce înseamnă că NATO nu mai are un singur înţeles pentru Statele Unite în afara contextului european şi că Europa nu poate fi considerată mai importantă decât oricare altă parte a lumii. În pofida nostalgiei faţă de *relaţia specială, realitatea simplă din ziua de azi este că Europa nu mai are aceeaşi importanţă. .... (acum că Europa şi-a pierdut imperiile, gândirea europeană gravitează în jurul precauţiei).* ... Toate acestea atrag din nou atenţia asupra provocărilor cu care se va confrunta preşedintele în deceniul care urmează: *să ducă o politică externă lipsită de scrupule şi sentimentalisme,... O politică externă fără sentimentalisme presupune că, în deceniul următor, preşedintele trebuie să identifice cu un ochi precis şi obiectiv cei mai periculoşi inamici, apoi să creeze coaliţii pentru a se ocupa de ei. Această abordare calculată înseamnă eliberarea de întregul sistem de alianţe şi instituţii din perioada Războiului Rece, inclusiv NATO, Fondul Monetar Internaţional şi Organizaţia Naţiunilor Unite. Aceste relicve ale Războiului Rece nu sunt suficient de flexibile pentru a fi de un real ajutor în diversitatea lumii actuale, redefinită în 1991, şi care a lăsat în urmă aceste instituţii perimate.* Unele ar putea avea în continuare valoare, dar numai în contextul înfiinţării unor noi instituţii. ... În perioada de glorie a Imperiului Britanic, lordul Palmerston a spus: *Să presupui că o ţară sau alta va fi însemnată ca aliat sau inamic perpetuu al Angliei reprezintă o viziune îngustă. Nu avem aliaţi sau duşmani eterni. Interesele noastre sunt eterne şi perpetue, iar datoria noastră este să urmăm acele interese.*” ([2], pag. 44–46)

„*Scopul tuturor acestor manevre este, înainte de toate, evitarea unui război şi, apoi, limitarea relaţiei dintre Rusia şi Germania, care ar putea, în următoarele decenii, să dea naştere unei puteri care ar contesta hegemonia americană.*” ([2], pag. 200)

Rezumat şi concluzii

Observăm, în rezumat, că:

SUA au evoluat de la o *republică* cu tradiţii şi principii morale, care îşi urmărea modest propriile interese în ţară, la un *imperiu* „neintenţionat” global, nedeclarat, arogant, care propagă globalismul, care are cea mai puternică economie, cea mai puternică monedă de schimb (dolarul), dublate de cea mai puternică armată din lume. Departamentul de Apărare (DoD = Department of Defence), care se ocupă de protecţia SUA, are 250.000 de vehicule, 16.000 de avioane şi 600 de vapoare, peste 1,4 milioane personal activ şi 718.000 personal civil. Peste 450.000 de funcţionari sunt staţionaţi în lume în 163 de ţări. Bugetul DoD pentru anul fiscal 2016 este de 534,5 miliarde de dolari (faţă de bugetul Departamentului de Educaţie, de exemplu, care este de 70,7 miliarde de dolari): forţele aeriene primesc 30%, forţele navale 30-35%, şi armata primeşte 25%. Cheltuielile totale pentru a avea America în siguranţă sunt de 786,6 miliarde de dolari. (http://useconomy.about.com/od/government agencies/ p/DoD.htm)

NATO, care poate trebuia să se desfiinţeze după desfiinţarea Tratatului de la Varşovia, a evoluat şi ea, corespunzător cu evoluţia SUA, tinzând să acţioneze global. NATO a devenit astfel „mânuşa de box” ce este folosită de americani când intervin undeva în lume, pentru a nu fi singuri în faţa ostilităţii mondiale.

Ascensiunea UE şi a monedei sale (euro) nu poate să fie bine văzută de imperiul american şi de dolar (să ne amintim de Victoria Nuland cu al său „Fuck UE”!), UE şi SUA fiind concurenţi direcţi. Nu ştim dacă nu cumva criza financiară din 2008, plecată din SUA, nu a avut ca scop să lovească UE şi euro. Cu atât mai mult, apropierea UE de vecina sa Rusia nu este deloc bine văzută de SUA.

UE este „prizonieră” a NATO, deci a SUA, din moment ce SUA se opune de fapt ca UE să-şi facă o armată proprie.

Prezenţa semnificativă a forţelor americane în Europa (în cadrul NATO), pentru *securitatea şi stabilitatea Europei*, nu a avut rezultatul scontat, astăzi *Europa fiind în pericol mare:* atât din cauza atacurilor teroriste ale al-Qaeda şi ISIS, cât şi din cauza migraţiei masive recente din Africa şi din Orientul Mijlociu. Iar dacă analizăm cauzele profunde ale atacurilor teroriste din Europa, dar şi ale migraţiei masive către Europa (o adevărată invazie), ajungem la anumite atacuri în timp ale SUA (dar şi ale unor ţări occidentale) în Europa, Africa şi în Orientul Mijlociu: Irak (1991), Somalia (1993), Bosnia (1992-1995), Iugoslavia (1999), Afghanistan (2001), Irak (2003) etc.

În concluzie, UE (inclusiv România) ar trebui să reflecteze serios la următoarea problemă: dacă cumva Machiavelli are dreptate când spune că *armatele aliate, prin însăşi natura lor, aduc cu sine pieirea?*

Bibliografie

[1] Dan Dungaciu, Sanda Cincă, coord., NATO *Post-Lisabona şi provocările regionale,* Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale al Academiei Române, Bucureşti, 2011, 304 pagini.

[2] George Friedman, *Următorul deceniu: De unde venim... şi încotro ne îndreptăm,* Editura Litera, 2011 (*The Next Decade: Where We've Been... and Where We're Going*, 2011), 286 de pagini.

[3] Niccolò Machiavelli, *Principele,* Editura Antet, 92 de pagini.

(1 februarie 2016; text apărut în 2016 în http://www.cotidianul.ro/machiavelli-si-nato-275506/)

Istoria de lângă noi

Geografia care te poartă prin istoria lumii

Eufrosina OTLĂCAN

Cunoştinţele care se păstrează vreme îndelungată în minte şi care îţi pot fi utile în cele mai multe situaţii cu care te întâlneşti în viaţă, de multe ori nu sunt cele pentru care ai depus mai mult efort ca să le înţelegi şi să le memorezi, ci cele care ţi-au fost transmise simplu şi, într-un anume mod, natural. În procesul de educaţie a copiilor şi tinerilor, de lărgire a orizontului lor de cunoaştere a lumii, Hendrik van Loon, cu cărţile sale, este un exemplu. Chiar mult trecut de anii tinereţii, îi citeşti cu plăcere cărţile.

Abia de curând mi-am găsit timp pentru o carte lăsată, odată cu alte cărţi vechi, de cineva care a părăsit demult lumea aceasta; sunt cărţi cu file îngălbenite de vreme şi care abia se mai ţin între coperţile care au înregistrat şi ele trecerea timpului şi atingerea mâinilor cititorilor. Multe asemenea cărţi stau în spate, acoperite de altele, de mai puţin timp aşezate pe rafturi. O asemenea carte am scos-o la lumină într-una din zilele trecute şi am descoperit cu câtă plăcere pot să o citesc, pentru stilul ei simplu şi, în mod deosebit, surprinzător; are titlul de *Geografie,* dar te poartă prin istoria lumii şi popoarelor. Că această carte ne pune în faţă istoria, suntem avizaţi chiar de la început: „Istoria este a patra dimensiune a Geografiei. Ea îi dă ritm şi sens."

Cartea a fost scrisă, bănuiesc, între anii '30 – '40 ai secolului trecut, căci în româneşte a fost publicată în 1943 de Editura Naţională Gh. Mecu; dacă ar fi fost scrisă după 1940, ea ar fi consemnat şi ce s-a întâmplat cu România după Diktatul de la Viena. Autorul, Hendrik van Loon (1882-1944), a fost istoric şi jurnalist american de origine olandeză. S-a născut la Rotterdam, a studiat în SUA din 1902, dar doctoratul l-a luat la Universitatea din München în 1911, cu teza *The Fall of the Dutch Republic* (*Căderea Republicii Olandeze*), publicată în 1913. A fost corespondent al Associated Press în Rusia, apoi în Belgia, în anul 1914; se întoarce în SUA, în 1919 devine cetăţean american, conferenţiar la Cornell University. Este unul dintre cei mai importanţi autori de istorie pentru copii şi adolescenţi, cea mai cunoscută carte a sa fiind *Istoria omenirii*, apărută pentru prima dată în 1921. În 1922 a primit Newbery Medal, fiind prima operă distinsă cu acest prestigios premiu nord-american destinat literaturii pentru copii. (Wikipedia).

În rândurile următoare îmi propun ca, din cele 478 de pagini, să mă opresc la ceea ce ne poate atrage atenţia în zilele noastre.

Că este o altfel de Geografie decât manualele care circulau (şi circulă încă) în toate şcolile din lume, autorul ne spune de la început: „Cartea asta va fi mai curând un studiu al omului în căutarea hranei, a adăpostului şi a plăcerilor pentru sine şi pentru familia sa".

Pentru modul în care vede rolul omului, rol despre care avem şi noi vechea zicală „omul sfinţeşte locul", Loon are următorul exemplu: „Timp de mii de ani, nesfârşitele câmpii ale Rusiei se întindeau gata să dea recolta lor bogată oricui şi-ar fi dat osteneala să arunce prima sământă. Dar altă înfăţişare ar avea ele astăzi, dacă plugul, care a răsturnat cele dintâi brazde, ar fi fost purtat de braţele unui german sau franc şi nu de ale unui slav." Aici aş comenta: şi natura l-a schimbat pe om; acesta a reuşit acolo unde i-a fost greu, a lăsat-o „în plata Domnului" acolo unde a putut lua uşor cele necesare vieţii. Mai zice poporul nostru că nevoia îl învaţă pe om ceea ce nu-i este voia.

Mai departe, în prezentarea de început, Loon spune: „În linii generale, m-am ocupat mai mult cu latura umană a geografiei decât cu cea comercială, ale cărei probleme capătă totuşi atâta importanţă în epoca noastră de producţie masivă. (...) În cartea aceasta, omul vine în primul rând. Apoi mediul fizic şi fondul istoric."

Când vorbeşte despre mediul fizic, istoricul-jurnalist H. Loon vădeşte îngrijorarea pentru modul în care se comportă omul cu mediul natural, exprimând-o cu aproape un secol înainte de zilele noastre. „Când e lăsată în pace, natura nu se grăbeşte. Dar când vine omul să o ajute şi s-o provoace, ea se dovedeşte de o hărnicie supărătoare. De când omul s-a civilizat cu adevărat şi a inventat maşinuţele sale cu aburi şi cartuşele de dinamită, faţa pământului s-a transformat aşa de repede, încât strămoşii noştri cu greu şi-ar recunoaşte păşunile şi grădinile dacă s-ar întoarce între noi. Prea lacomi după lemn, noi am despuiat, fără milă, lanţuri întregi de munţi, luându-le podoaba de păduri şi tufişuri şi prefăcându-se astfel ţinuturi întregi în pustiuri."

Condiţiile naturale explică şi istoria popoarelor. „Până şi Rusia, despre care se spune, aşa de des, că a luat naştere din ambiţia nemărginită a unui singur om, Petru cel Mare, este în realitate produsul unor cauze naturale de neînlăturat; marea câmpie rusească, aşezată între Oceanul Îngheţat de Nord, Munţii Urali, Marea Caspică, Marea Neagră şi Baltica, avea o poziţie ideală pentru întemeierea unui imperiu centralizat. Uşurinţa cu care a putut republica sovietică să se substituie dinastiei Romanov este cea mai bună dovadă."

Începând cu capitolul VIII, găsim în cartea lui Loon

capitole referitoare la multe ţări din lume, iar la sfârşitul volumului sunt tabele cu date numerice privind continentele, oceanele, râurile mari, munţii, populaţia, oraşele cele mai mari.

Prima ţară pe care ne-o prezintă este *Grecia,* căreia îi vede dezvoltarea legată de mitologia sa, fără a fi însă măgulitor cu locuitorii săi de-a lungul istoriei. Construindu-şi citadela, „Acropola (*acro-polis* înseamnă cetatea de sus), au coborât în câmpie, şi-au făcut case şi ziduri până la Pireu; de aici s-au dedat unei glorioase vieţi de negoţ şi hoţie". Atena, oraşul care poartă numele zeiţei născute din creierul lui Zeus, a înflorit mereu, în timp ce în sud, Peloponezul, purtând numele unui prinţ nefericit, Pelos, nu a mai avut un viitor frumos. Şi, doar „aici se află, în dosul munţilor care îl despart de mare, idilica ţară a Arcadiei, cântată de toţi poeţii... Poeţii sunt gata să se entuziasmeze de tot ce cunosc mai puţin... Aici, în câmpia Laconia se afla Sparta; Atena spunea vieţii: *da*, Sparta zicea *nu,* Atena credea în inspiraţia strălucită, Sparta preţuia numai produsul unei munci, Atena se mândrea cu supuşii ei înzestraţi cu daruri excepţionale, Sparta îi nivela pe ai săi la o monotonă mediocritate... Spiritul Atenei a pătruns lumea întreagă, al Spartei, în schimb, a avut soarta oraşului care i-a dat naştere: a pierit." Trecând la anii de după războiul din 1914-1918, Loon încheie astfel capitolul Grecia: „O naţiune care a încercat toate aceste lovituri ale sorţii, cu greu se va ridica. Până ai viaţă, ai speranţă. E adevărat. Dar slabă speranţă."

Capitolul IX este dedicat *Italiei.* Deşi Loon vorbeşte şi despre fenomenele naturale, cu dezastrele care au dus la actuala configuraţie geografică, voi prelua doar câteva rânduri despre istoria şi locuitorii ei. Frontierele naturale ale Italiei i-au hotărât istoria de mare putere a Imperiului Roman. „De aproape o mie şi două sute de ani de la întemeierea Romei în 753 înainte de Cristos şi până în veacul al IV-lea după Cristos, Italia a subjugat şi a stăpânit toată Europa de la Sud de Elba şi Dunăre... ea s-a îmbogăţit enorm pe socoteala tuturor popoarelor, dar dacă le storcea impozite grele, le furniza, în schimb, «articole» care au hotărât pentru totdeauna soarta acelor ţări. Astăzi încă, un observator atent, care trece prin Paris, Bucureşti, Madrid sau Trier, trebuie să rămână surprins de unele asemănări în înfăţişarea şi gesturile locuitorilor şi se va mira văzând că poate citi şi înţelege inscripţiile de pe firme, fie că sunt în limba franceză sau română, spaniolă sau portugheză." Spre deosebire de Grecia, Italia „nu-şi are viitorul în spate", spune Loon, „ci se străduieşte cu inteligenţă şi curaj spre un nou liman şi, dacă lucrează din greu, o face pentru a repara pagubele pricinuite de o mie de ani de nepăsare şi pentru a câştiga din nou locul de cinste pe care-l ocupa altădată între naţiuni".

După paginile captivantei povestiri din istoria Italiei, H. van Loon continuă cu capitolul intitulat *Spania. Unde Africa şi Europa îşi dau mâna*. Aleg rânduri semnificative şi din acest capitol.

Pe spaniol „îl cunoşti numaidecât şi în orice împrejurare după felul lui mândru, după politeţea rece, curajul, cumpătarea şi îndemânarea cu care mânuieşte chitara şi castanetele". Mai departe, H. van Loon spune că mândria şi politeţea se datoresc secolelor de educaţie militară, care, la rândul ei, le-a fost impusă de faptul că Spania, geologic, face parte din Europa ca şi din Africa şi a fost destinată să fie câmp de luptă între europeni şi africani. Până la urmă, spaniolii au învins, dar lupta aceasta seculară a lăsat urme adânci în felul cum privesc viaţa. O etnie aparte în Spania sunt bascii, comunitate autonomă din nordul ţării, cu limba nativă limba bască, ne-latină, nici indo-europeană. Aici sunt locuitori care „au reuşit, ca nimeni alţii, să se ţină departe de restul lumii. Sunt foarte muncitori; peste o sută de mii au emigrat în America de Sud. Cei mai mulţi sunt pescari, marinari şi fierari; îşi văd de treaba lor şi nu ţin să se facă prea mult caz de ei." Privind Geografia, autorul cărţii vede Spania ca ţara „faţă de care natura se arată avară şi încăpăţânată, [unde] omul n-are decât două alternative: ori să se aştearnă pe muncă forţată ca s-o constrângă să-i dea măcar cele necesare traiului, ori să trăiască aşa cum trăieşte spaniolul, care de regulă poate să-şi încarce toată averea în spatele unui măgăruş."

Din istorie, aleg partea în care stăpânii au fost mauri. Aceştia, veniţi din deşerturi, au preţuit apa, au făcut din Spania o adevărată grădină; au făcut mari lucrări de irigaţie, au adus portocalul, curmalul, migdalul, trestia de zahăr şi bumbacul. „Au adus ingineri, au înfiinţat universităţi, în care agricultura se studia în mod ştiinţific, şi au construit aproape toate drumurile pe care şi astăzi le are ţara... au dat oarecare atenţie medicinii şi igienei şi au adus în Apusul Europei operele antichităţii greceşti, traducându-le în arabă. Şi, în sfârşit, au lăsat pe evrei să-şi dezvolte liber facultăţile lor de organizare comercială."

Capitolul XI este dedicat *Franţei, Ţara care are tot ce-i trebuie:* „Pentru a ne da seama exact de particularităţile unui popor, trebuie să-i examinăm rădăcinile... Atât virtuţile cât şi defectele [francezilor] se datoresc situaţiei geografice a ţării lor. Ea a făcut din ei un popor egoist şi mulţumit de sine, pentru că teritoriul pe care-l ocupă între Oceanul Atlantic şi Marea Mediterană le satisface din plin toate nevoile." Mai aleg din capitol una dintre reflecţiile lui H. van Loon: „Natura omenească nu se lasă influenţată de progresul maşinilor şi al ştiinţei şi nici de standardizarea politică, ci va rămâne mereu un element extrem de nestatornic şi de nesigur în ordinea generală a lucrurilor."

Trec de *Belgia. Ţară creată de tratate trecătoare şi bogată în tot ce vrei, afară de armonie internă,* trec de *Luxemburg. O curiozitate istorică* (e prezentată pe o singură pagină), trec de *Elveţia. Ţară cu munţi înalţi, cu şcoli excelente şi cu o populaţie unită care vorbeşte patru limbi* (a patra fiind retoromană).

→

Originea românilor (XIII)

Romanii ocupă Dacia

Dan D. FARCAŞ

Formidabila putere a dacilor de sub Burebista a durat doar până la asasinarea sa în anul 44 BC, după care regatul dac se destramă, împărţit în cel puţin patru regate mai mici. Starea fragmentată a Daciei a continuat timp de aproape un secol, până la domnia lui Scorilo, care, după spusele lui Iordanes, ar fi rost rege al dacilor vreme de 40 de ani. În acest răstimp, daco-geţii efectuau atacuri ocazionale şi de importanţă locală, la graniţele Imperiului Roman, care, din 29 BC, ajunsese la Dunăre.

În jurul anului 69 AD, rege al dacilor a devenit Duras. În 85 AD, dacii trec Dunărea în provincia Moesia, făcând ravagii şi ucigând pe guvernatorul Moesiei, Oppius Sabinus. Împăratul roman Domiţian (81-96 AD) a lansat rapid o contraofensivă cu cinci legiuni, sub comanda prefectului său pretorian Cornelius Fuscus. După ce i-a respins pe daci dincolo de Dunăre, la începutul anului 86, Fuscus a pornit într-o expediţie în Dacia, dar a suferit o înfrângere zdrobitoare la Tapae (lângă actualul Caransebeş) din partea armatei dacilor condusă de Decebal. Fuscus a fost ucis, iar stindardul de luptă al Gărzii Pretoriene a fost pierdut. Pierderea stindardului de luptă era şi un afront grav adus mândriei naţionale romane.

În contextul acestei victorii şi al previzibilei revanşe, Decebal a devenit rege al dacilor, din păcate ultimul, domnind între 87-106 AD. El a unit din nou diversele triburi dacice sau de alte limbi, care trăiau în zonă, dar de pe un teritoriu mai mic decât cel controlat anterior de Burebista, totuşi de peste 400.000 de kilometri pătraţi, cu o populaţie de circa două milioane. S-a estimat că Decebal n-ar mai fi putut mobiliza decât aproximativ 40.000 de soldaţi.

În 87, romanii au invadat Dacia încă o dată, de data aceasta sub comanda lui Tettius Julianus, şi în cele din urmă l-au învins pe Decebal la sfârşitul anului 88 în acelaşi loc în care a pierit Fuscus. Dar la scurt timp, romanii au fost confruntaţi cu probleme cu triburile germane. Pentru a evita un război pe două fronturi, Domiţian a negociat o pace cu Decebal, prevăzând accesul liber al trupelor romane prin regiunile dacice, dar şi plata către daci a unei subvenţii anuale de 8 milioane de sesterţi (salariul lunar al unui legionar roman era de 100 de sesterţi). Tratatul a fost considerat ruşinos pentru romani, inclusiv deoarece a lăsat nerăzbunată moartea lui Sabinus şi Fuscus. Iar Decebal a folosit banii romani pentru a-şi întări apărarea.

După o scurtă perioadă relativ liniştită, împăratul Traian (97-117 AD) şi-a propus să cucerească regatul dacic, în parte pentru a anihila un inamic ameninţător, dar şi cu scopul de a profita de vastele sale tezaure şi zăcăminte de aur. El a dus două războaie majore, unul în anii 101-102 AD, iar celălalt în 105-106 AD.

În primul război, în anul 101 AD, Traian a traversat Dunărea pe un pod de pontoane şi a provocat o înfrângere zdrobitoare dacilor, într-o bătălie desfăşurată tot la Tapae. Tratatul de pace încheiat de Traian şi Decebal a impus dacilor să cedeze un teritoriu romanilor, să-şi demoleze fortificaţiile şi să nu intre în alianţe cu alte triburi.

Atât Traian, cât şi Decebal au considerat înţelegerea doar un armistiţiu temporar şi s-au pregătit pentru un nou război. Traian l-a pus pe inginerul greco-sirian Apollodor din Damasc să construiască un pod de piatră peste Dunăre la Drobeta, în timp ce Decebal a realizat alianţe secrete împotriva romanilor. În 105 AD, Traian a trecut Dunărea, ajungând să asedieze capitala lui Decebal, Sarmizegetusa Regia. Romanii au fost respinşi, graţie şi ajutorului aliaţilor, dar în 106 Traian s-a întors cu o armată nou constituită. Ei au aflat, prin trădare, amplasamentele apeductelor capitalei dacice şi, după ce au distrus alimentarea cu apă, au pus capăt unui lung asediu al Sarmizegetusei.

Decebal a fugit în munţi, dar, fiind încolţit de romani, s-a sinucis pentru a evita să fie capturat şi purtat pe străzile Romei, în cortegiul triumfal. Capul şi mâna dreaptă i-au fost duse lui Traian, care le-a expus în Forurile din Roma.

S-a scris că Traian a trimis la Roma 165 de tone de aur şi 300 de tone de argint, jefuite din tezaurele dacilor. (Tezaurul României, confiscat de ruşi în 1917, conţinea, între altele, 93,4 tone de aur.) Aceste valori nu cuprind desigur prada fiecărui ostaş, nici comori răzleţe îngropate, din care scormonitorii se mai îmbogăţesc şi azi, o parte recuperată fiind expusă în muzeele noastre.

→

Mă opresc la *Germania,* care nu are subtitlu, iar acest capitol cuprinde referi şi la Austria. De aici culeg un paragraf, cu un punct de vedere pe care eu, nefiind istoric, nu l-am mai întâlnit, care exprimă constatarea autorului că „toate drumurile comerciale au fost create la început de comerţul de lux; toate războaiele în care s-au măsurat primele popoare din lume au fost pricinuite de gustul pentru lux". Enumeră: mirajul chihlimbarului care i-a dus pe romani până la Baltica, atracţia perlelor care a determinat călătorii de descoperire în Pacific şi Oceanul Indian, mai mult decât „dorinţa lăudabilă de a răspândi Evanghelia între păgâni. (…) Şi dacă studiem cu atenţie harta Germaniei preistorice, putem să descoperim vechile drumuri ale comerţului de lux, pentru că sunt aceleaşi pe care le-au bătut negustorii din Evul Mediu şi le bat contemporanii noştri de astăzi." Foarte interesante sunt paginile despre familiile Hohenzollernilor şi Habsburgilor. La curent cu vremea pe care o trăia, autorul scrie: „În martie 1938, Viena deveni un oraş al Reichului german şi Austria o provincie la granița de Est".

Trec de *Danemarca. O lecţie practică despre avantajele pe care le au ţările mici faţă de cele mari,* trec de *Islanda. Un interesant laborator politic în Oceanul Îngheţat de Nord,* trec de *Scandinavia. Peninsula ocupată de două regate: Suedia şi Norvegia*, trec şi de *Olanda. O mlaştină pe ţărmul Mării Nordului, care a devenit un imperiu*, trec şi peste *Britania,* fără subtitlu, dar căreia îi dedică 20 de pagini, şi mă opresc la capitolul XXI: *Rusia. Ţara pe care aşezarea ei geografică întotdeauna a împiedicat-o să-şi dea seama dacă face parte din Europa sau din Asia.* De la primele pagini ne informează despre colosul din Răsărit: „Ocupă a şaptea parte din suprafaţa uscată a planetei noastre; suprafaţa ei este de două ori mai mare decât a Europei şi de trei ori mai mare decât a Statelor Unite; are tot atâţia locuitori cât cele patru puteri mai mari ale Europei împreună."

Povestea despre cucerirea întinderilor geografice şi despre presupusa istorie a devenirii marii Rusii îl cucereşte pe cititor. Află că romanii nu cunoşteau aceste locuri de la Răsărit. „Dar grecii, care se duceau să cumpere grâu în Marea Neagră (v-aduceţi aminte de povestea Lânii de Aur?) întâlniseră în părţile acestea nişte neamuri sălbatice." Şi ne spune H. van Loon că aceştia erau cazacii. Triburile germane atacau vecinii din Nord, oameni supuşi şi fatalişti, luându-i sclavi. Grecii pronunţau Sclaveni sau Slavi. „Că tocmai aceşti slavi sau sclavi au ajuns să formeze cel mai mare şi cel mai puternic stat centralizat din lumea modernă a fost una din glumele cele mai grozave pe care le-a făcut istoria; dar, din nenorocire, a fost o glumă crudă pentru noi."

Din momentul instalării Romanovilor (început de secol XVII), fiecare ţar „a fost stăpânit de ideea fixă că nu trebuie cruţat niciun sacrificiu pentru a da ruşilor o ieşire la marea deschisă". Este cutremurătoare povestirea modului în care a fost populată Siberia, transformată de Romanovi în închisoare, anual deportând aici circa 20.000 de oameni, „asasini, escroci şi tâlhari erau puşi în fiare cot la cot cu cei mai distinşi intelectuali, a căror singură vină era că-şi iubeau aproapele mai mult decât merita".

Şi din ultimul episod dedicat Rusiei ţariste citez următoarele rânduri: „Pe tronul lui Petru cel Mare şedea acum un om slab, înconjurat de popi şi de femei. Şi când acesta puse tronul amanet la cămătarii din Londra şi Paris, acceptând condiţiile care îl obligau să participe la un război de care se îngrozeau toţi supuşii săi, îşi semnă propria-i condamnare la moarte. Un omuleţ pleşuv, un diplomat al înaltei şcoale de exil în Siberia, puse stăpânire pe ruine şi începu să construiască din nou… Şi construi cu ochii ţintiţi la viitor. Dar şi ochii lui erau tot de Tătar."

Cuvintele lui Loon la încheierea capitolului despre Rusia sunt de luat în seamă şi mi se par profetice: „Căci bolşevismul poate să nu fie decât o utopie, dar Rusia este o realitate".

Trec peste capitolele XXII – XXV care prezintă *Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria,* pentru a ajunge la *România. Ţara care are grâu şi petrol.*

În cele două pagini dedicate ţării noastre, Loon apreciază: „Ţăranii români sunt ca toţi ţăranii din lume: se nasc, îşi muncesc ogorul şi mor. Din nefericire însă, soarta n-a fost prea binevoitoare cu ei; până de curând pământul gras al acestei ţări se afla în mâinile unei caste de mari proprietari, care nu şedeau la moşie, ci, ca nişte boieri ce erau, îşi risipeau veniturile fie în Bucureşti, fie la Paris, dar niciodată între aceia care îi îmbogăţeau prin munca lor. (…) În ce priveşte petrolul, o a doua bogăţie a ţării, acesta este în mare parte un izvor de venituri pentru capitalul străin. Acelaşi lucru se poate spune despre minele de fier din Transilvania." Loon scrie şi despre rolul însemnat jucat de armata română în Războiul Ruso-Turc din 1877-1878, despre „mult respectatul" Carol de Hohenzollern, principe, apoi rege al României. Extrag din ultimul paragraf al acestui capitol: „Drept răsplată pentru participarea ei la Războiul mondial, primise de la Aliaţii săi Transilvania, care făcuse la început parte din vechea provincie Dacia şi apoi, în veacul al XII-lea, fu luată de unguri: aceştia tratară pe românii supuşi lor tot aşa de barbar ca şi pe slovaci şi multe alte naţionalităţi cuprinse în graniţele lor. După ce Transilvania reveni României, împreună cu elementele străine aşezate pe pământul ei, ungurii căpătară deodată un respect deosebit pentru drepturile minorităţilor etnice."

Capitolul XXVII, *Ungaria.* Acest capitol este prezentat de Loon fără a-i pune şi un subtitlu. Preiau câteva rânduri: "Ungurii, sau maghiarii, cum le place să-şi zică, sunt foarte mândri că sunt singurul popor mongol care a fost în stare să se menţină pe pământul Europei şi să întemeieze un regat al lor… Se prea poate că ungurii fac prea mult caz de marile lor calităţi războinice… Când se revărsară turcii în Europa, Ungaria forma, împreună cu ţările române, prima barieră… Sub conducerea lui Ioan Corvin din Hunedoara, un nobil obscur, de origine română, ea devine cu adevărat apărătoarea creştinătăţii. (…) Dar abia câştigaseră ceea ce considerau ei [ungurii] ca o recunoaştere a drepturilor lor, că şi începură să persecute pe toţi supuşii care n-aveau sânge unguresc în vine." După tratatul de la Trianon, „Ungaria nu mai era decât umbra ei însăşi, cam în felul Austriei: un oraş mare înconjurat de o ţară mică. N-a fost niciodată o ţară industrială: marilor proprietari de pământ nu le plăceau coşurile care sunt o parte indispensabilă a oricărei fabrici ce se respectă, şi-i supăra mirosul fumului."

Ultima ţară europeană descrisă în *Geografia* lui Loon este *Finlanda. Un alt exemplu de ceea ce poate realiza munca dârză şi inteligentă a omului împotriva unei naturi vitrege.*

De aici încolo, Loon tratează în acelaşi mod istorico-geografic ţările celorlalte continente, din Asia şi până în America. În ultimul capitol, *O lume nouă,* ne previne asupra vitezei cu care se schimbă geografia lumii [în special cea politică, lucru cu care ne ciocnim şi noi, trăitori ai acestor timpuri, aproape zi de zi].

Un gând de încheiere. Nu ştiu dacă astăzi un jurnalist cu doctorat în ştiinţele omului s-ar mai încumeta să-şi scrie cu onestitate modul în care vede populaţii ale diferitelor naţiuni, fără a-şi ridica împotrivă „corectitudinea politică". Cu aproape un secol înaintea noastră, Hendrik van Loon a făcut-o, cu argumente imbatabile şi cu un talent deosebit.

Dialoguri esenţiale

De vorbă cu Svetlana Cojocaru, vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Raia ROGAC

Raia ROGAC: *Doamnă Svetlana Cojocaru, sunteţi în pragul unei frumoase aniversări. Îmi amintesc că la o altă aniversare am realizat cu dumneavoastră un interviu care a fost publicat în revista* Moldova *şi a plăcut mult publicului. Sunteţi o fire modestă şi nu vă place să ieşiţi în prim-plan, atunci însă aţi dezvăluit multe date inedite, chiar începând cu cele din copilărie. Intuiaţi încă din şcoală că matematica va ocupa poziţia de vârf în viaţa dumneavoastră, aşa cum s-a confirmat ulterior? Să amintim pe scurt de acele momente unice, de început de destin...*

Svetlana COJOCARU: Nu a fost o decizie din copilărie de a deveni matematician. Este adevărat că am învăţat foarte devreme să citesc şi chiar programa deplină a ciclului primar am însuşit-o, după cum v-am spus şi în acel interviu, la „şcoala de pe cuptor". Astăzi Republica Moldova se confruntă cu o depopulare masivă, în special în zonele rurale, însă pe timpul copilăriei mele şcoala din sat era neîncăpătoare şi clasele primare făceau orele în obişnuite case ţărăneşti. Una din acele case, dată în folosinţă şcolii, era divizată în două părţi, găzduind într-o jumătate familia directorului şcolii, funcţie deţinută de tatăl meu, iar în cealaltă – clasa, unde ţinea orele mama mea. Pentru că nu prea eram obişnuită cu grădiniţa, aveam permisiunea să rămân acasă şi să urmăresc lecţiile de pe cuptorul din bucătărie, o ferestruică a căruia dădea direct în clasă. La înscrierea în clasa întâi, cunoşteam toată programa şi necazul învăţătorilor era să-mi găsească o ocupaţie mai specială. Pasiunea pentru matematică a venit mai târziu, în ultimii ani de şcoală.

R.R.: *Vorbiţi-ne despre părinţii care v-au dat viaţă, dar şi libertatea de a îmbrăţişa profesia îndrăgită...*

S.C.: Îmi place cuvântul „învăţător", parcă este mai cald, mai apropiat. Mama a fost învăţătoare la clasele primare, tata – profesor de geografie şi director de şcoală. Au început să lucreze imediat după război în raionul Drochia. În fotografiile de atunci tata încă mai purta hainele militare, în care venise din armată. Chiar dacă au fost ani grei, cu lipsuri şi foamete, îşi aminteau de începuturile carierei cu multă seninătate. Să spun că lucrau cu dăruire ar fi prea puţin. Mama îşi iubea picii, se străduia să le facă orele interactive, mai dinamice. Mă implica şi pe mine în pregătirea materialelor didactice. Am pictat o sumedenie de postere, ilustrând probleme de matematică sau de gramatică. Tata se pregătea cu responsabilitate pentru fiecare lecţie, trezindu-mi nedumerirea: predând acelaşi obiect de circa 30 de ani, oare ce mai putea adăuga nou? Citea foarte mult – tot ce se afla de citit, abonat, împrumutat – pentru a găsi o altă cheie în expunere. Puteai să alegi un punct arbitrar pe hartă şi dânsul venea cu o poveste adevărată despre acel loc. Nu întâmplător am ales cuvântul poveste, căci şi basmele, pe care mi le spuneau în copilărie erau şi ele geografice: urcând în barcă pe Nistru, puteam ajunge în Africa, trecând strâmtorile Bosfor şi Dardanele. Îmi plăcea sonoritatea cuvintelor Bosfor şi Dardanele… Mă vedeam şi eu profesoară, dar la facultate am descoperit fascinanta lume a calculatoarelor şi alături de ele am rămas.

R.R.: *Personal, cred că rolul mentorilor e decisiv în alegerea unui drum potrivit în viaţă pentru fiecare tânăr. Cine au fost acei îndrumători pentru care recunoştinţa devine şi mai profundă odată cu trecerea anilor?*

S.C.: Aveţi perfectă dreptate. Dacă în interviurile de mai demult vorbeam preponderent despre profesorii care m-au determinat să aleg matematica, acum aş opta pentru un spectru mai larg, invocându-i şi pe cei din alte domenii, fiecare din ei contribuind din plin la formarea mea profesională, inclusiv prin orele de literatură sau de biologie. Obiectul contează, dar nu mai puţin importantă este educarea modului de gândire. Dar cea mai profundă recunoştinţă o port celor doi îndrumători: profesorul de matematică Alexei Cozacenco, pe care Providenţa l-a adus să ne ţină orele în ultimele două clase din şcoală, şi conducătorul de doctorat Eduard Trahtenghert. Ambii m-au învăţat să simt frumuseţea domeniului, să admir o construcţie logică şi laconică, la care nu poţi adăuga şi din care nu poţi exclude niciun cuvânt. De la prof. Trahtenghert nu ştiu ce am învăţat mai mult, matematică sau poezie.

R.R.: *La o aniversare se impune şi o trecere în revistă a realizărilor. Aţi vorbit undeva despre acele unicate pe care soarta vi le-a hărăzit, de exemplu, sunteţi prima femeie doctor habilitat în informatică...*

S.C.: În nomenclatorul specialităţilor ştiinţifice din Republica Moldova informatica a apărut destul de târziu, doctoratele din domeniu fiind susţinute în „ştiinţe fizico-matematice" sau „tehnice", utilizând terminologia de atunci. Titlul de doctor mi-a fost conferit în ştiinţe fizico-matematice, iar cel de doctor habilitat – deja când exista în registru cu drepturi depline şi informatica. S-a întâmplat ca lucrarea mea să fie prima de acest fel. Iar dacă ne referim la aspectele de *gender,* sunt şi prima femeie deţinătoare a unui astfel de titlu în Republica Moldova (şi, din păcate, până acum şi unica). La fel, am fost şi prima femeie director al Institutului de Matematică şi Informatică (IMI), care acum poartă numele fondatorului său, acad. Vladimir Andrunachievici. Dar aici există continuitate, ştafeta a fost preluată cu patru ani în urmă de colega mea, dr. Inga Ţiţchiev.

În prezent, în cadrul Academiei de Ştiinţe a Moldovei conduc Secţia de Ştiinţe Exacte şi Inginereşti, funcţie care anterior nu a fost deţinută de o femeie. Problema implicării femeilor în cercetarea fundamentală există la nivel global – nu în zadar unul din obiectivele Anului Internaţional al Ştiinţelor Fundamentale (2022 fiind declarat un astfel de an de către Organizaţia Naţiunilor Unite) este cel de consolidare a prezenţei şi a vizibilităţii femeilor în aceste domenii.

R.R.: *Dumneavoastră aţi contribuit foarte mult la dezvoltarea şi extinderea relaţiilor de colaborare în plan internaţional, în special în cadrul Institutului de Matematică şi Informatică, conducătorul căruia aţi fost pe parcursul mai multor ani…*

S.C.: Până la obţinerea Independenţei Republicii Moldova colaborările internaţionale erau o raritate, proiecte comune de cercetare practic nu existau, iar vizitele în centrele de cercetare de peste hotare erau un adevărat eveniment, care trebuia aprobat de Moscova, desigur.

→

Svetlana Cojocaru s-a născut la 26 iulie 1952, în satul Butuceni, raionul Râbniţa, Republica Moldova (Transnistria). A absolvit Facultatea de Matematică şi Cibernetică (în prezent – Matematică şi Informatică) a Universităţii de Stat din Moldova în 1974. Este doctor în ştiinţe fizico-matematice (Institutul de Cibernetică al Academiei Naţionale de Ştiinţe a Ucrainei, Kiev, 1982), doctor habilitat în informatică (2007), profesor cercetător (2014), membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (2017). După obţinerea licenţei şi până în 2019 a lucrat la Institutul de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (în prezent – al Ministerului Educaţiei şi Cercetării), în care a deţinut funcţii de la inginer programator până la director. Din 2019 este vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (AŞM). Domenii de cercetare: gramatici şi limbaje formale, procesarea limbajului natural, algebră computaţională, calcul molecular, interfeţe inteligente. Vizite de cercetare repetate în România, Suedia, Marea Britanie, Germania, Franţa etc. A publicat peste 250 de lucrări ştiinţifice, inclusiv patru monografii. A participat la numeroase proiecte de cercetare. Este membru al Comisiei Academiei Române pentru informatizarea limbii române. A primit mai multe premii şi diplome, printre care şi Premiul Naţional al Republicii Moldova (2011).

La frumoasă aniversare, revista urează LA MULŢI ŞI BUNI ANI colaboratoarei noastre şi omului de ştiinţă Svetlana Cojocaru!

Imperiul roman a omagiat victoriile lui Traian în Dacia cu cea mai lungă şi mai scumpă sărbătoare din istoria sa, finanţată cu o parte din aurul luat de la daci. Pentru triumful său, Traian a dat un festival de 123 de zile (ludi), o sărbătoare în care aproximativ 11.000 de animale au fost sacrificate şi 11.000 de gladiatori au luptat în arene. Aceasta a depăşit sărbătoarea împăratului Titus din anul 70 AD, când un festival de 100 de zile a inclus 3.000 de gladiatori şi 5.000 până la 9.000 de animale sălbatice. În plus, a fost construit forul lui Traian şi faimoasa columnă care reproduce, în imagini sugestive, episoadele războiului.

Dacia ocupată de romani a fost organizată, de la început, ca provincie imperială, numită popular Dacia Traiană sau Dacia Felix. Ea a rămas aşa pe toată durata ocupaţiei romane. Dacia Romană acoperea mai puţin de jumătate din Dacia lui Decebal. Ea cuprindea actualele provincii Transilvania, Banatul (până la Tisa), Oltenia şi vestul Munteniei (incluzând şi o şosea care pleca de la Dunăre şi, trecând pe valea Teleajenului, ajungea, prin trecătoarea Tabla Buţii, în ţara Bârsei). Dar Dacia Romană nu cuprindea Maramureşul, Crişana, Moldova ori estul Munteniei, deşi există relatări că, la un moment dat, graniţa ar fi ajuns pe Siret. Un criteriu esenţial al stabilirii graniţelor Daciei a fost se pare includerea şi securizarea exploatărilor de aur, argint, cupru etc. din Munţii Apuseni şi din Banat. În Transilvania, linia de forturi romane de graniţă pare să indice că munţii Carpaţi estici şi nordici se aflau în afara provinciei romane.

Sarmisegetuza Regia, care era capitala şi centrul spiritual al dacilor, a fost distrusă, în locul său fiind construit un castru cu o garnizoană romană care să interzică localnicilor apropierea de acest loc sacru, până îşi vor uita identitatea religioasă. În acelaşi spirit, noua capitală, construită la 40 km distanţă de locul celei vechi, a fost numită Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Ulterior, în Dacia au apărut şi alte centre urbane importante: Apulum, Napoca, Potaisa, Porolissum, Dierna/Tierna, Drobeta, Romula, Tibiscum etc., ca şi şosele de tip roman, care au schimbat complet structura mai degrabă tribală de până atunci a Daciei.

Estimările istoricilor privind populaţia Daciei romane variază de la 650.000 la 1.200.000. O parte însemnată a bărbaţilor a fost ucisă în lupte, trecută în sclavie sau înrolată în legiuni. Dar, în mod firesc, aşa cum s-a întâmplat mereu, aceste războaie au cruţat acea populaţie rurală care nu purtase arme, rămânând angajată în agricultură, creşterea animalelor, minerit, meşteşuguri etc. În deceniile care au urmat, au venit, mai ales în oraşele nou înfiinţate, colonişti din toate provinciile romane. Au mai fost poate şi mulţi veterani (de unde cuvântul „bătrâni") ai unor legiuni eterogene ca etnii, lăsaţi aici la vatră şi împroprietăriţi cu terenuri agricole. Se mai ştie că uneori au fost aduşi aici, cu forţa, şi populaţii din zonele limitrofe neocupate. Nici sedentarii din Dacia Romană nu erau perfect omogenizaţi. Toţi aceştia, în cei 170 de ani de ocupaţie, într-o circulaţie mult mai intensă a persoanelor şi a bunurilor, au folosit ca *lingua franca* latina vulgară, cam la modul în care în instituţiile sau multinaţionalele europene actuale oamenii se înţeleg într-o engleză aproximativă. Toate textele gravate în piatră din această epocă sunt, de asemenea, în latină. (Va urma.)

Dialoguri esenţiale

Independenţa a schimbat radical starea lucrurilor: în scurt timp au apărut programe internaţionale de cercetare finanţate de către Uniunea Europeană, SUA sau alte ţări, s-au deschis frontierele pentru vizite şi stagii peste hotare, au început să vină cercetători din alte ţări la noi. Abolirea regimului de vize şi aplicarea largă a tehnologiilor informaţionale au contribuit substanţial la facilitarea acestor activităţi. Republica Moldova a fost prima din fostele republici sovietice (exceptând ţările baltice, membre ale UE: Estonia, Letonia, Lituania), care a aderat la programele europene de cercetare: iniţial la FP 7 (în 2012), apoi la Orizont 2020 (în 2014), iar recent (2021) la programul Orizont Europa. După cum a fost şi este firesc, primele proiecte comune le-am avut cu cercetătorii din România, acestea fiind finanţate de Guvernul României. Au urmat cele bilaterale (Republica Moldova – România), dar şi un şir de alte oportunităţi: colaborare în cadrul programelor UE, al proiectelor transfrontaliere etc. Institutul nostru a beneficiat de mai multe dintre ele, inclusiv în domeniile ce ţin de interesele mele ştiinţifice: procesarea limbajului natural, modele formale de calcul. Cele mai fructuoase colaborări le-am avut cu Institutul Naţional de Cercetări în Informatică, cu Institute ale Academiei Române: de Matematică, de Cercetări pentru Inteligenţă Artificială, de Informatică Teoretică (Filiala Iaşi a Academiei Române). Din păcate, reforma din 2017, care a lipsit Academia de Ştiinţe a Moldovei de institutele de cercetare, a avut un impact negativ şi asupra colaborării: de cinci ani nu mai avem schimburi interacademice, nu mai avem proiecte bilaterale.

Din parteneriatele cu alte ţări aş menţiona două: Suedia şi Germania. În primul caz, am avut o serie de cinci proiecte consecutive în domeniul algebrei computaţionale, cu durata totală de 15 ani (graţie cărora eu personal am însumat circa trei ani de vizite de cercetare în Universităţile din Stockholm şi Lund), aducând împreună cu colegii o contribuţie semnificativă în dezvoltarea unui sistem de calcul simbolic. Iar cu cercetătorii din Germania am lucrat la trei proiecte privind aplicaţii ale informaticii în medicină.

R.R.: *Am adresat această întrebare şi altor savanţi: de ce oare politicienii nu pot avea relaţii de conlucrare tot atât de fructuoase ca savanţii?*

S.C.: Răspunsul la această întrebare l-a dat Sir Richard John Roberts, laureat al Premiului Nobel pentru medicină, afirmând în cadrul unei conferinţe la Academia de Ştiinţe a Moldovei că, spre deosebire de politicieni, oamenii de ştiinţă au pregătirea necesară pentru a spune adevărul şi libertatea de a-l spune.

R.R.: *Către Centenarul Marii Uniri aţi venit cu tolba plină. Aş vrea să vă referiţi la ofrandele personale, dar şi cele colective.*

S.C.: În 2018, împreună cu Mircea Petic, care mi-a fost doctorand, am publicat o monografie ce tratează subiecte de procesare a limbajului natural cu aplicaţii pentru limba română. În acelaşi an, la ediţia a XIII-a a Conferinţei internaţionale de resurse şi instrumente lingvistice pentru procesarea limbii române (ConsILR), un grup de cercetători din Iaşi şi Chişinău, din care am făcut parte şi eu, a prezentat un studiu asupra posibilităţilor de utilizare a instrumentelor informatice pentru a stabili în ce mod limba română a fost influenţată de cele două Uniri istorice. În plenul unei alte conferinţe internaţionale, de la Bălţi, am prezentat lucrarea întitulată „Digitalizarea textelor româneşti vechi tipărite în grafie chirilică". La Centenarul Marii Uniri, Academia Română a editat colecţia ce cuprinde mai mult de 30 de cărţi, intitulată „Civilizaţia românească". La invitaţia acad. Gheorghe Păun, am avut onoarea să fiu, împreună cu dumnealui şi regretatul profesor Dragoş Vaida, coeditor al volumului *100 de autori români în informatica teoretică,* apărut în această colecţie.

Cei cinci directori ai IMI de până acum (în tablou, acad. Vladimir Andrunachievici)

R.R.: *Câte volume v-ar trebui pentru a aduna amintirile despre oameni şi evenimente care v-au impresionat în mod deosebit?*

S.C.: Poate că nu mai multe volume, dar un volumaş mi-ar plăcea să-l scriu. Pentru mine însămi, în primul rând, mai puţin poate pentru publicare. Să-mi amintesc de cei dragi: părinţi, colegi, profesori, prieteni. Am avut fericirea să întâlnesc atâţia oameni inteligenţi, talentaţi, consacraţi! Cred că persoanele din generaţia mea au trăit momente cu adevărat deosebite: revenirea la limba şi alfabetul nostru, destrămarea URSS. În august 1991 eram în delegaţie la Leningrad (actualul Sankt Petersburg), aveam un proiect comun cu Universitatea de acolo. Acasă la conducătorul proiectului priveam ştirile la televizor.

Îmi amintesc şi acum fiorul, dar şi sentimentul de mândrie, când pe ecran a apărut preşedintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, declarând oficial Independenţa ţării. Am conştientizat că mă aflu deja într-o altă ţară... Sub aspect profesional, nu doar am asistat, dar am adus şi noi o mică contribuţie la revoluţia tehnologică, bazată pe informatică. Se întâmplă şi lucruri triste – sub ochii noştri moare râul Nistru, râul copilăriei mele, cu apă curată, riscă să devină o băltoacă plină de stufării şi nămol. Subiecte sunt multe, timp puţin, dar rămâne speranţa că poate cândva... le vom reuşi pe toate.

R.R.: *Interviul va fi publicat în revista* Curtea de la Argeş, *deloc întâmplător. Mai bine de 12 ani de când ea fiinţează cu succes, sunteţi membru al Colegiului de Redacţie, contribuind la consolidarea punţilor de colaborare şi prietenie dintre oameni, a podurilor de cultură şi reviste de pe un mal şi altul al Prutului.*

S.C.: Sunt convinsă că aş putea să fac mai mult şi sper că voi reuşi. Pentru început a fost necesar să caut primii autori basarabeni care să publice în revistă. Am încercat să cuprind mai multe aspecte: cercetare, muzică, heraldică, poezie etc. Acum revista este bine cunoscută pe ambele maluri ale Prutului (şi nu doar), dar au rămas şi domenii nevalorificate din partea autorilor basarabeni, pe care mi-aş dori să le văd în paginile revistei.

R.R.: *Vă mulţumesc. La mulţi ani, sănătate, bucurii şi împliniri, inclusiv în domeniul cercetării ştiinţifice.*

La aniversare

Constantin GAINDRIC

Urmăresc activitatea doamnei profesor Svetlana Cojocaru, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (AŞM), din 1977. A trecut cu demnitate şi succes toate treptele unei valoroase cariere ştiinţifice, fiind de regulă caracterizată cu calificativul „prima": prima doamnă doctor habilitat în Institutul de Matematică şi Informatică „Vladimir Andrunachievici" (IMI), prima doctor habilitat în informatică din Republica Moldova, prima doamnă membru corespondent al AŞM în informatică etc. Iar acum, vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Laureată a Premiului Naţional.

Prof. Svetlana Cojocaru este cunoscută în comunitatea cercetătorilor informaticieni prin rezultate valoroase, materializate în peste 250 de publicaţii ştiinţifice (4 monografii, 7 capitole din monografii, dintre care 2 reeditate), editor a 16 culegeri de articole, materiale ale conferinţelor naţionale/internaţionale, dar şi multiple aplicaţii de rezonanţă. Domeniile de cercetare în care m.c. S. Cojocaru s-a remarcat prin realizări de anvergură sunt: gramatici şi limbaje formale, construirea compilatoarelor, programarea paralelă, procesarea limbajului natural, algebra computaţională, calcul molecular, interfeţe inteligente, tehnologii ale Societăţii Informaţionale, sisteme informatice pentru medicină.

Încă din primii ani de cercetare, dna S. Cojocaru a propus o clasă de gramatici cu context dispersat, care permiteau atât procesare secvenţială, cât şi paralelă. Un rezultat teoretic frumos, care curând a devenit extrem de actual, deoarece corespunde necesităţilor de utilizare pe scară largă a sistemelor cu multe procesoare pentru efectuarea calculelor performante.

Cu timpul, formalismul gramaticilor cu context dispersat şi-a găsit aplicaţii şi la procesarea limbajului natural. Prof. S. Cojocaru a elaborat o gramatică formală pentru descrierea procesului de flexionare în limba română, ajungând la soluţionarea completă a problemei flexionării automate. Sub conducerea domniei sale, au fost elaborate un lexicon morfologic computaţional pentru limba română, cu circa un milion de cuvinte, un sistem de instruire asistată pentru studiul limbii române, sistem de corecţie ortografică etc. Aceste lucrări au un rol important nu numai în tehnologizarea limbii române, fapt ce permite un prim pas spre soluţionarea unei probleme de anvergură, interacţiunea om-calculator în limbaj natural, dar au fost şi de o extremă actualitate pentru revenirea populaţiei Republicii Moldova la o limbă română veritabilă după mulţi ani de poluare a ei.

Rezultatele dr. hab. S. Cojocaru au pus baza cercetărilor în Republica Moldova a interfeţelor inteligente, urmărindu-se crearea unui mediu confortabil pentru utilizatori din diverse arii de activitate şi niveluri de calificare. Comunicarea inteligentă în sistemele informatice este şi va rămâne un domeniu de actualitate sporită, solicitată în programele europene de cercetare.

Dr. hab. S. Cojocaru a fost conducătorul din partea Institutului de Matematică şi Informatică „Vladimir Andrunachievici" a unui proiect orientat spre dezvoltarea sistemului de calcul simbolic Bergman, cu interfaţă inteligentă, acesta derulându-se în cadrul a 5 granturi ale Academiei Regale Suedeze, pe parcursul a 15 ani. Rezultatele cercetărilor în acest domeniu s-au finalizat cu publicarea unei culegeri de articole în Editura IOS Press, Olanda, dna S. Cojocaru fiind unul dintre redactori şi autori, precum şi a unei monografii editate în Suedia.

În componenţa unui grup de cercetători din IMI, a studiat problemele edificării Societăţii Informaţionale în ţara noastră şi a contribuit la dezvoltarea şi promovarea sistemelor informatice, capabile să rezolve diverse probleme specifice Societăţii Informaţionale. De fapt, a fost prima abordare la noi a problemei serviciilor electronice în administraţia publică (*e-guvernare*), tratând inclusiv problema confidenţialităţii şi accesului nediscriminatoriu la informare.

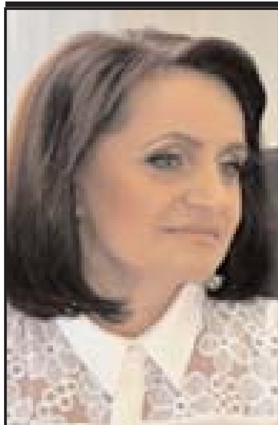
Prof. S. Cojocaru a participat la cercetările din cadrul a peste 20 de proiecte internaţionale, la 9 dintre ele fiind conducătorul echipei. Printre ultimele cercetări se evidenţiază câteva ce au şi un caracter pronunţat practic. Am în vedere proiectele de promovare a culturii muzicale a Moldovei, managementul ştiinţei, diverse sisteme informatice medicale. O importanţă deosebită se acordă comunicării om-calculator, controlului compatibilităţii opţiunilor, prevenirii erorilor utilizatorului etc. Sistemele elaborate au fost apreciate şi menţionate cu diferite medalii, inclusiv două de aur la expoziţii naţionale şi internaţionale

Activitatea de promovare a informaticii, începută cu mulţi ani în urmă de m.c. S. Cojocaru, continuă cu succes, extinzându-şi aria, concomitent promovând şi imaginea ţării şi a ştiinţei Moldovei, dna Cojocaru actualmente fiind editor-şef adjunct al revistei *Computer Science Journal of Moldova,* membru al colegiilor redacţionale ale unor reviste ştiinţifice de profil din multe ţări, participând la foruri ştiinţifice de anvergură.

Prin energia, competenţa şi dăruirea de sine în promovarea ştiinţei în societate, prof. S. Cojocaru se evidenţiază drept unul dintre lideri în comunitatea cercetătorilor din Republica Moldova.

Dialoguri esenţiale

De vorbă cu acad. Ioan-Aurel Pop, preşedintele Academiei Române

Eugenia TOFAN

***Vom insista mereu asupra nevoii de pace, vom condamna toate agresiunile, toate violenţele, toate atentatele la frontiere. De altminteri, pentru o Europă a viitorului, pentru o Europă unită, frontierele vor rămâne formale.* Acad. Ioan-Aurel Pop**

Academicianul Ioan-Aurel Pop a fost reales, la 5 aprilie 2022, pentru un nou mandat de preşedinte al Academiei Române. Iar pentru că Academia este, citându-l pe George Coşbuc, o instituţie care e „suflet din sufletul neamului", preşedintele Ioan-Aurel Pop, după cum a mărturisit chiar Domnia Sa, prin decizia de a candida, dar şi prin realegerea sa în înalta funcţie de preşedinte al Academiei Române, şi-a asumat o mare responsabilitate atât în faţa Adunării Generale, a colegilor care fac parte din corpul academic, cât şi în faţa întregii societăţi. Altfel spus, onoarea de a fi la timona celui mai înalt for ştiinţific din ţară, confirmată de Adunarea Generală, vine cu o enormă răspundere, ştiut fiind că Academia Română este instituţia de la care se aşteaptă soluţii neîntârziate pentru rezolvarea unor probleme stringente din societate din varii domenii, fie legate de promovarea valorilor, de nivelul de educaţie, de sănătate, cultură etc.

Suntem onoraţi de răspunsurile oferite de academicianul Ioan-Aurel Pop, în cadrul unui interviu luat la intersecţia dintre două mandate.

Eugenia Tofan: *Stimate Domnule academician Ioan-Aurel Pop, aţi primit felicitările de rigoare din partea preşedintelui Academiei de Ştiinţe a Moldovei, acad. Ion Tighineanu, cu ocazia realegerii Dumneavoastră în înaltul post de preşedinte al Academiei Române, mesaj la care subscrie întreaga comunitate ştiinţifică din Republica Moldova. Vă mulţumim pentru disponibilitatea de a ne oferi acest interviu la intrarea într-un nou mandat, pe care vi-l dorim a fi unul de succes, la fel de asumat şi prolific. Cum începeţi noul mandat? Cu ce gânduri, proiecte, strategii?*

Acad. Ioan-Aurel Pop: Îmi e greu să vă răspund sintetic. Începem un mandat care se va dovedi dificil, după această lungă pandemie, într-un timp de criză energetică, prevestitoare de criză economică şi, mai ales, în plină nesiguranţă la frontierele răsăritene şi nordice, unde zăngănesc armele declanşate de liderul de la Kremlin. Războiul nu este de bun augur niciodată, mai ales pentru instituţiile de cultură, de ştiinţă, de cercetare. Iar Academia Română gestionează peste 70 de institute şi centre de cercetare şi de creaţie. Las deoparte problemele intrinseci ale Academiei Române, veche de peste un secol şi jumătate şi care are nevoie permanentă de grijă, de ocrotire, de primenire (cu păstrarea tradiţiei), de finanţare serioasă, de investiţii etc. Astfel, nu putem avea cele mai optimiste premise şi nici gândurile cele mai senine în acest moment. De proiecte şi de strategii nu ducem lipsă, ca de altfel întreaga Românie, în toate domeniile. Românii ştiu să facă planuri peste planuri, legi peste legi, multe statute şi regulamente. Mai greu stăm cu punerea lor în aplicare, cu respectarea lor. Academia trebuie să continue să rămână cea mai înaltă instituţie de consacrare a valorilor intelectuale şi de cercetare ştiinţifică din România. În câteva sondaje de opinie recente, Academia se află – alături de Biserică şi de Armată – între cele mai respectate şi mai preţuite instituţii pentru români. Prin urmare, nu Parlamentul, nu Guvernul, nu Preşedinţia, nu partidele politice etc., ci Academia, Armata şi Biserica! Ceea ce spune foarte mult şi obligă la mare performanţă. Avem o strategie de sprijinire a tinerilor cercetători, de acordare a unor burse elevilor din clasele finale de liceu, de grijă pentru seniori în anumite aşezăminte ale Academiei etc. Fireşte, vom continua să întărim legăturile cu Academia de pe malul stâng al Prutului. Avem toate aprobările şi finanţările pentru o nouă Aulă, un adevărat palat, cu toate dotările administrative necesare găzduirii celor 14 secţiuni ale instituţiei noastre. Actuala Aulă şi toate anexele sale vor deveni un loc al memoriei, un fel de muzeu al Academiei.

E.T.: *Timp de peste doi ani din perioada primului mandat aţi activat în condiţii de pandemie. Care a fost impactul pandemiei asupra calităţii cercetării ştiinţifice şi pregătirii cadrelor în România?*

Acad. I.-A.P.: Pandemia ne-a lovit şi pe noi foarte dur. Cel puţin câteva luni bune, cercetarea a suferit substanţial, până ne-am adaptat, până am găsit soluţii. Pe de altă parte, câteva dintre institute, precum cele de virusologie, biologie celulară, ştiinţe politice, studiu al calităţii vieţii, studii economice şi altele, au muncit din plin. Anumite secţiuni, în frunte cu cea de ştiinţe medicale, au elaborat lucrări fundamentale despre această molimă, despre cauzele sale, despre manifestările şi urmările sale. În ciuda acestor „succese", pandemia a fost o pacoste şi nu am mai dori-o – Doamne fereşte! – repetată. Ne temem însă, cum spuneam, de alte nenorociri, dintre care nu putem exclude, din păcate, nici războiul.

E.T.: *Trăim cu toţii coşmarul războiului declanşat de forţele armate ale Federaţiei Ruse împotriva Ucrainei. Biroul Academiei Române a adresat un Apel „către toate academiile europene, cu scopul creării unei platforme continentale de comunicare ştiinţifică, al cărei scop să fie identificarea valorilor, principiilor şi aspiraţiilor comune tuturor popoarelor, în vederea menţinerii păcii", la care s-a aliniat şi Academia de Ştiinţe a Moldovei, iniţiind organizarea Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale „Platformă Europeană pentru Pace". În context, merită a fi menţionate declaraţiile Consiliului Ştiinţific Internaţional, ALLEA, Parteneriatului Interacademic, ale zeci şi zeci de Academii naţionale, precum şi „Scrisoarea Deschisă" în sprijinul Ucrainei, semnată de 205 laureaţi ai Premiului Nobel din diverse domenii. Ce credeţi despre această voce globală a oamenilor de ştiinţă, este ea auzită de politicieni, de liderii lumii?*

Acad. I.-A.P.: Din păcate, politicienii sunt surzi la astfel de argumente ale ştiinţei, ale raţiunii, ale bunului simţ. Dar asta nu înseamnă că vom renunţa vreodată. Vom insista mereu asupra nevoii de pace, vom condamna toate agresiunile, toate violenţele, toate atentatele la frontiere. De altminteri, pentru o Europă a viitorului, pentru o Europă unită, frontierele vor rămâne formale. Marele Nicolae Titulescu, academician român şi singurul om din lume ales de două ori preşedinte al Ligii Naţiunilor de la Geneva, vorbea cu aproape un secol în urmă de „spiritualizarea frontierelor" şi spunea că atunci când pacea este ameninţată nu se răspunde cu războiul, ci cu „organizarea păcii". Noi ştim de la strămoşii romani că „între arme muzele (= ştiinţele şi artele) tac" (*Inter arma silent musae*). Academiile rămân, aşadar, una dintre cele mai importante pârghii ale menţinerii păcii în lume.

E.T.: *Suntem în era tehnologiilor informaţionale şi comunicaţionale, a implementării rapide a inteligenţei artificiale. Posibilităţile tehnice, de neimaginat în secolul trecut, au dezvoltat nu doar platforme de informare rapidă şi corectă, dar şi reţele de dezinformare, care se impun prin falsuri crase şi agresivitate. Într-un interviu recent, acordat Serviciului de Presă al AŞM, prof. Peter Gluckman, preşedintele Consiliului Ştiinţific Internaţional, a menţionat că „Încrederea în ştiinţă într-o lume a dezinformării este un subiect căruia trebuie să-i acordăm mai multă atenţie". Care este opinia Dumneavoastră cu privire la acest subiect? Ce trebuie să se întreprindă pentru ca ştiinţa să devină un scut eficient în lupta împotriva falsurilor şi dezinformării?*

Acad. I.-A.P.: Trebuie schimbat sistemul de educaţie în aşa fel încât să se impună din nou ideea că fără carte serioasă nimeni nu se poate realiza în viaţă. Azi scade nivelul de alfabetizare, sporeşte abandonul şcolar, cam 40% dintre elevii din România sunt analfabeţi sub aspect funcţional, auzi la tot pasul de agresiuni şi violenţe, de hărţuirea (termenul de *bullying* nu are sens în româneşte) unor elevi de către alţii etc. Or, pentru ca opinia publică să aibă încredere în ştiinţă, în lupta contra falsurilor şi a dezinformării, este nevoie de carte serioasă, de şcoală bine organizată, de performanţă în educaţie, nu de promovarea astrologiei, a ghicitului în palmă, a superstiţiilor de tot felul. Ca să distingi adevărul de minciună este nevoie de cunoştinţe serioase, de date prezente în propria ta minte, date pe care să le compari, să le cântăreşti, să le selectezi. „Ai noştri tineri" iau totul de-a gata de pe internet, de pe wikipedia şi cred că tot ce zboară se mănâncă! Repet, soluţia este simplă: şcolarizarea tuturor celor de vârstă şcolară măcar până pe la 16 ani, interzicerea abandonului şcolii, stimularea profesorilor cu salarii bune etc.

E.T.: *La 2 decembrie 2021, Organizaţia Naţiunilor Unite a declarat 2022 drept An al Ştiinţelor Fundamentale pentru Dezvoltare Durabilă. În acest context, ce va întreprinde Academia Română pentru a susţine o dezvoltare sustenabilă a cercetărilor fundamentale de la care sunt aşteptate soluţii pentru provocările Secolului XXI?*

Acad. I.-A.P.: Cercetarea fundamentală stă la baza tuturor cercetărilor din Academia Română, prin secţiuni precum Matematică, Fizică, Chimie, Tehnologia informaţiei, Ştiinţe tehnice, Biologie. Acestor domenii le acordăm cele mai multe fonduri şi ele aduc cele mai multe venituri pentru instituţie. În acest an vom institui noi modalităţi de sprijinire a lor, de la burse până la îmbogăţirea mijloacelor de documentare şi informare la nivel internaţional.

E.T.: *Tradiţional, Academia Română şi Academia de Ştiinţe a Moldovei merg mână în mână, organizează împreună numeroase evenimente de rezonanţă, cum ar fi Conferinţa ştiinţifică comună „Cercetări ştiinţifice în contextul provocărilor Secolului XXI", organizată în cadrul Săptămânii Ştiinţei în iunie 2021, evenimente dedicate Zilei Limbii Române, Congrese ale Eminescologilor etc. Şi totuşi, ruperea institutelor de cercetare de la AŞM, în 2018, a sistat schimbul interacademic care stătea la baza multor punţi de colaborare ştiinţifică. Cum ar putea fi depăşită această situaţie dificilă pentru a reveni la tradiţionalul schimb interacademic şi a facilita colaborarea dintre cercetătorii de pe cele două maluri ale Prutului? Ce priorităţi se prefigurează în colaborarea cu Academia de Ştiinţe a Moldovei?*

Acad. I.-A.P.: Evident, ideal ar fi să avem o singură academie a tuturor românilor, cum s-a întâmplat începând cu anul 1866, când reprezentanţii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Maramureşului, „vlahilor" din Balcani etc. au fost primiţi concomitent cu cei ai proaspăt făuritei României. Până atunci, trebuie să ne mărginim la condiţiile date. Avem intenţia să sporim numărul de membri de onoare (ai Academiei Române) proveniţi din stânga Prutului. Legat de schimburile interacademice, noi sperăm că autorităţile de stat ale Moldovei vor reda curând Academiei de Ştiinţe ceea ce era de drept şi de fapt al ei.

→

Nicolae Iorga – cărturarul martir

Narcis ZĂRNESCU

La 11 iunie 1908, când se aniversau şase decenii de la izbucnirea revoluţiei din Muntenia [1848-1849], *Neamul Românesc,* revista bisăptămânală întemeiată de Nicolae Iorga cu doi mai înainte, la 10 mai 1906, anunţa că „mai mulţi profesori au luat hotărârea de a ţine cursuri de vacanţă la Vălenii de Munte. Astfel că în ziua de 2 iulie 1908, ziua comemorării morţii lui Ştefan cel Mare, are loc inaugurarea Universităţii populare din Vălenii de Munte". Douăzeci şi şase de ani mai târziu, în publicaţia sa, devenită *Neamul Românesc pentru popor* [1934, numărul 18], Nicolae Iorga reamintea scopul acestor cursuri: „Am deschis aceste cursuri de vară cu scopul dublu de *a trezi sufletul românesc de pretutindeni* [s.n.] şi de a schimba prin acest suflet chiar formele de stat în care trăia poporul nostru […]. Am fost un luptător pentru împlinirea graniţelor, dar şi pentru ridicarea sufletească a claselor oropsite."

Acest îndemn revoluţionar şi profetic – „trezirea sufletului românesc de pretutindeni" – este singular pe harta unei Europe zguduite de discursurile războinice ale lui Hitler şi Mussolini. Totuşi, în atmosfera zbuciumată a anului 1934, apare la Bucureşti *Revista Fundaţiilor Regale*; Constantin Noica publică *Mathesis sau bucuriile simple*, iar D.D. Roşca *Existenţa tragică. Încercare de sinteză filosofică*. Emil Cioran lansează *Pe culmile disperării,* iar Lucian Blaga *Censura transcendentă,* al treilea volum din *Trilogia Cunoaşterii.* Petre P. Negulescu tipăreşte *Geneza formelor culturii,* iar Tudor Vianu *Estetica.* Spiritul românesc, în ipostaza de conştiinţă filosofică şi conştiinţă istorică, oscila între visare şi realitate, între cartezianism şi iraţional. Ars de nostalgii, se încăpăţâna să îşi continue misiunea de căutare a echilibrului şi a armoniei.

Cuvântarea de deschidere a Universităţii populare din Vălenii de Munte a fost susţinută de Barbu Ştefănescu Delavrancea. Se intitula *Poezia populară românească.* În anii care vor urma, cărturari cunoscuţi, ca Gheorghe Munteanu-Murgoci, Vasile Bogrea, Alexandru Lapedatu, Ştefan Bogdan, Xenopol, Ioan Cantacuzino, Simion Mândrescu, Ion Ursu, Nerva Hodoş, se vor perinda la catedră, dăruind cunoaştere şi nobleţe intelectuală celor însetaţi de învăţătură.

La 1 iulie 1912, discursul lui Iorga dobândeşte din nou forţa unui manifest spiritual vizionar: „Chemarea unei universităţi populare e să vulgarizeze diferitele elemente ale ştiinţei în lumea celor care n-au ajuns să-şi procure o cultură universitară, iar chemarea cursurilor de faţă e să împrăştie anumite elemente de cultură îmbinate cu un anumit spirit, pentru a grăbi ridicarea neamului nostru din starea de azi […]; cu alte cuvinte, caracterul deosebit al cursurilor de la Văleni stă în tendinţa lor de a împrăştia cultura în vederea celor mai grabnice *necesităţi morale ale sufletului nostru naţional* [s.n.]. *Suntem un neam fărâmiţat* şi cea dintâi *datorie a ceasului de faţă e să strângem aceste fărâme prin imprimarea aceluiaşi spirit de cultură."*

Suntem în Casa lui Iorga. Suntem în Paradisul lui Iorga şi cred că una din modalităţile de a-l evoca şi proslăvi este să ne amintim cât mai multe din rostirile şi rosturile lui. Ne aflăm aici, în acest spaţiu mioritic special, pe care l-aş numi spaţiul iorgian sau vălenian. Şi dacă tot am rostit acest cuvânt – *vălenian*, aş vrea să analizez puţin tensiunea care există în acest toponim: *Vălenii de Munte.* Pe de o parte, *valea,* cu etimologii multiple şi ipotetice. Pe de altă parte, *muntele*. Iorga a ales acest loc pentru şcolile lui de vară. Sau poate acest loc l-a ales pe Iorga şi l-a aşteptat. Vălenii de Munte, un toponimic care cuprinde adâncimile văii şi înălţimile muntelui; văile şi dealurile blagiene, spaţiul mioritic transpus aici, pe Valea Teleajenului, într-un singur cuvânt: Vălenii-de-Munte. Acesta pare a fi blazonul ascuns al lui Nicolae Iorga, o imagine geografică şi sonoră a personalităţii sale contradictorii, cristalizată din căderi dramatice şi înălţări uluitoare, până la ultima înălţare la cer. Căci Vălenii de Munte au fost şi punctul de plecare către moarte, spre satul Strejnicu, toponimic cu embrion de strajă – străjer, predestinat: aici, unde a fost ucis cărturarul-martir, spiritul său şi-a zidit un punct de strajă. La fel însă ca toţi eroii, martirii şi sfinţii strămoşeşti, Iorga se află dintotdeauna la hotarele ţării şi ale istoriei noastre. Un înger atotputernic.

Astăzi, aflându-mă aici, mă întreb dacă ar fi posibil să respir măcar un atom din aerul respirat acum mai mult de un veac de marele nostru istoric... Cum ar fi ca o moleculă din aerul care i-a luminat pentru o clipă neuronii să treacă, tot pentru o clipă, prin gândurile mele? Astăzi, voi avea prilejul să ating pământul pe care a călcat Iorga, odinioară. Să mă preumblu prin odăile prin care cărturarul-martir trecea ca o furtună sau mai adăsta o secundă? Poate că, din când în când, tălpile mele se vor potrivi cu paşii lui, când rătăcea în meditaţiile sale istorice...

Iorga este un superlativ. Când spunem Iorga spunem grandoare, geniu, unicitate, incomensurabil, incomparabil. Personalitate controversată, Iorga avea darul şi harul ubicuităţii. Era, simultan, pe marile scene culturale ale lumii. Acribia cercetătorului era dublată de frenezia profetică a oratorului. Viziunea sa istorică era sintetică, holistică, globalizatoare, *avant la lettre*. Un precursor necunoscut şi neexplorat, din această perspectivă, al lui Toynbee şi Wallerstein; al lui Niall Campbell Ferguson sau Peter Sloterdijk. Simultan profesor, istoric, cercetător, publicist, orator, politician, dramaturg, poet. Socrate şi Don Quijote. Ultimul rol pe care l-a jucat, desprins parcă dintr-o tragedie de Shakespeare, a fost cel de martir, ucis pentru ideile sale.

Ca să ne împrietenim mai mult cu ideea de precursor al istoriografiei contemporane, voi enumera câteva concepte, lansate de mari istorici din secolul XX sau XXI, ctitori ai istoriografiei moderne, pe care le-am descifrat în palimpsest şi în opera lui *Iorga–precursorul,* sub alte denumiri, dar cu un conţinut semantic similar. Vom reaminti conceptele devenite anonime, prin repetiţie şi stereotipizare, precum *Deep History* [istoria profundă] sau *Big History* [Marea Istorie]; dar şi conceptualizarea fluxului temporal, propusă de Fernand Braudel, ca *longue durée* [durata lungă]. Conceptul generator de neştiute orizonturi epistemice, numit de Reinhart *Koselleck Zeitschichten* [istoria conceptuală]. Sau fisiunea conceptuală copleşitoare, produsă de istoricul german Sebastian Conrad: *Globalgeschichte* [istorie globală], *Kolonialgeschichte* [istorie colonială], *Geschichte der Geschichtsschreibung* [istoria istoriografiei]. Unii istorici moderni confruntă aceste domenii cu perspectivele deschise de istoria globală. Astfel, putem observa importanţa acordată sincronicităţii în studiile globale actuale, sincronicitate înscrisă explicit, nu de puţine ori, în scrierile lui Iorga; un instrument indispensabil pentru a revizui „ficţiunile diacroniei naţionale" sau pentru „a te orienta între ficţiunile continuităţii şi promisiunile „momentului". Ne putem întreba, astăzi, din nou, ce este istoria globală? Cum se globalizează scrierea istoriei? De ce şi-au asumat istoricii misiunea de a scrie istoria globală? Cărui tip de public sunt destinate aceste noi istorii globale? Sebastian Conrad, unul dintre filosofii contemporani ai istoriei, practic necunoscut la noi în ţară, subliniază necesitatea de a depăşi studiul conexiunilor. Un istoric global trebuie să gândească în termeni de integrare, căutând dinamica conexiunii in acel puzzle numit trecut. Ca paradigmă distinctă, cu accent pe integrare şi transformări globale structurate, istoria globală nu înseamnă doar mobilitate, interacţiuni şi conexiuni, ci şi mecanisme specifice ale modului în care lumea s-a globalizat. Iorga a fost un pionier a ceea ce ştiinţa istoriografiei numeşte astăzi *thinking globally.* Unele concluzii ale istoriografilor moderni par comentarii puerile ale marilor sinteze iorghiene [*Histoire des roumains et de leur civilisation, Istoria românilor prin călători, Ideea Daciei româneşti, Istoria Evului Mediu, Byzance après Byzance, Histoire de la vie byzantine; Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*]: „Aşadar, integrarea nu este o problemă de amploare (întreaga planetă) şi de cantitate (cantitatea comerţului), ci de calitate: comercializarea lucrurilor şi a relaţiilor sociale creează o coerenţă sistemică, deoarece permite compatibilitatea şi schimbul între zonele geografice, graniţe culturale şi etnice."

Iată ce scria Iorga în prefaţa la *Istoria poporului românesc*, volum apărut în 1922, la Editura Casa Şcoalelor. Crez şi profeţie de credinţă, viziune globalizantă asupra istoriei: „În primul rând, am voit să expun dezvoltarea naţiunii române […], să observ naţiunea însăşi ca fiinţă vieţuitoare şi să-i urmăresc mersul ei lăuntric. […] În al doilea rând, am voit să descriu această dezvoltare în legătura sa cu popoarele învecinate, pentru ca să utilizez astfel înrâuririle ce le-au exercitat alte popoare asupra românilor, precum şi acelea care au pornit de la dânsul, pentru priceperea istoriei universale, care există, fără îndoială, ca istorie culturală."

La 27 noiembrie 1940, Nicolae Iorga a fost ridicat din casa sa de la Sinaia de un grup de legionari şi asasinat lângă Strejnicu. A doua zi, corpul cărturarului-martir a fost găsit, împuşcat de nouă ori, într-un şanţ, „pe şoseaua Ploieşti-Strejnic, cam la 1 km de Strejnic, pe partea dreaptă a şoselei, pe mirişte, la o distanţă de 15 m de şosea". Asasinii nu au fost prinşi niciodată. După asasinarea sa, 47 de universităţi şi academii din întreaga lume au arborat drapelul în bernă.

Ştefan cel Mare a ctitorit peste 40 de lăcaşuri sfinte, mănăstiri şi biserici. Iorga, un uriaş printre pigmei, a ctitorit peste 1 000 de volume şi mai mult de 20 000 de articole şi recenzii. Iorga a fost o personalitate poliedrală, în faţa căruia predecesorii şi contemporanii săi, de-acolo de unde se află, prin lumile transcendente, ar trebui să i se închine, chiar dacă se numesc Cantemir, Nicolae Milescu, Ion Heliade-Rădulescu, Hasdeu, Eminescu. Nu mai vorbesc de posteritatea sa, din toate domeniile pe care le-a stăpânit şi le-a gestionat. O posteritate epigonală, bicisnică şi nevolnică.

Ştim că Nicolae Iorga a fost un geniu. Un om uriaş cât un popor paradigmatic: Poporul român. Noi, poporul român, nu vom uita niciodată uciderea acestui savant-martir. Uciderea lui a avut monstruozitatea unui genocid. Pogromul nostru absolut a fost uciderea lui Nicolae Iorga: un om care a trăit ca un erou şi a murit ca un martir, pentru ca memoria istorică românească să rămână o rană deschisă.

Cu institute de cercetări şi de o parte şi de alta, colaborarea dintre cele două academii ar căpăta dimensiuni substanţiale. Altminteri, sesiuni comune, aniversări, celebrări, comemorări, şedinţe de lucru etc. se vor face în continuare, fiindcă ocazii sunt destule. Noi avem cu toţii aceleaşi valori, aceleaşi personalităţi, aceeaşi istorie, aşa că nu este greu să ne coordonăm. Relaţiile mele cu preşedinţii recenţi ai Academiei de Ştiinţe (acad. Gheorghe Duca şi acad. Ion Tighineanu) au fost şi sunt mereu amiabile. Domniile lor sunt membri de onoare ai Academiei Române, iar eu şi mulţi dintre colegii mei facem parte din Academia de la Chişinău. Noi, academicienii de pe cele două maluri ale Prutului (care nu a fost niciodată o graniţă etnică şi lingvistică), avem un mare avantaj: vorbim aceeaşi limbă, limba lui Eminescu, Blaga, Caragiale. Prin urmare – cum ar fi zis Nichita Stănescu – patria noastră este limba română. Certificatul nostru de nobleţe este această limbă „ca un fagure de miere", „limba vechilor cazanii", cea mai frumoasă creaţie colectivă a poporului român. Iar prima sarcină a acelor două instituţii este tocmai veghea asupra limbii române, cultivarea şi apărarea limbii, glorificarea ei întru latinitate.

E.T.: *Domnule Preşedinte Ioan-Aurel Pop, vă mulţumim pentru timpul acordat întru realizarea acestui interviu. Vă mulţumim pentru că aţi lăsat vocea interioară să vorbească şi aţi creat pentru noi, cei de dincoace de Prut, o tensiune pozitivă a sufletului, pentru că, trăind într-o lume aproape surdă, cum s-a remarcat, se pare că toţi comunică, dar aproape nimeni nu aude. Având certitudinea că interviul va suscita interesul cititorilor de la noi, Vă dorim sănătate şi realizări pe potriva implicării dumneavoastră, să duceţi cu onoare şi acest nou mandat de preşedinte al Academiei Române, să rămâneţi în continuare aceeaşi personalitate dedicată nobilei activităţi cultural-ştiinţifice, care lasă amprente pronunţate pe unde merge.*

Seniori ai culturii

Constantin Eretescu

Constantin Eretescu s-a născut la 21 mai 1937, la Cetatea Albă, Basarabia, ca fiu al Alexandrei Eretescu (n. Cuharski), bibliotecară, şi al lui Petre Eretescu, grefier. În urma ocupării Basarabiei de către sovietici, familia scriitorului se refugiază în 1943 în Bucureşti. A absolvit Liceul „Mihai Eminescu" şi a urmat, din 1955, Facultatea de Filosofie a Universităţii bucureştene. În 1956 este exclus din UTM pentru „crima" de a fi declarat că Basarabia este „pământ românesc ocupat de sovietici", iar în 1959 este exmatriculat din facultate. Îşi reia studiile la Facultatea de Filologie, pe care o va absolvi în 1961. Profesor de limba română între 1961 şi 1964, la o şcoală elementară din Copăceni, judeţul Ilfov, este cercetător la Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti între 1964 şi 1980 şi secretar de redacţie la *Revista de etnografie şi folclor.* Publică numeroase studii de specialitate, fiind considerat unul dintre cei mai importanţi cercetători etnologi. În 1976 îşi ia doctoratul în filologie, cu teza *Elemente mitologice în folclor. Cu referire specială asupra legendelor populare.* Predă, ca visiting professor, la Indiana University din Bloomington, SUA (1971). Emigrat în 1980 în Statele Unite ale Americii împreună cu soţia sa, Sanda Golopenţia, se stabileşte la Providence, în Rhode Island, spaţiu privilegiat pentru literatura română, unde, cunoscut până la plecarea din ţară pentru contribuţiile în domeniul folcloristicii, se afirmă şi în literatură. Este profesor asociat la Brown University (1981-1983), profesor de antropologie culturală la Rhode Island School of Design (1986-1996) şi redactor-editor pentru America al revistei *Lupta* (1983-1992); de asemenea, e membru în comitetul redacţional al publicaţiei *Origini. Romanian Roots* (Norcross). Colaborează cu articole (cele mai multe având caracter politic), eseuri, cronici, proze scurte şi romane în revistele exilului românesc din SUA şi Canada (*Lupta, Lumea liberă, Cuvântul românesc, Drum, Agora, Luceafărul, American-Romanian Academy Journal, Providence Journal, Origini. Romanian Roots*), dar şi în periodice din Germania şi Franţa. După 1989 numele lui reapare şi în presa culturală din România cu articole, interviuri, eseuri.

A început să scrie literatură în clasele elementare, în anii studenţiei frecventează cenaclul literar bucureştean „D.Th. Neculuţă", debutează în 1967 cu povestirea onirică *Tramvaiul*, inclusă alături de texte ale lui Sorin Titel şi Dumitru Ţepeneag într-un volum de proză modernă editat în Austria. Alte povestiri sunt difuzate la postul de radio *Deutsche Welle.*

Lista volumelor publicate este foarte bogată – multe titluri vor fi menţionate mai jos. (După *Dicţionarul general al literaturii române, E/G,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.)

Constantin Eretescu sau farmecul secret al fiecărei clipe

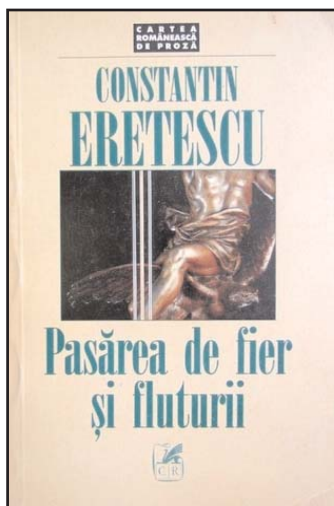
Dan ANGHELESCU

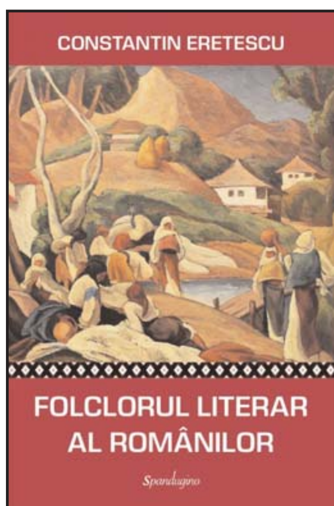
Numele lui Constantin Eretescu şi al soţiei sale, Sanda Golopenţia, îmi deveniseră cunoscute într-o vreme când încercam să mă apropii de publicistica exilului românesc. Îi întâlnisem ca editori ai corozivului supliment (*The Fight*) al revistei *Lupta/Le combat* (iniţiată la Paris, 1983, de Mihai Korné şi Antonia Constantinescu). În paginile redactate de ei, atrăgeau atenţia voit-eclatantele dezbateri culturale şi, implicit, politice, demantelând falacioasele promisiuni ale utopiei comuniste. De unde şi factura tensivă, mereu polemică, a respectivului supliment editat pentru Canada şi Statele Unite ale Americii. Aşa se face că în octombrie 1983 iniţiaseră o dezbatere asupra ortografiei în limba română şi Sanda Golopenţia publica un articol intitulat *Ortografie şi actualitate*. În numărul din noiembrie al aceluiaşi an se vorbea despre *Ortografia – mijloc de deznaţionalizare,* iar în numărul din 1984, sub titlul *Broasca ţestoasă,* tot Sanda Golopenţia încerca să aducă în atenţia unui occident duplicitar şi lipsit de orice empatii faţă de răsăritul european tragica soartă a literaturii din România bolşevizată, comentând „articolele anatemă" ce îi ostracizaseră pe Blaga, Goga, Minulescu, Bacovia, Cioran, Eliade sau Ionesco. Desigur, cutremurătoarele ei mărturisiri nu-şi găsiseră niciun ecou în lumea liberă…

În ceea ce-l privea, editorul Constantin Eretescu din *The Fight*-ul acelui moment semna la rândul său numeroase texte atât cu numele său, cât şi cu pseudonimele Nicolae Andrei sau Mihai Deliu. Amănunte asupra acelei perioade aveau să fie consemnate mult mai târziu, în 2010, chiar de el, în revista *Origini, Romanian Roots*, a regretatului poet Gabriel Stănescu. Să mai reamintim şi că, în mediile româneşti din lumea liberă, glăsuirile prozatorul s-au făcut auzite şi la posturile de radio *Vocea Americii, Europa Liberă* ori *BBC*.

Cât priveşte literatura propriu-zisă a lui Constantin Eretescu, în ceea ce mă priveşte, surpriza descoperirii ei avea să se producă ceva mai târziu, pe măsură ce lista cărţilor ce continuau să apară având numele lui pe copertă căpăta, în scurtă vreme, ritmuri şi consistenţe de-a dreptul miraculoase. În devenirile ei fulgurante, respectiva listă uimea şi la capitolul diversitate.

Începuturile, dacă nu mă înşel, s-au făcut cu romanul *Noaptea*, Providence, 1988; au urmat *Pensiunea Dina* (*Jurnal de emigraţie*), Editura Fundaţiei Culturale Române; *În căutarea Alexandrei,* roman, Cartea Românească; *Dezvăluirile târzii ale unui pretins martor ocular,* piesă în trei acte, Criterion Publishing, Atlanta; *Pasărea de fier şi fluturii*, nuvele, Cartea Românească; *Feţele lui Ianus. America văzută de aproape,* Editura Fundaţiei Culturale Române; *Party cu un ceas mai devreme*, roman, Universal Dalsi; *Periscop. Mărturiile unui venetic*, Editura Eminescu; *Vrăjitoarea familiei şi alte legende ale oraşelor lumii de azi*, Compania; *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Compania; *Fata Pădurii şi Omul Nopţii. În compania fiinţelor supranaturale,* Compania; *Ştima Apei. Studii de mitologie şi folclor,* Editura Etnologică; *Uriaşul Guguza şi alte poveşti actuale,* Casa Cărţii de Ştiinţă; *Visul lui Owen*, Paideia; *Mission en Roumanie. Culegerea de folclor românesc a lui Hubert Pernot (1928),* Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă; *Dragă Maria*, roman epistolar, Criterion Publishing; *Cerbul din Cadillac. Folclor urban contemporan,* Editura Etnologică; *Cu ochii în zare. Exilaţi, emigranţi, pribegi,* Paideia; *A doua naştere,* Humanitas; *Turnul de veghe,* patru volume, Editura Vremea.

Vocaţia literară a lui Constantin Eretescu îi surprinde pe cititori prin, aş spune, surprinzătoare şi inefabile, datorită stranietăţii lor, capcane narative. Relatările au ritm, iar când e vorba de *suspans*, ei bine, şi el se articulează cu o evident rafinată ştiinţă (v. romanul *Party cu un ceas mai devreme*). Se poate vorbi şi despre o alchimie a construcţiilor sale epice, eşafodate cu un remarcabil simţ al proporţiilor. Dacă vorbim, de pildă, despre *Pasărea de fier şi fluturii,* scriitorul (*subliniem* scriitorul de *serious literature*) cultivă o anume naturaleţe care, suprapusă unui dinamism al rostirilor, configurează o trăsătură ce pare a fi întrucâtva definitorie în carura scriiturilor sale. Experienţa şi vizibil exersatul exerciţiu diaristic se lasă întrezărite în caracterul sobru şi, atunci când trebuie, lapidar al discursului. *Decupajul* atent supravegheat al frazelor în deplierile sale publicistice (v. articolele din *Romanian Roots*) acordă o specială limpezime relatărilor sale, oferind totodată o tentă de vie, stenică spontaneitate. Nu mai puţin remarcabilă se vădesc dezinvolturile şi abilităţile de „povestaş", remarcabile în romanele *Dragă Maria* (roman epistolar) sau din *A doua naştere*.

În toate este evident felul în care sunt modelate situaţiile, sensurile şi *reverberaţiile/halourile* fiecărui cuvânt pus în pagină. Iar pe deasupra se lasă întrevăzută o veritabilă ştiinţă a *imagisticilor virtuale* zămislite prin cuvânt. Să mai spunem că în prozastica eretesciană subzistă un fenomen oarecum misterios: ca în orice autentic fapt de artă, transpare şi aici *fantasma* unui peisaj diafan al interiorităţii auctoriale, probabil acel indicibil pe care Gilles Deleuse îl întrezărise până şi în arta non-iconică a muzicii. Este ceva despre care ar fi nevoie încă să se mai vorbească, pentru că *impresia/amprenta* lui este prezentă în multe din paginile lui Constantin Eretescu.

Cu o sobrietate nu lipsită, totuşi, de un fast al desfăşurărilor – scrisul său captivează instantaneu, chiar şi atunci când încearcă să iniţieze în *legendele şi miturile* constitutive pentru reala actualitate a trăitorilor din Lumea Nouă. În *Feţele lui Ianus* ficţiunile sale pun adesea în pagină imagini devastatoare. Aici aş face trimiteri la modul cum procedează în epilogul acelui *Party cu un ceas mai devreme,* a cărui scriitură – fără rezerve, aş spune magistrală – demonstrează mari virtuozităţi prin ritmurile uneori debordante, iar – într-o oarecare măsură – şi cu un gust apreciabil pentru experiment, prin lapidaritatea rostirilor.

→

Mihai Eminescu – Horaţiu
Poezia ca formă superioară de cultură (II)

Lucian COSTACHE

În ceea ce-l priveşte pe Eminescu, mixtura dintre *satiră* şi *epistolă* dă textelor sale nota de originalitate, dar şi prin expresia poetică inconfundabilă a limbii române. Dacă poetul latin respingea *otium*-ul, intelectul activ, pe o temă erotică, Eminescu spune că tocmai aici e începutul înţelepciunii, trezirea la realitate, momentul inaugural de a lua în primire realitatea (Nichita Stănescu vede aceeaşi vibraţie inaugurală, activă, a iubirii), care duce fie spre tristeţe, fie spre fericire, ambele fiind iluzii, închipuiri ale gândului, „întrupate” emoţional. Am mai adăuga şi dezideratul comun al atingerii perfecţiunii prin artă (Horaţiu îl va prelungi pentru viaţa politică şi socială a Imperiului; Eminescu trimite acest ideal într-un viitor aşteptat şi dorit pentru naţia sa, ca „preot deşteptării noastre” şi „semnelor vremii profet”, cum îl privea pe Andrei Mureşanu – *Epigonii*), idealul de perfecţiune al operelor „şlefuite”, *emendata*, „frumoase”, *pulchra*, „desăvârşite”, *exacta,* schimbarea gustului şi „dorinţa de înnoire”, *novitas*. Eminescu pare mai aproape de Horaţiu decât de Catul şi de neoterici, privind autonomia esteticului, detaşând moralitatea scriitorului de cea a operei. Am putea proba acest lucru prin viaţa poetului, dar opera pare a ne furniza desprinderea radicală a factorului estetic de aspectele morale. Înălţarea în lumea *ficţiunii ideale,* funcţionabilitatea înţelepciunii filosofice, la orice nivel al realităţilor relative, ne duce insistent spre autonomia esteticului, a principiului maiorescian al *artei pentru artă.* Aspectele morale sunt variabilele vieţii, filosofia, sistemele („numeroase”) caută să le esenţializeze, extrăgând esenţele, iar factorul estetic le înnobilează prin forma artistică şi nepieritoare, le asigură perpetuitatea. Cicero dorea să refacă unitatea primară a filosofiei şi oratoriei, exprimarea persuasivă, înţeleaptă şi frumoasă. Eminescu pune alături *cugetarea sacră* (= şi *filosofia:* „Ce e cugetarea sacră?”, cu versiunea: „Ce e filosofia?”) şi *poezia*, cu dorinţa reeditării *limbajului prim* (Mihai Drăgan), al acelei „lumi ce gândea în basme şi vorbea în poezii”: lumea miturilor – Babilonul, Asiria, Egipetul, India, Palestina şi Ierusalimul, Grecia, Roma, Nordul, Dacia. Horaţiu echilibra *recte vivere* cu *recte scribere*, care izvora din înţelepciune, *sapere,* „concepută ca o experienţă teoretică şi practică a vieţii”: „În acest sens, *sapientia* a marcat intrarea omenirii în civilizaţie prin forţa cuvântului mânuit de poeţii sacri, legendarii, Orfeu şi Amfion, urmaţi apoi de ceilalţi reprezentanţi ai poeziei greceşti. Sfatul final, ca de altfel întregul pasaj, vrea să spulbere prejudecata încă persistentă a romanilor cu privire la inferioritatea poeziei şi a disciplinelor intelectuale în general: „Şi nici nu roşi tu de muza/ Lirei măiestre şi nu te sfii de aedul Apollo”. [(Trad. I. Marinescu); cf. M. Nichita, *op. cit., p. 46)]*

Eminescu construieşte fiecare text pornind de la o idee care prinde contur, care primeşte un conţinut mai elaborat, în care dezvoltă nuanţe raţionale şi emoţionale ce trebuie îmbrăcate artistic, le dă un *strai de purpură şi aur,* dar la care ajunge prin îndelungată şlefuire. Oricât de multă şi firească tentaţie ar putea trezi această derulare, atmosferă, peisaj, ipostaze umane în confruntare, Eminescu scoate textele din orice limitare anecdotică şi le dă un sens general, raţional, de profundă gândire: primatul ideii, al cugetării frumoase. Un titlu ar putea rezuma acest fel de a scrie, care apropie poezia de pictură şi muzică: *Icoană şi privaz* (*Tablou şi cadru*). Ideea de *Tot* (*Totul*), de exemplu, pe care o întâlnim în multe dintre textele sale, mai ales în cele în care se insinuează ori se derulează cosmogonii, se referă la acel Tot integral, dar şi la totalitatea elementelor care îl compun. Dacă Totul în esenţa lui rămâne neschimbat, elementele componente, de la cele mari la atomi şi infinitezimale, spaţiu şi timp, sunt într-o continuă devenire, o continuă schimbare, care nu modifică esenţa universului, substanţa primordială. Cât priveşte *Timpul*, se pare că acesta „curge” simultan şi permanent şi *înainte,* şi *înapoi* (termeni atât de relativi) şi îşi imprimă caracteristicile şi asupra spaţiului, asigurând unitatea cosmică. De aici ar decurge logica asimilării *Totului* cu *Nimicul,* cu *Neantul,* „genunea”, „uitarea oarbă”.

În privinţa *Gândului,* Eminescu ne spune că doar acesta e esenţa lumii, dar nu gândurile relative ale omului, şi ele în permanentă devenire, ci *Gândul însuşi, Gândul în sine*, aşa cum devenea Hyperion, *gând pur* (puritatea gândului etern; *puritatea* fiind o *proprietate particulară,* şi *numai* a gândului), *Cuvântul de-ntâi, Înţelepciunea*. De aceea era nevoie ca Hyperion să devină *Gând pur,* pentru a putea să se desprindă de tot ceea ce putea fi obstacol material, fluid şi instabil: „El zboară gând…” > „El, devenit gând, zboară…” > „Gândul zboară…”. Altfel, Totul e într-o continuă instabilitate, de vreme ce e tras de două forţe simultane: *dorul nemărginit*, ce atrage lucrurile în viaţă, şi *voluptatea morţii:* „Timpul mort şi-ntinde trupul şi devine vecinicie…” Versurile de la începutul călătoriei lui Hyperion clarifică: „Şi căi de mii de ani treceau/ În tot atâtea clipe”, unind cele două presupuse „capete” ale universului spaţio-temporal.

→

Dar, dincolo de toate acestea, scriiturile fac să se resimtă prezenţa unui întreg neant, dezesperant, ce bântuie în lume, neant pe care înţelegerea umanităţii nu a mai reuşit să îl cuprindă în înţelegerile ei. Indiferent de modalităţile literare pe care le adoptă în exprimare, imaginile ce rămân par să trimită la una dintre rostirile de alt-cândva ale lui Blaise Pascal: *être en agonie jusqu' à la fin du monde.*

În siajul impresiilor, deosebit de puternice, datorate unora dintre cărţile ce au o anume pondere în creaţia sa, mai mult sau mai puţin recentă (*Pensiunea Dina, Periscop, Turnul de veghe*), ceea ce pare să domine este o oarecum certă apetenţă a autorului pentru jurnal. *Impresia* respectivă nu se leagă doar de *Jurnalele* asumate ca atare, ci – într-un mod subtil – ea se repercutează indirect şi asupra *ficţiunilor* lui Constantin Eretescu. Asta pentru că şi de aici scrisul induce în memoria cititorului *laitmotivul* tragic al ideii de exil, prezent sau reverberat în tot ceea ce s-a petrecut, se petrece, ca şi în tot ceea ce nu se (mai) poate petrece în realitatea *ante şi post-decembristă* care îl *atinge*, îl interesează şi asupra căreia autorul revine cu obstinaţie în toate reflecţiile sale. Sunt tentat să afirm că, în realitate, tot ce a scris Constantin Eretescu nu este decât un neîntrerupt şi interminabil jurnal; pentru el, a trăi, a reflecta şi a scrie – altfel spus – a fi mereu *Turn de veghe*, a aştepta *Cu ochii în zare* sunt ipostaze *de-ne-despărţit*. De altfel, într-o asemenea privinţă, suprapunându-se şi cu starea de exil, Augustin Giovannoni (*Ecritures de l'exil,* Paris, L'Harmattan, 2006, p. 34) se pare că a limpezit definitiv esenţa relaţiei cu o memorabilă rostire: *…L'exil ne se constitue qu'à travers l'acte même de se raconter, qu'à travers son écriture.* Evident, exilul, dar în cazul acesta şi *post-exilul*, chiar *trebuie* (este imperios necesar!) *să se povestească.* Nu mai puţin şi pentru cei care, sub derapajele acestui veac XX, sunt departe de a fi înţeles ce mai urmează. Cu atât mai puţin de ce epoca pe care o traversăm resimte o tot mai vizibilă tentaţie *să se abandoneze uitării.*

Dintr-o asemenea perspectivă, întreaga literatură a lui Constantin Eretescu se vădeşte – în esenţele ei abisale – o memorialistică ori, mai apropae de adevărurile acestui *acum*, un *timp al mărturisirii*. Iată de ce ea interesează şi ca un dincolo de condiţia de experienţă strict personală (care o plasa în siajul unui Montaigne: *Je suis moy-mesme la matière de mon livre*). Evident, diaristul nu uita şi nici nu-şi punea – teoretic – problema greutăţii specifice a exilului din interiorul căruia scrie. El se alătura unei mari congregaţii (chiar mondiale) a scrierilor *diaristice*, alături de jurnalele unor Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, dar şi alţii, de pildă Jünger, despre care (în *Viaje a los centros de la Tierra*) Vintilă Horia spune că a scris *„Jurnalul secolului în care trăim”, secol al unui exil extins* asupra a tot ceea ce este *omenesc, prea-omenesc.*

Dar, spre deosebire de autorul tulburătorului roman *Faleze de marmură,* o personalitate absolut convinsă de utilitatea jurnalului său, Constantin Eretescu pare cu totul nesigur privitor la valoarea literară a ceea ce scrie. Astfel, în notaţiile lui (v. primul volum) din *Turnul de veghe* spune: „…jurnalul este o activitate recuperatorie. Dă iluzia scrisului, a unui efort intelectual, fără să fie totuşi. Te poţi chiar înşela că faci ceva, atunci când în fapt nu faci nimic. Mici notaţii fără valoare. Baţi pasul pe loc, în loc să stai şi să scrii.“ Din fericire, asemenea reflecţii amare nu l-au împiedicat pe diarist să continue nu numai cu pagini, ci şi cu volume. Consideraţiile respective nu-şi pun problema dacă Jurnalul este sau nu o operă literară. Îl percepe doar ca „formă de comunicare. Vorbitul singuratecului. Tu vorbeşti, tu te auzi, tu te rabzi. /…/ Tu singur te judeci, şi nimeni după tine n-are să mai parcurgă rândurile acestea. /…/ Cine-şi va manifesta interesul pentru un caiet scris într-o limbă inexistentă?” (*Turnul de veghe*, vol. I, p. 118)

Şi, cu toate acestea, pentru mine a devenit evident că, subsidiar, genul diaristic l-a dominat în toate scrierile sale, chiar şi atunci (sau mai ales atunci) când se afla sub magiile ficţiunii. Scriindu-şi romanele, uneori spontaneitatea izbucneşte ca un gheizer. Discursurile nu se adresează unui destinatar postum, ci unuia cu care – în esenţă – vrea să dezbată trecutul recent, prezentul şi viitorul, mai ales viitorul, în perfectă cunoştinţă de cauză. Într-o astfel de perspectivă, el se apropie de Vintilă Horia, alături de care romanul, ca şi jurnalul, devin *totalităţi* capabile să cuprindă *sinele*, să îl reflecte. Dar, potrivit lui Paul Ricoeur, aici va fi vorba despre o reflectare a *eu-lui* şi din proximitatea *unui cu totul altul*. Ceea ce înseamnă o situare atât în *profilul/perspectiva celui care vorbeşte,* cât şi – sau mai ales – *a celui care tace*, aparent fără identitate şi chip. Prin indicibilul său, acesta din urmă este prezenţa continuu iradiantă unde, ca şi în *jurnal,* fie el *Turnul de veghe* ori *Periscop*, scrisul pune un accent pe *dramatica disonanţă* dintre scriitor şi lume, aducând la lumină acel *taediun vitae* pe care îl resimte sub semnul marilor *înnoptări ale sensului* (Heidegger).

Ascultând rumoarea neclară a timpurilor ce se ridică sub orizonturi, este cât se poate de limpede că, în tot ceea ce a scris Constantin Eretescu vibrează amprenta indelebilă a două laitmotive fundamentale: *exilul şi neuitarea!* Utilizez cuvântul laitmotiv dat fiind că în rostirile lui diaristice se presimt oarece *adieri* şi chiar *umbre* ale unor paradigme de natură muzicală. Sunt pe acolo surveniri, întoarceri şi reluări motivice, într-o ciclicitate specifică artei sunetelor. Dar nu-i de mirare de vreme ce periplurile autorului prin lumile Eutherpei sunt nu numai frecvente, ci şi – într-o măsură apreciabilă – de o competenţă ce nu e la îndemâna simplului meloman. Iată-l monologând după audiţia unei simfonii de Brahms, unde notase cu o scrupulozitate (şi ea semnificativă) prezenţa lui Daniel Barenboim la pupitrul orchestrei din Chicago (v. *Turnul de veghe*): „Mi-a plăcut finalul. Altminteri mi-am amintit de Wagner care, referindu-se la Brahms, îl numea Johann cel de Lemn. Nu înţeleg de ce i s-a părut Clarei Schumann această simfonie cea mai bună lucrare de la moartea lui Beethoven. Poate doar ca să nu-şi contrazică bărbatul care-i prezisese tânărului Brahms un viitor de mare compozitor.”

Parantezele – cum e cea de mai sus – ar trebui să pună în vizibil o anume *esenţă a fiinţării – literară, dar nu numai* – ce îl singularizează pe Constantin Eretescu în ipostaza personajului ce oferă tuturor celor din preajmă *irepetabilul farmec secret al fiecărei clipe.* Se ştie precis că alcătuirile lui se compun dintr-o pereche de ochelari uriaşi, neconcludente cantităţi de, totuşi, carne şi oase, ceva aritmii, cozerii fascinante, cărţi… şi, desigur, un Bach cu *preludiul şi fuga în re minor.*

Sub crugul Eminescului

Eminescu traduce cele trei texte precizate: două *ode* (*Către Mercur* şi *Către sclav, Ode.* III, 11 şi, respectiv, I, 38) şi o *epistolă* (*Către Bullatius. Epistole*, I, 11) Rezumativ, Bullatius e cuprins de nelinişte a călătorilor (temă majoră a Antichităţii, a civilizaţiilor maritime şi imperiale, a romanticilor, ce se va converti şi în simbolism), vechilul fermei sale tânjeşte după viaţa de la oraş, după ce, altădată, fiind la Roma, dorea să vină la ţară. Mercur e zeu al comerţului în mitologia romană, crainicul permanent al lui Iupiter şi zeu psihopomp (călăuza umbrelor morţilor spre Infern) şi patron al negustorilor şi hoţilor. El prezida şi întrecerile sportive, fiind reprezentat la romani ca un tânăr frumos şi agil. Amphion e un prinţ mitic teban, în mitologia greacă, fiul lui Zeus şi al Antiopei, care a clădit zidurile Troiei mişcând pietrele cu sunetele lirei dăruite de Hermes sau de Apollon.

Eminescu a fost mereu preocupat de numele proprii cu rezonanţă culturală, istorică, geografică, mitologică, pentru că fiecare dintre acestea au deschis şi deschid calea pătrunderii în istoria civilizaţiilor care l-au fascinat. Horaţiu, ca mulţi alţi lirici, a găsit în aceste nume proprii simboluri şi exemple ale spiritualităţii umane care au incitat imaginaţia tocmai prin exemplaritatea lor. Bellatius e considerat un nume rar, personaj necunoscut. Chios, Lesbos şi Samos sunt insule ioniene, legendarele „insule ale fericiţilor", pentru prosperitatea lor, ca civilizaţie, resurse şi bogăţia culturilor (viţa de vie). Sardes era capitale Lydiei, centru comercial la confluenţa dintre lumea greacă şi cea persană. A fost socotită „a doua Romă", cetatea lui Croesus. Smyrna şi Colophon erau oraşe-porturi pe coasta Asiei Mici. Smyrna va fi foarte prosperă în epoca romană. Attal era regatul elenistic al Pergamului, constituia provincia romană Asia. Lebedos – o înfloritoare cetate ioniană; Gabii şi Fidenae (pe Tibru) – mici oraşe din apropierea Romei; insula Rodos şi oraşul Mitilene, evidenţiate pentru bogăţia şi frumuseţea lor; Ulubrae – orăşel din Latium.

Motivul *concordia discors* „armonia plină de contraziceri", îl întâlnim şi la Eminescu, oximoron întâlnit şi la Ovidiu, Seneca sau Lucan, dar prezent la o sumă de alţi poeţi de-a lungul timpului, la Blake, de exemplu, în acel *pleasure in pain*, care în formularea lui Eminescu sună distinct poetic, „suferinţă tu dureros de dulce", fără să cădem în păguboasa ispită sursieristă. E şi esenţa doctrinei cosmogonice a lui Empedocle, potrivit căreia „Dragostea" şi „Ura" produc lumea fenomenală prin asocierea şi disocierea celor patru elemente: pământ, apă, aer, foc. Sunt cele două principii contradictorii care se înfruntă şi se războiesc cu deznădejde – *odi et amo* („urăsc şi iubesc") – ale celebrului distih al lui Catullus, ca în stihurile de ritmică populară din *Alei Veronică dragă:* „Alei dragă, alei mică/ Viaţa trece, frunza pică/ Şi din ura ce ne strică/ Nu ne-alegem cu nimică".

În *Oda 11* din *Cartea a treia, Către Mercur,* numele proprii sunt la fel de abundente, construind de asemenea un context mitic şi istoric: Mercuri/ Mercur; Amphion/Amfión; Lyde (*quibus obstinata*)/ (neînduplecata) Lyde; „Orcul groaznic"; în text „al palatului înfricoşător", „cessit immanis tibi bladienti/ ianitor aulae" (Orcus = demon al morţii la romani, asimilat parţial cu Pluto, zeul Infernului la greci); *Cerberus, quamvis Furiale*/Cerber…, /ca şi al Furiilor; *Quim et Ixion Tityosque*/ Chiar Ixion, Tytios chiar; *Danaï puellas*/ a lui Danau fiice; *audiat Lyde*/Lyde-asculte; *que manent culpas etiam sub Orco* / urmăreşte crimele mari în iad chiar; *me vel extremos Numidarum in agros/ classe relegetl* sau pe-un vas trimite-mă-va departe-n/ câmpii Numidiei. Transcriem întreaga strofă ultimă, pentru că produce un efect horaţian şi eminescian deopotrivă: *„…I, pedes quo te rapiunt et aurae,/ dum favet Nox et Venus, i secundo/ omine et nostri memorem sepulcro, scalpe querelam."* / „…Fugi oriunde ochii te duc ori vântul,/ până-i noapte, până veghează Venus,/ mergi cu bine, ţine-mă minte, sapă-un/ vers pe mormântu-mi." În varianta dată de Perpessicius, fiecare vers începe cu majusculă (aidoma, celelalte două texte traduse din Horaţiu); ultimele două versuri au grafia următoare: „Mergi cu bine. Ţine-mă minte… sapă-un/ Vers pe mormântu-mi".

Mercur era considerat „părintele lirei", aşa-numita „liră gârbovă", *curvae,* adică „scobită", construită de Mercurius (protectorul poeţilor; însoţitor al Venerei, în calitatea sa de zeu al elocvenţei, al persuasiunii) dintr-o carapace de broască ţestoasă şi coardele din intestinele boilor sacrificaţi (din cei furaţi de Apollo). Amphion este, după legendă, întemeietorul Tebei, cel care a clădit-o mişcând pietrele cu cântecul lirei sale. Ixion, regele lapiţilor, a încercat să o seducă pe Hera şi este legat de o roată aprinsă care se învârte fără oprire. Tityos este un alt gigant, fiu al lui Zeus şi al Elarei; a fost omorât pentru a se împlini răzbunarea fiilor Latoniei, Apollo şi Diana; a fost aruncat în Infern unde doi şerpi (sau doi vulturi) îi mănâncă ficatul, care se reface de îndată ce luna creşte din nou. Austrul este vântul care suflă din sud, dinspre Africa, sirocco. Danaos/Danau („a lui Danaï fiici") pleacă din Libia cu cele 50 de fiice ale sale, ca urmare a neînţelegerilor cu Aegyptos, fratele său; ajunge în Argos unde devine rege. Ca semn de împăcare, cei cinzeci de fii ai fratelui obţin mâna fiicelor lui Danaos. La îndemnul tatălui lor, în noaptea nunţii, acestea îi ucid. Numai Hypermnestra îşi salvează soţul, pe Lynkeus. Danaidele sunt pedepsite în Infern (vers. 26-27). Numidia („câmpii Numidiei") este un ţinut din nordul Africii, între Mauritania şi Cartagina; va fi transformat în provincie romană de Cezar în anul 46 î.Ch. Era locuit de o populaţie nomadă şi războinică. Venus este zeiţa frumuseţii, Verdicordia „cea care suceşte minţile", Cloacina „Purificatoarea".

În oda (*Ode*, I, 38) *Către sclav* (sclavul era diferit de *ingenuus*, „cei născuţi din părinţi liberi", fiii de liberţi, cum era şi Horaţiu), nu apar nume proprii. Conţine doar două strofe. Punem alături traducerea lui Eminescu şi, respectiv, pe cea a lui Titu Dinu: 1. „Lux persan urâi, băiete, şi nu voi/ Cu fâşii de tei ca să legi cununa-mi,/ Nu căta-n zădar să descoperi unde-i/ Ultima roză! // Simplul mirt cu flori să nu-l mai adaogi…/ Nu te-ar prinde rău pe tine, paharnic,/ Şi nici mie rău nu-mi şade când beau la/ Umbra de viţă." 2. „Urăsc, copile, pompele persane,/ cununile de flori de tei nu-mi plac;/ iar trandafiri, rămaşi târziu în floare,/ nu te sili să afli unde zac.// Mirt simplu nu mai cer ca să îmi cauţi:/ Cu mirt să-ncingem frunţile aş vrea/ când, tu servind la umbra de sub viţă,/ eu vinul scos din amfore voi bea." Ceea ce putem observa e că Eminescu păstrează sistemul strofic horaţian. În ode, *Către sclav* şi *Către Mercur,* strofa e safică, adică trei versuri safice de 11 silabe şi un vers adonic de cinci silabe. În epistola *Către Bullatius*, foloseşte monostihul, marele asclepiad de 16 (15) silabe (31 de versuri, la Eminescu, faţă de 30 de versuri la Horaţiu).

Titu Dinu păstrează cuvântul amforă *pia* (*testa*) „amfora dragă". Cantarus era o cupă cu două toarte, „cupa simplă", adjectivul-atribut sublinia calitatea vinului: „ieftin"; amfora greacă" – cu referire la un vin mai bun, superior: „Ieftin vin sabin o să bei din cupe/ simple, care-n amforă greacă însumi/ l-am pecetluit…" [Horaţiu, *Carmina, Ode*, I, XX – (*Lui Mecena*) (*în metru original*) – traducere: Traian Costa]. *Scyphus* „scif"-ul era o cupă foarte încăpătoare, tot cu două toarte. *Cyathus* „cupa" denumea un vas cu coadă lungă, un fel de ibric sau polonic cu care se scotea vinul din amfore şi se turna apoi în cupe din care se bea. Eminescu sugerează doar gestul umplerii cupelor prin adresarea către un *paharnic*, poate fictiv: „Nu te-ar prinde rău pe tine, paharnic". *Amystide, amystis* „paharul" – o cupă largă, încăpătoare, a tracilor, al cărei conţinut se bea, după tradiţie, dintr-odată. Alte vinuri erau „vinurile blajine (uşoare)" şi „vinurile şăgalnice". Şi grecii făceau diferenţa între izvoarele sacre (de pe Helicon), semn al inspiraţiei lucide, şi vin ca băutură a Muzelor, semn al inspiraţiei violente. Motivul apei şi cel al vinului simbolizau cele două tipuri de inspiraţie, *ingenium* şi *ars*, aflate în contradicţie, băutorii de apă fiind „lucizi şi aspri". Se făcea diferenţa între *poeţii întregi la minte* şi *poeţii nebuni*. Homer, în *Iliada*, lăuda vinul. În *Epistola* II, 2, Horaţiu vorbeşte despre poetul scăpat de „furia" inspiraţiei („mintea mi-a venit la loc") şi de orgoliul gloriei şi poate renunţa „fără risc" (*impune*) la lectura altor poeţi.

(Va urma)

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Aprilie
Inés Blanco (Columbia)

Şi... a sosit aprilie
cu toată a sa lumină
de primăvară.

Zâmbind precum floarea gătită
în razele de soare,
culori şi armonie.

Aprilie trecător...
ca floarea de cireş,
ca zbaterea aripii de colibri.

Născutu-m-am şi eu în raza lui
cu ploi curgându-mi printre ochi;
la căpătâi cu luna ursitoare.

Lamentarea lui Galilei
Christoph Janacs (Austria)

la ce bun să concepi
un telescop
ca să-ţi arate
ceva inexistent?

la ce bun
să-ţi îndrepţi ochii
spre un cer
pustiu?

ştim bine că omenirea
nu ştie să privească

dar eu, cu toate acestea,
cred în puterea minţii
şi în chemarea
necunoscutului

de aceea construiesc
obiecte inutile
şi îmi imaginez
neînchipuirea

Geografii
Margaret Saine (Germania)

...come se l'amore fosse un paesaggio **(Ornella Mariani)**

Mişcă-mă, înghionteşte-mă,
fă-mă să ajung
la pământ şi mări extreme,
să ating cerul cu mâna.

Tu eşti tot ce mă mişcă
iar eu, fluidă, mă scurg
la cheremul vântului
prin râuri de ţări
ştiute şi neştiute,
prin această geografie
a inimii tale,
prin ţara pe care
n-am văzut-o încă.

Toate aceste râuri mă poartă
spre tărâmul făgăduit...

Ca barca pe un lac…
Xavier Villaurrutia (Mexic)

SEARA aluneca încet
ca barca pe un lac cu ape line,
pe pieptu-ţi, violete prinseră a tremura
sub dezmierdarea adierii înflăcărate.

Acolo ţi-am şoptit, lângă fântână,
în parcul ce păzeşte a dorurilor taină:
„Eu sunt minerul ce smerit tânjeşte
după filonul farmecelor tale..."

S-a tulburat atunci pacea din ramuri,
iar tu mi-ai spus cu glas suav:
„Te ador!"
şi se auzi cum, înmuiată în aur,

o aripă sfioasă îţi atingea
fruntea înfierbântată.
Se destrămă atunci şi seara, şi deodată
se aşternu a nopţii aripă netezită.

Trei scrisori: Epilog I

Ana OLOS

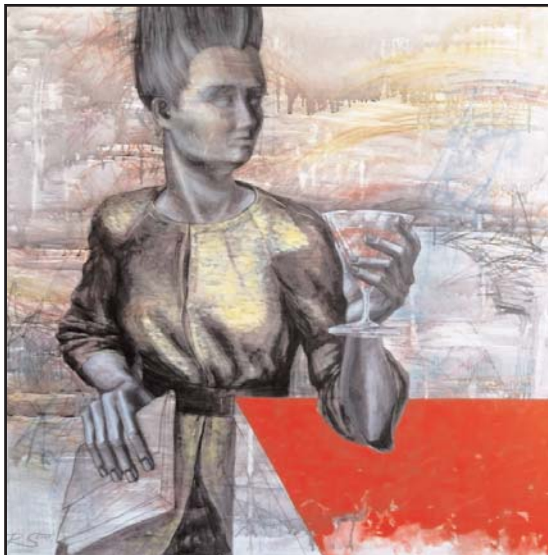
Dacă din scrisoarea a treia a lui Urmuz către Domnişoara am aflat că se întâlniseră de două ori, Nicolae Manolescu, în prezentarea scrisorilor din *Ateneu* şi *România literară,* menţiona *trei* întâlniri. Prin urmare, Marie, impresionată, înduioşată de epistola de opt pagini a lui DEM, i-a acordat şi acea întrevedere de după slujba de duminică, spre a limpezi şi lămuri situaţia, aşa cum i-o ceruse el. Dar mai ştii? Poate că lucrurile nu s-au terminat atunci...

Însuşi faptul că Marie păstrase de-a lungul anilor cele trei scrisori din primăvara lui 1922 – de dinaintea sinuciderii lui Demetrescu-Buzău, de dinaintea publicării altor „pagini bizare" şi a volumului cu ele – ne face să credem că grefierul n-o lăsase cu totul indiferentă. Curiozitatea ei fiind „excitată" şi de promisiunea acelor scrisori „cu totul altfel – cu toată căldura şi arta" pe care ea le merita, i-a mai dat o şansă. Spre a se cunoaşte mai bine. O relaţie ca între „colegi, camarazi sau prieteni", cum îi propusese el în scrisoarea a doua? „Fără să mai vorbească despre iubire" şi fără scrisori sentimentale, care lui nu-i stăteau în obicei. Că doar aşa îi declarase el în scrisoarea a treia.

Câte întâlniri să mai fi fost? Dacă lucrurile s-au terminat cu a treia întrevedere, cum i se spusese lui Nicolae Manolescu, e prea puţin probabil ca Marie să fi fost acea femeie misterioasă care a venit să-şi recupereze „pachetul de scrisori" după sinuciderea grefierului. Însă dacă relaţia lor a continuat, fie şi doar câteva luni, Maria/Marie G. avusese probabil motive temeinice să ascundă acest lucru, distrugând acele „altfel" de scrisori

Singurul document care să ateste starea de spirit a lui Urmuz după Săptămâna Luminată din 1922 este scrisoarea din 30 mai, în care îi trimitea lui Arghezi spre publicare *Algazy & Grummer.* Tonul scrisorii nu este al unui deprimat, suferind după un eşec sentimental, respins de o femeie. Şi nici al unuia care s-ar îndoi de talentul său literar. Dimpotrivă. D. Demetrescu-Buzău îl abordează pe destinatar pe un ton glumeţ, mimat protocolar: „Scumpe domnule Arghezi, îmi vei da voie să-ţi prezint aici alăturat, pe domnii Algazy & Grummer, doi simpatici negustori de geamantane, din strada Doamnei" şi continuă la fel de şugubăţ: „Dacă crezi că – pentru binele şi folosul obştesc – a sosit momentul ca ei să fie scoşi, în sfârşit, din misterul în care erau ţinuţi până acuma, le voi duce şi lor cazul la cunoştinţă, trimiţându-le câte un număr de revistă." Şi nu pare deloc grăbit să fie publicat în numărul următor al revistei. Ca şi cum şi-ar fi aflat deja un cititor. Sau cititoare? Rugămintea să se pună, deasupra titlului, ca antet, cu litere mai mari, „Pagini bizare", ne aminteşte că deja în prima misivă trimisă Domnişoarei promitea „un chose bizarre", pregătit să i-l trimită. Iar rugămintea ca în revistă să i se publice un articol introductiv, „necesar şi pentru o mai bună orientare a cititorului în materie", pare ecoul observaţiilor venite din partea cuiva (Marie?) care îi ceruse desluşiri despre ceea ce voise să comunice în acea „fantezie". La buna lui dispoziţie contribuiseră probabil şi întâmplările din săptămâna precedentă. În seara de 23 mai avusese loc la Teatrul Naţional premiera piesei *Suflete tari* a lui Camil Petrescu, autor pe care îl ştia bine. Cap de afiş – Maria Filotti, în distribuţie şi George Ciprian. Cum era să lipsească de la un asemenea eveniment?

În noiembrie 1914 asistase cu încântare la premiera spectacolului *Tosca* de Puccini al Operei Române, pentru înfiinţarea căreia militase cu entuziasm şi Camil Petrescu. De e să credem că anumite întâmplări din amintirile lui Fred Vasilescu în capitolul „Într-o după-amiază de august" din *Patul lui Procust* erau din viaţa autorului, e posibil ca Demetru şi Camil să se fi întâlnit în timpul războiului. Fred relatează că, după luptele de la Oituz, rănit, a fost evacuat într-un spital dinapoia frontului, într-un târg moldovenesc. Care să fi fost acel târg moldovenesc de nu Bârladul? (Numele oraşului apare în roman ca destinaţie a vizitelor actriţei Emilia la familia ei.) Apoi Fred îşi aminteşte de grandioasele partidele de pocher în pavilionul ofiţerului intendent al spitalului, admişi fiind şi răniţii care puteau părăsi patul. Partidele ţineau de după-amiaza până a doua zi dimineaţa. Intendentul se va dovedi, mai apoi, prozator. Mai erau şi alţi doi scriitori de faţă, unul deja reputat, care tocmai explica un manifest literar... (v. *Patul lui Procust, Jurnalul Naţional,* 2010, p. 69). Realitate? Fantezie? Însă dacă Petrescu fusese internat la Bârlad, printre cei de faţă la partidele de pocher trebuie să fi fost şi sublocotenentul Demetrescu-Buzău de la Depozitul de muniţii, mai ales că urmează o scenă anecdotică cu o muscă înecată în supa reputatului scriitor... Apoi, după război, nu e exclus ca Demetru să fi citit scena publicată din *Jocul ielelor* a tânărului dramaturg şi chiar să fi asistat la repetiţiile piesei la Teatrul „Regina Maria", în 1919. Iar refuzul acestuia de a-şi modifica textul, aşa cum îi ceruse doamna Bulandra, preferând să-şi retragă piesa, l-a umplut de admiraţie.

Aşadar, în seara lui 23 mai 1922, Demetru urmărea *Jocul ielelor* cu sufetul la gură, regăsindu-se în Andrei Pietraru. O văzuse în foaier şi pe Marie, elegantă, înconjurată de un grup de persoane simandicoase, cu care o mai văzuse şi la cursele de cai de la Hipodrom. Ar fi vrut să meargă să-i sărute mâna, dar ea nu-l învrednicise cu nicio privire. După spectacol, Demetru fu chemat să participe şi el la sărbătorirea succesului piesei. Câţiva actori aflaseră de la Ciprian că a început să-şi publice povestioarele în *Cugetul,* semnându-le Urmuz, şi erau curioşi de ceea ce urma să mai publice. La insistenţele lor, Demetru i-a prezentat pe noii săi eroi, cei doi negustori de geamantane. Să fi fost de faţă şi Camil Petrescu?

Şi dacă nu s-a întâmplat aşa, figura şi mai apoi sinuciderea lui Demetru-Urmuz se va fi imprimat în memoria scriitorului „autenticist", căutător de modele vii pentru un nou roman. Şi n-ar fi de mirare. Grefierul îngrozit de publicitate în timpul vieţii, după misterioasa lui sinucidere a devenit un subiect la ordinea zilei, atât în lumea celor din teatru, cât şi a literaţilor. Articolul lui Tudor Arghezi, susţinând că Urmuz era adevăratul autor al piesei *Omul cu mârţoaga* şi nu George Ciprian, l-a adus din nou în prim-planul discuţiilor de la cafenea. Tipărirea, în 1930, a prozelor ce circulaseră până atunci oral va focaliza atenţia în primul rând asupra rolului său de premergător al avangardei. Însă modul în care Urmuz parodiase romanul tradiţional şi epopeea nu se poate să-l fi lăsat indiferent pe Camil Petrescu, el însuşi adept al cubismului literar. A publicat şi două recenzii despre revista *Urmuz,* scoasă de tânărul Geo Bogza. Însă era mult mai interesat de „cazul" şi „personajul" Demetrescu-Buzău.

În dialogul cu Eugen Jebeleanu în urma apariţiei romanului, la întrebarea dacă personajul George Demetru Ladima ar putea fi recunoscut în ambianţa scriitoricească de atunci, răspunsul hotărât al lui Camil Petrescu a fost că nu crede. Însă a mărturisit că „pentru redarea mentalităţii specifice scriitorului român" a studiat cu atenţie patru poeţi ai zilei. (Să fi fost ei Arghezi, Bacovia, Topîrceanu şi Vinea?) Ceea ce nu exclude şi alte modele, printre care Urmuz, şi nici elementele autobiografice împrumutate personajelor. Iar în roman apar, menţionaţi cu numele adevărate, scriitori, actori sau politicieni din epocă.

Găsind numeroase similitudini între Demetru-Urmuz şi George Demetru Ladima din *Patul lui Procust,* argumentasem în două articole mai vechi, pe baza unor pasaje din roman, că motivul sinuciderii lui Urmuz nu fusese nicidecum o femeie, ci mai degrabă renunţarea sa la credinţă sub influenţa nefastă a unor aşa-zişi prieteni şi a filosofiei lui Nietzsche. (V. „Misterul lui Mr. Urmuz. Noi ipoteze II. Patul lui Procust şi Sărutul morţii", *Nord Literar*, nr. 6/ 2014, şi „Misterul lui Mr. Urmuz. Noi ipoteze III. Jocul ielelor şi redingota franceză", *Nord Literar*, nr. 7-8/2014.) Însă acum, din perspectiva scrisorilor lui DEM către Maria G., ni se pare că există o similitudine mai evidentă între el şi misteriosul personaj „D." din cele trei scrisori ale doamnei T. cu care începe romanul. Iar doamna T. ne apare ca o posibilă „reîncarnare" a destinatarei scrisorilor lui DEM, acea Maria/Marie G. E posibil ca romancierul să fi auzit de povestea lor. Sau despre un caz similar. Un bărbat timid, de condiţie modestă, s-a îndrăgostit nebuneşte de proprietara bogată a unui magazin la modă din centrul Bucureştilor, dar ea îl respinge. Relatare transpusă de scriitor, fără mari schimbări, în „Scrisorile doamnei T.", fragment apărut în *Cetatea literară* în 1926, deci la trei ani după moartea lui Urmuz şi cu şapte ani înaintea romanului. Cititorii revistei, între care şi criticul Eugen Lovinescu, au crezut că apăruse o nouă scriitoare. (În paranteză fie zis, relatarea din scrisorile doamnei T., cu doar două note de subsol, pare chiar autentică în comparaţie cu restul mult mai complex al romanului, cu perspectivele multiple şi fragmentarea relatărilor – o prea evidentă ilustrare a cubismului literar.)

Povestea nefericitului D., relatată în cele trei scrisori ale doamnei T., ne-ar putea îndemna să imaginăm un posibil epilog (sau poate chiar două?, ca în romanul lui Camil Petrescu) în contrapunct şi ca urmare a celor trei „capitole" ale relaţiei lui DEM cu Marie. Epilog ce se petrece de la sfârşitul lui aprilie până la mijlocul lui iulie 1922.

O ciudată coincidenţă este şi că prenumele „adevărat" al doamnei T. fusese Maria, cum aflăm din nota autorului: „Acest T. nu este o iniţială cum s-ar părea, căci a devenit un adevărat nume, şi nu ştiu dacă n-ar fi trebuit să fie scris Te. Mi-a lămurit surâzând, când am întrebat-o, că în aceeaşi clasă a liceului de fete erau două colege cu numele de Maria Mănescu, de altfel verişoare amândouă, şi atunci fetele le deosebeau numai după iniţialele părinteşti. Dar Ve şi Te au rămas domnişoarele Maria Mănescu şi după ce au sfârşit liceul, ba pentru intimi chiar şi după ce s-au măritat." Prin urmare, dacă pe doamna T. o chema Maria, de ce nu ar putea fi ea un *alter ego* al Mariei G.? Iar acel „D" care o iubeşte cu disperare de ce n-ar fi chiar Demetru Demetrescu? Astfel, epilogul scrisorilor lui DEM ar fi chiar începutul romanului *Patul lui Procust.*

Pe scurt: Doamna T. (alias Maria G.) se întoarce obosită şi dezamăgită acasă, cu un buchet de flori pe care voise să-l dăruiască bărbatului de care era îndrăgostită şi care nu voise s-o primească la el. O strâng pantofii, o doare tot corpul, e năduşită. Îl găseşte pe D. stând pe un divan şi citind o carte. Reacţia ei o va descrie în scrisoarea către Autor: „M-a scos din sărite şi cred că în privire îmi apăruse, ca un câine la poarta ogrăzii, toată indignarea de care eram capabilă. Mi-a fost însă milă de el... Era palid, mai urât ca de obicei, cu ochii tulburi şi gura informă, uscată ca o smochină. Aş fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre şi să rămână la mine când nu sunt acasă, dar mi s-a părut că mânia mea i-ar sfărâma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată. De aceea am zâmbit oportun şi i-am dat mâna..." Întrebarea lui: „Te superi că te-am aşteptat?" o enervează şi mai mult. Dar, din nou, fiind ea gentilă şi bună (cum o descria DEM pe Maria) i se face milă de el. „Într-o clipă, mi-a părut rău de brutalitatea mea şi am căutat acum, după ce mi se părea că pusesem lucrurile la punct şi stabilisem o înţelegere tăcută între noi că nu trebuia să vină altă dată – să repar puţin din răul pe care i-l făcusem acestui trup cu nervii roşi de suferinţă ca un lemn de carii – şi am chemat servitoarea, spunând să prepare ceai. Din tot corpul i s-a ridicat în privire o strălucire, ca untdelemnul care se înalţă din fundul apei, Şi-am fost mulţumită de mine."

→

Un site dedicat lui Urmuz poate fi găsit la adresa **www.curtealuiurmuz.ro.**

Urmuziana

Despre Urmuz, în memoriile lui Saşa Pană

Mai mulţi dintre cunoscuţii lui Urmuz – colegi de liceu, tovarăşi de boemă, scriitori – şi-au scris jurnale sau memorii în care aduc vorba şi despre Mitică-Ciriviş-Demetru şi din care aflăm o mulţime de detalii despre biografia, altfel nu pe deplin cunoscută, a trist-genialului grefier. George Ciprian scrie despre el în *Cutia cu maimuţe. Schiţe, chipuri, amintiri,* Editura Contemporană, Bucureşti, 1942, şi în *Măscărici şi mâzgă-lici, Amintiri,* Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1958. Vasile Voiculescu are în *Gânduri albe (*Ediţie şi cronologie de Victor Crăciun şi Radu Voiculescu, Studiul introductiv, note şi variante de Victor Crăciun, cu un Cuvânt înainte de Şerban Cioculescu), Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986, atât bucata „Despre scriitorul Urmuz", cât şi referiri în interviuri. Geo Bogza îl aminteşte de mai multe ori în *Jurnal de copilărie şi adolescenţă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987. Pagini despre Urmuz găsim şi în Constantin Beldie, *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în Bucureşti (1900-1950),* Editura Albatros, Bucureşti, 2000.

Cum era de aşteptat, Urmuz este invocat în multe locuri şi în Saşa Pană, *Născut în '02. Memorii, file de jurnal, evocări,* Ediţia a doua, Editura Pandora, Bucureşti, 2021 – „cea mai substanţială istorie a avangardei autohtone scrisă de un *insider*", după cum spune Paul Cernat pe coperta a patra a volumului. Am reluat mai jos numai patru fragmente, consemnări mai consistente, relevante pentru viaţa lui Urmuz, pentru manuscrisele sale, pentru atmosfera din jurul lui.

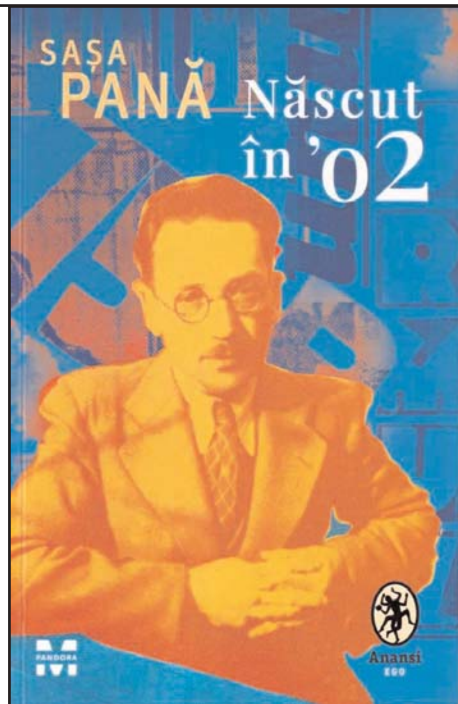
Presupun că mai există şi alte scrieri similare – i-aş fi tare recunoscător cititorului dacă mi le-ar semnala. (Gh. Păun)

(Pag. 362, 363)

Transcriu aşa cum a fost consemnată ziua următoare (joi, 2 octombrie [1930]), când am făcut prima vizită la doamna Ionescu-Buzău, mama lui Urmuz: „Geo [Bogza] şi-a îmbrăcat cămaşă proaspătă. Plecare în plimbare prin oraş. Prânz la Marcu Goldenberg. După-amiază cu Geo la Edy [Ilarie Voronca]. Pe seară hotărâm să ne ducem la mama lui Urmuz şi să solicităm autorizaţia de publicare în volum, în editura *unu,* a schiţelor lui Urmuz. Cu emoţie am intrat în odăiţa unde a locuit Urmuz şi de unde a plecat pe drumul fără întoarcere. Mamă-sa venea de la cimitir. S-a bucurat când a aflat că ne interesăm de fiul ei, dispărut cu 7 ani în urmă în chip tragic. Ne-a vorbit de dânsul, ne-a arătat din picturile ce făcea, a plâns. Voronca a plâns şi el. Simţeam o bară transversală peste coşul pieptului. I-am văzut fotografia, doamna Ionescu-Buzău ne-a oferit-o frontispiciu pentru volum. Cartea va trebui să apară curând, în noiembrie. Maică-sa va scrie fiicei de la Turnu Severin să-i trimită eventualele manuscrise ce le are şi ne va da autorizaţia solicitată. «Avea un stil neînţeles de toţi, ce rău îmi pare că nu l-aţi cunoscut... Ţinea la mine, deşi nu-mi vorbea nicio-dată despre ce lucrează. În ultimul timp mai mult citea. Îl citea pe Marinetti.»

Am plecat din strada Apolodor 7 pe ploaie şi împreună cu Edy şi Geo am făcut paşi în neştire. În faţă la Socec ne-am oprit şi Voronca mi-a spus cu glas solemn, parcă dădea un ordin: «Urmuz trebuie să apară în noiembrie».

Şi a apărut. Între timp am mai făcut şi alte vizite cu Bogza, şi singur, pentru a afla date biografice şi a cerceta lădoiul cu manuscrise."

(Pag. 370, 371)

Duminică 31 august [1930]. (…)

Discutând şi rediscutând, am ajuns la sculptorul Mac Constantinescu, pe strada Nerva Traian. Când am păşit în curtea locuinţei sale, parcă am uitat că mă aflu în Bucureşti. Casă bătrânească, grădină bine întreţinută. Am venit la Mac să discutăm editarea operei lui Urmuz. Mac era văr cu Urmuz. Ne-a povestit felurite din viaţa acestuia. Urmuz a avut mai multe surori şi fraţi. Una din surori a murit tânără. Se pare că era o fiinţă interesantă, ca şi unul din fraţi (avocat, pare-mi-se). Avea multe manuscrise pe care le-a ars în preajma morţii. Urmuz l-a înmormântat conform cu indicaţiile primite, punându-i pe mormânt o grămadă de blocuri de piatră şi o placă de aramă cu un epitaf pe care şi-l pregătise din viaţă. Urmuz era rudă si cu Mihail Paşcanu, autorul dramei *Moartea Cleopatrei.* Tot atunci am aflat că are şi compoziţii muzicale (simfonii, sonate) şi că a încercat să picteze. Ne-a dat adresa mamei sale, care locuia în strada Apolodor, nr. 13. Mac ne-a vorbit îndelung despre această femeie, care, deşi nu a înţeles pe fiul ei, îşi dădea seama că e o personalitate. Un punct nevralgic care exista: acolo locuieşte şi colonelul Vorvoreanu. Soţia sa e soră cu Urmuz. Când acesta trăia, ea nici nu vroia să ştie de el. Acum se pare că ar vrea să-l speculeze post-mortem şi se declară mare iubitoare întru apărarea me-moriei neînţelesului ei frate. Va trebui deci s-o câştigăm pentru a obţine învoire să publicăm scrierile lui Urmuz.

Îmi propun să dau la începutul cărţii o fotografie a lui Urmuz din anii când a scris năstruşnicele schiţe, iar pe ultima pagină fotografia chioşcului de la şosea (Bufet) unde s-a sinucis la 23 noiembrie 1923, cu legenda „Sfârşitul". O copertă albă, simplă, cu numele autorului repetat în caractere mari în loc de alt titlu. Aflăm că în ultimii ani ai vieţii, Dem. Demetrescu-Buzău a fost prim-grefier la Curtea de Casaţie, post echivalent cu preşedinte la o Curte de apel. În ulti-mele luni ale vieţii, îşi aminteşte mamă-sa, s-au ivit adesea discuţii având ca temă sinuciderea, ade-vărata Nirvană. Aceasta nu bănuia nimic, ci considera discuţia un joc dialectic. Într-o zi de septembrie (1923) a dispărut de acasă, provocând nelinişte familiei. După câteva zile s-a reîntors. Dar în noaptea de noiembrie a plecat fără să se mai reîntoarcă.

(Pag. 601, 602)

[Februarie 1935] (…) În sala Mozart, peste drum de Palatul Telefoanelor, un nou vernisaj al grupării *Contimporanul.* Printre alţii expun Marcel Iancu, Miliţa Petraşcu, Cornelia Bahic şi Daniel, Margareta Sterian. Sunt şi expozanţi (expozante) invitaţi din străinătate, printre care şi Giorgio de Chirico. Era lume foarte multă, aglomeraţia nu te lăsa să vezi tablourile. Concluzia: a reveni. Dacă n-am putut privi tablourile, am întâlnit în schimb cunoscuţi cu care am schimbat câteva fraze. Victor Brauner s-a instalat la nr. 2 în str. Sabinelor, la mansardă, în locuinţa socrilor. Ar vrea să ne întâlnim şi să discutăm anumite lucruri pe îndelete. Apoi, schimb de păreri cu Sandu Eliad, Marcel Iancu, Daniel, Sanda Movilă şi Aderca. Cu acesta, în privinţa compunerilor muzicale ale lui Urmuz. El e de părere să caut să obţin acele partituri, să le prezentăm lui Rogalski, care, dacă le va găsi meritorii, le va interpreta într-un concert. Mi-a mai pomenit de un prieten al lui Urmuz care cunoaşte multe din „anecdotele" urmuziene. Ar trebui notate în vederea publicării. Ar trebui... ar trebui... Dar cu prezenţa mea doar sporadică şi pe fugă în Bucureşti, cum să le rezolv? Mi-am planificat – fără vreun termen... – s-o vizitez pe doamna Ionescu-Buzău şi să-i solicit, cu împrumut, din partiturile rămase de la Urmuz. [Notă de subsol: „Ceea ce n-am făcut nici în acele zile, nici mai târziu. Apoi am aflat că partiturile, un vraf imens (jumătate de lădoi), le împrumutase familia unui bun prieten şi meloman, colonelul dr. Traian Popescu, dermatolog la Spitalul militar. Dar acesta a murit după câţiva ani (tumoră malignă la limbă), iar partiturile nu s-au mai găsit. Au fost furate? Au fost risipite? Au fost aruncate? Doamna Jeblescu, soră cu decedatul, nu ştie nimic de acele compoziţii."]

Tot atunci voi cerceta şi biblioteca, ca să mă documentez asupra lecturilor favorite ale lui Urmuz, să aflu dacă a citit din scrierile unor Jarry, Cros, Kafka (acesta îi era contemporan şi în timpul vieţii publicase foarte puţin). (…)

(Pag. 608, 609)

21 aprilie [1935] (…) Întâlnindu-l pe Răcăciuni, mi-a oferit ultimele cărţi apărute în editura Cultura Naţională. Printre ele, *Proces* de Ion Biberi. Cartea, cu titlu kafkian, a căpătat premiul Techirghiol pe anul acesta. E un monolog interior, care durează acele câteva ore cât va dura şi procesul unui nevinovat adus în faţa juraţilor.

La librăria Alcalay mă întâlnesc cu Aderca. Ar fi, cică, în posesia a vreo zece bucăţi de Urmuz, transcrise din tradiţia orală a unor prieteni de boemă, în urmă cu două decenii. Le va publica în două numere din *Vremea*. I-am propus, dacă aceste bucăţi există (şi ele nu existau), să întocmim o ediţie completă, adică împreună cu cele publicate de mine în 1930. Interlocutorul meu s-a arătat de acord, sugerând şi o amplă prefaţă pe care ar scri-o, clişee după manuscrise, fotografii etc. Apoi mi-a recomandat cartea unui Urmuz al cehoslovacilor pe nume Franz Kafka. Cartea, care a apărut la N.R.F., se intitulează *Le Proces.* A sosit în timp ce vorbeam şi H. Bonciu, pe care nu-l cunoşteam personal. În cursul discuţiei, m-am arătat parţial de acord cu părerea unor critici, că scrisul noului sosit e înrudit cu al lui Urmuz. Bonciu a făcut o mutră dezolată şi, fără să ştie cu cine vorbeşte, m-a întrebat dacă-i adevărat că ar fi influenţat şi de Saşa Pană. Abia atunci Aderca mi-a revelat identitatea. Şi iar mă întorc la Urmuz şi adaug că, de-a lungul anilor, niciodată Aderca n-a mai amintit de acele schiţe care existau doar în imaginaţia lui năstruşnică şi pusă pe farse. De altfel, am avut în faţa mea zile de-a rândul lădoiul cu tot ce a scris Urmuz, el a fost verificat filă cu filă.

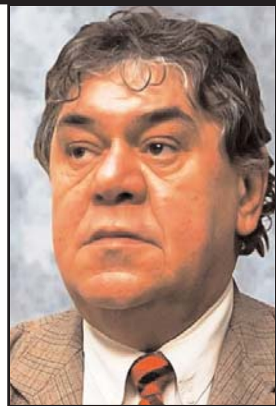
Măgulită de adoraţia lui D., atitudinea doamnei T. oscilează între milă şi iritare. E plictisită de atenţiile lui, de cadourile ce depăşesc mijloacele lui financiare. Îl consideră „iremediabil ratat şi mediocru". Când se îndrăgosteşte de X, îi interzice să mai vină pe la ea. El continuă să-i trimită scrisori şi flori. La un moment dat, înduioşată iar de suferinţa lui – suferinţă pe care ea însăşi o resimte din pricina lui X – îi permite ceea ce va regreta mai târziu cu oroare: „Omul acesta căruia mă dădusem lua contururi de moluscă uriaşă". Dar el îi mulţumeşte recunoscător: „Ştiam cât eşti de bună. Întotdeauna am gândit că eşti bună şi cred că este ceea ce am iubit în tine... nesfârşita ta bunătate." (Parcă citează dintr-o scrisoare a lui DEM.) Ezitând între dezgust şi milă, în cele din urmă, spre disperarea lui D., ea îi spune clar că nu-l iubeşte. Un final cam crud, deloc măgulitor de e să-l atribuim lui DEM. Totuşi plauzibil în cazul că, după a treia scrisoare, Domnişoara Maria, deşi iubea pe altcineva, ar fi acceptat să-l întâlnească din nou şi să-l îngăduie pentru o vreme în preajma ei.

În final: Demetru, neconsolat, pleacă să-şi facă tratamentul cu nămol. Şi nu la Techirghiol-Movilă, unde ar întâlni cunoscuţi, ci tocmai la Budaki, în Basarabia, unde pe atunci se ajungea după o călătorie anevoioasă de două zile şi jumătate, cum îi va scrie mamei sale în cartea poştală din 24 iulie 1922.

Tot din *Patul lui Procust* s-ar putea extrage/contrage un al doilea epilog. De data asta din „caietele" lui Fred care citeşte pachetul de scrisori trimise de George Demetru Ladima actriţei Emilia (Emi), venită din Bârlad să-şi facă o carieră la Bucureşti. O altă relaţie încheiată... Dar să nu anticipăm!

Credinţă, fiinţă matură şi urma lui Dumnezeu

Aureliu GOCI

Ignatie Grecu este cel mai important poet religios al epocii noastre, cu atât mai relevant cu cât, la întâlnirea mileniilor, asistăm la o răspândire a ateismului atroce şi a dezumanizării. În 2021, el a publicat volumul de versuri *Cântec pentru aşezarea luminii,* la Editura Eikon, Bucureşti.

Credinţa şi poezia nu sunt sfere spirituale diferite, dovadă psalmii, care sunt o parte bine definită a Cărţii Sfinte. Tema principală a acestui volum este înţelepciunea umană, afirmată în viaţa pământească, deşi înţelepciunea nu este o simplă creaţie a omului căpătată prin experienţele existenţiale. Ea este un dar de la Dumnezeu, pe care omul trebuie să-l completeze şi să-l desăvârşească. În tinereţe, Ignatie Grecu se pregătea să devină filolog, dar credinţa l-a îndreptat spre mănăstire. Nu a fost o deturnare de destin, ci o reconsiderare a destinului, o cristalizare a certitudinilor şi o conştientizare a adevăratei chemări.

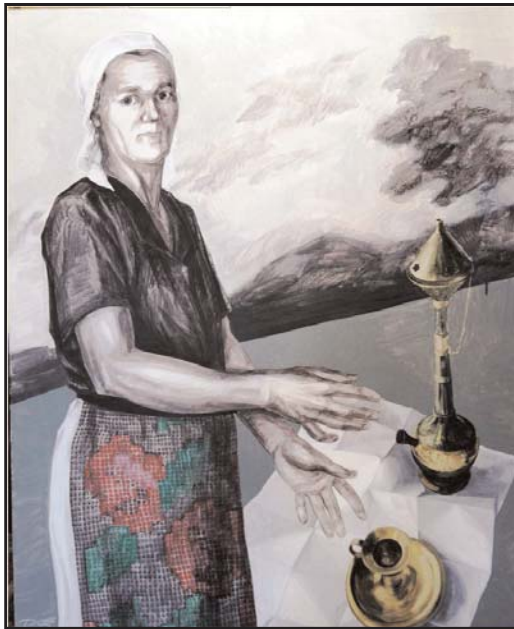
Autorul a ales un motto semnificativ pentru relaţia care se creează între divinitate şi pământeanul umil: *Că s-a lipit sufletul meu de urma Ta* (psalmul 62, 8), şi continuă cu o Dedicaţie care este o mărturisire şi o artă poetică, asemănătoare cu creaţia de la finalul existenţei lui Lucian Blaga: *Celui mult împovărat de cântec,/ Celui prea plin de seva cântării,/ Celui mult prea iubit,/ Poetului Tău, Doamne! /.../*

Tematica religioasă ne obligă să facem măcar o referire la poezia cultivată de revista *Gândirea,* dar deosebirea este foarte marcată, ca între o creaţie conceptualizată şi generată de un fundament dogmatic, comparată cu religiozitatea vie, trăită, firească, din poezia lui Ignatie Grecu. Am putea chiar vorbi de o religiozitate naturală, nu numai pentru că natura este activă, implicată, ci şi prin viziunea prin care „Dumnezeu e pretutindeni”. De altfel, poetul asociază sufletul omului de urmele lui Dumnezeu pe pământ, aidoma psalmistului, ceea ce sugerează o comuniune spirituală şi o comunicare vie. Divinitatea îşi face simţită prezenţa prin semne pe care omul încearcă să le desluşească din infinitatea realului şi să le înţeleagă, dar numai poeţii şi aleşii Domnului reuşesc acest lucru.

Evident, toţi muritorii îşi doresc să descopere un munte Horeb precum acela pe care Dumnezeu s-a arătat lui Moise lângă un tufiş în flăcări: *...Moise cu ochii aţintiţi în rug/ şoptea ceva în barbă,/ uimit de cele ce vedea./ Şi nu-i venea să creadă/ că rugul ardea şi nu se mistuia.// Că însuşi Domnul/ din miezul acestui foc/ l-a strigat pe nume.* În esenţă, este vorba despre revelaţia divină pe care o aşteaptă fiecare muritor, şi trebuie să observăm că semnificaţia din acest poem nu este congruentă cu ideile argheziene din poemul *Muntele măslinilor,* ceea ce conferă versurilor lui Ignatie Grecu profunzime şi originalitate, evidenţiind credinţa puternică echivalentă cu o înaltă elevaţie spirituală.

Poetul, trăitor în Mănăstirea Cernica, afirmă nu doar încrederea, cât certitudinea în prezenţa divinităţii în mănăstire şi în lume, în pădurile din împrejurimi, în lacul din apropiere, în natură. Poezia sa se generează într-o simplitate şi cursivitate copleşitoare, aşa cum apa izvorului învinge pietrele ce-i stau în cale, pentru a ajunge la îmbrăţişarea mării.

Volumul are o unitate stilistică remarcabilă, poemele curg unul după altul într-o ordine logică, fără stridenţe, într-o cursivitate care exprimă profunzimea şi unitatea de conştiinţă a momentului de inspiraţie care înfloreşte de bucuria prezenţei lui Dumnezeu.

Credinţa se manifestă în toate poemele, însă ea este sublimată, discretă, ca o emanaţie imperceptibilă a sufletului iubitor de Dumnezeu. Este o stare de spirit care pune poetul în acord şi armonie cu lumea înconjurătoare, de la gâze şi păsări la falnicii copaci care înconjoară mănăstirea, o armonie care aminteşte de ordinea celestă. Religiozitatea poetului are o reprezentare panteistă, vizibilă chiar şi în unele titluri de poem: *Vântul, Pădurea toamna, Cărare, La fântână, Cântec pentru aşezarea luminii, Stânjenelul şi privighetoarea* etc.

Poetul este un cetăţean al Raiului pe pământ şi are parte de toate bucuriile lumeşti, în comuniune cu natura, lucrându-şi grădina în prezenţa îngerilor, într-o zodie a bucuriei şi trăirii „clipei nemuritoare”. Poezia sa este o rugăciune continuă, iar cuvintele pline de evlavie îşi găsesc locul şi în poezie, precum în poemul *Tu eşti Calea: Cu ce cuvinte să-ndrăznesc/ să vin acum/ să-Ţi mulţumesc?/ Când Tu ai la Tine toate cuvintele/ pe cele mai bune, adânci şi tăioase.// Un zâmbet Îţi este uneori faţa/ un zâmbet pe care/ numai florile îl au/ atinse în zbor de aripa luminii dimineaţa./ Tu eşti cartea cea mare/ a cuvântului rostit/ odată pentru întotdeauna./ Cântecul care face lumea/ să se înalţe/ şi să se unească cu stelele/ într-un dans plin de armonii cereşti./ Tu eşti Calea, Adevărul şi viaţa!* Iată cum Dumnezeu stă alături şi ocroteşte creaţia sa într-un anotimp etern al înfloririi şi al extazului trăirii precum în Grădina Raiului.

Profunzimea gândirii religioase îşi pune amprenta miraculoasă asupra poeziei, care este mai mult decât o spovedanie, este o revelaţie, precum în psalmul următor: *A trecut Domnul pe aici. E oare adevărat,/ Nu cumva mi se pare?/ Încă se aud paşii Lui. Se-ndepărtează./ Toţi pomii sunt acum în floare.// Cărarea pe care a păşit, singura cărare,/ S-a acoperit de un pat verde şi moale,/ Plin de flori mici albe purtând nimb/ Cu miez fraged de aur.// Se leagănă pe ramuri în văzduh/ O lumină, alta, mai strălucitoare,/ Parcă abia acum aprinsă-n zbor/ Şi care nu se mistuie// Iar dacă întinzi mâna puţin/ Şi vrei să o atingi, nu te arde.* (*A trecut Domnul*)

Versurile anterioare, dar şi alte poeme, pot fi considerate un fel de texte mărturisitoare în care nu apare nicio „îndoială” argheziană. Să reamintim că, la începutul secolului XX, autorul *Cuvintelor potrivite* a trăit o profundă experienţă monahală tot în spaţiul miraculos de la Cernica. „Martor” ar fi rămas grandiosul stejar aflat în sfânta mănăstire.

Astăzi se scrie puţină poezie religioasă, aproape exclusiv de către oameni ai bisericii, aproape ca în perioada comunistă, deşi acum nimeni n-o mai interzice. Cu toate acestea, fascinaţia super-tehnologiei şi cibernetizarea nu haşurează credinţa, pentru că gândirea matematică nu exclude trăirile de suflet în care se află Dumnezeu.

Poezia lui Ignatie Grecu constituie, în acelaşi timp, o mărturie de credinţă religioasă şi o artă poetică, confluente în aspiraţia mântuirii sub cupola căreia se armonizează şi sintetizează Adevărul, Binele şi Frumosul.

Catrenele lui Teofil Răchiţeanu (II)

Theodor CODREANU

Volumul al doilea din *Efulguraţii* poartă titlul *În zigzagul gândului (Noi-vechi-noi efulguraţii)*, prefaţat fiind de Radu Vida, sub titlul *Jertfe votive ridicate la nivel de rugăciune*, toate catrenele iradiind lumină sub pecetea unui motto eminescian: „Cu gândiri şi cu imagini/ Înnegrit-am multe pagini/ Şi-ale morţii şi-ale vieţii/ Chiar din zorii tinereţii”. O *Notă asupra prezentei ediţii,* reia o mărturie mai veche, menită să explice cum s-a născut prima *cărţucă* a catrenelor: „Intermitent, scriu catrene încă din tinereţe. La început, le-am văzut ca pe nişte resturi de la unele dintre poemele ce urmau să intre în componenţa unora dintre viitoarele mele cărţi. Tot adunându-se şi punându-le laolaltă, am băgat de seamă că unele dintre ele sunt mici poeme” (p. 9). Aşa s-a născut primul volum de 700 de catrene, prefaţat de Mircea Vaida-Voievod, apărut în 2008, urmat de al doilea în 2013 (*Cu doru' şi dragostea*) şi de alte două (*Efulguraţii. Ultime catrene*, 2018, *Frunze. Catrene de toamnă*, 2018, postfaţă de Rodica Lăzărescu). Cu cele două volume din 2022, comentate aici, s-au adunat 1001 de catrene, care, ne îndeamnă prefaţatorul, trebuie citite ca pe un singur poem, „ca pe un dar cu har de intensitate a expresiei în forma ei cea mai autentică” (p. 8). Asta în pofida îndoielii poetului dacă, în acest ansamblu, *e sau nu e Poesia?* Şi îşi răspunde, deloc retoric: „Căci, la urma urmei, nu cred că cineva, oricât de mare cap ar avea, ştie cu adevărat ce e Poesia” (p. 11).

Volumul încheietor are o construcţie de simetrie tripartită: I. *În zigzagul gândului,* II. *Cu doru' şi dragostea,* III. *În zigzagul gândului,* sugerând că miezul fiinţei este *iubirea.* Pentru a consfinţi ideea unei finale *epopei lirice*, Teofil Răchiţeanu ne oferă, de asemenea, un *prolog* şi un *epilog* (catrenul 1000, încheietor al tuturor cărţilor de efulguraţii), în care-şi cere iertare cititorului că nu are puterea lui Omar Khayyam să mai scrie şi altele: „O mie de catrene-am scris. Nu am/ Putere pentru altele, că nu-s Khayyam./ Şi har nu am ca el. Poate-s, mă tem,/ Doamne, al Tău, aici, final catren...” (p. 161). Moartea, plecarea la Domnul ca *final catren!* Prologul, în schimb, face mărturia că *efulgurarea* i-a fost modul de a fiinţa în lume, extinzând-o la toată opera: „Ci, de tânăr, îmi trec anii/ Mereu cu-n dor, mereu cu-n gând,/ Cu-o bucurie, c-o tristeţe/ Efulgurând, efulgurând...” (p. 14). Continuă cu vestea că s-a întors, după anii pregătirii pentru viaţă, în matca Apusenilor, fiindcă aşa i-a fost datul ontologic: „Ci eu prin Munţi de-Apus hălăduiesc./ Un râu curgând printr-înşii-s, un vânt tânguitor,/ Când voi muri, să ştiţi că nu mort ca morţii fi-voi,/ Ci vânt prin ei ori murmur de râu ori un izvor...” (*Ci eu prin Munţi de-Apus hălăduiesc*).

Deja simţi fiorul marii poezii din *Somn de voevod*, prefigurată de identificarea eminesciană cu natura: „De ani, prin Munţi de-Apus îmi port eu paşii./ Nălucă sânt pădurilor bătrâne./ Nu vântu-n ele însă psalmodic, ci, lumii,/ Sufletul meu e cel ce, prin el, îi stihuri spune...” (p. 16). Bradul bătrân-bătrân din munţi îi este Tatăl ceresc-teluric (*E-un brad în munţii mei, bătrân-bătrân*, I). Toate între Big-Bang şi Apocalipsă, încât nimeni nu ştie şi nu va şti „Ce e viaţa, ce e moartea” (*Parcă ieri Big-Bangul fuse, parcă mâine-Apocalipsa*). Iar Apocalipsa nu se-ndură nici de satul său în care s-a întors să-l apere cu poezia: „Sat al meu, te părăsiră mult prea mulţi. Amare vremuri!/ Oamenii mor, case, şuri, drumuri, vechi fântâni. Te-adânc cutremuri./ Plânge sufletul în mine şi adâncă mi-i mâhnirea./ De mai eşti, Te-ndură, Doamne, şi opreşte-i risipirea!...” (*Sat al meu*). Şi-un gând revine, de la cezari până la sat: „Toţi paşii noştri, sunt paşi înapoi!...” (p. 33).

→

Cărţi şi autori

Cărţi despre limba română apărute la Oxford University Press

Ionuţ GEANĂ

Limba română a suscitat dintotdeauna interesul filologilor şi al specialiştilor din diverse domenii atât în spaţiul lingvistic românesc, cât şi în afara acestuia. „Exotismul” limbii române – această insulă de romanitate păstrată la porţile Orientului – a reprezentat centrul cercetărilor mai multor specialişti români şi străini deopotrivă, care au dorit să aducă la cunoştinţa celor interesaţi, prin intermediul unor limbi de circulaţie internaţională, specificul limbii române. Menţionăm aici, de exemplu, monumentala lucrare *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,* scrisă în limba latină de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai şi publicată în 1780 la Viena. Apoi, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi continuând în prima parte a secolului al XX-lea, savantul german Gustav Weigand publica, în limba germană, o serie de atlase dialectale şi studii de dialectologie nord- şi sud-dunăreană. În limba engleză, R. Torceanu publica la Londra în 1883 *A Simplified Grammar of the Roumanian Grammar* (ortografierea Roumanian este desuetă în engleza contemporană, dar reeditările au păstrat titlul ediţiei princeps). Acestor studii le-au urmat numeroase altele, publicate în mai multe limbi străine.

Fără îndoială, în mai toate domeniile, astăzi principala limbă de comunicare ştiinţifică sau academică este engleza. În prezentarea de faţă, ne vom referi la patru lucrări despre limba română – trei colective şi una de unic autor – publicate în limba engleză şi apărute la prestigioasa editură Oxford University Press (OUP), astfel: 1) *The Grammar of Romanian,* coord. Gabriela Pană Dindelegan, 2013 (traducere în limba română: *O gramatică a limbii române altfel*, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2021); 2) *The Syntax of Old Romanian,* editor: Gabriela Pană Dindelegan, editor consultant: Martin Maiden, 2016 (traducere în limba română: *Sintaxa limbii române vechi,* Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2019); 3) The Oxford History of Romanian Morphology, autori: Martin Maiden, Adina Dragomirescu, Gabriela Pană Dindelegan, Oana Uţă Bărbulescu şi Rodica Zafiu, publicată în 2021 (pentru acest volum, încă nu există traducere în limba română); şi 4) *Word Order and Parameter Change in Romanian. A comparative Romance perspective,* scrisă de Alexandru Nicolae şi publicată în 2019 (de asemenea, încă netradusă în limba română).

Prima lucrare, *The Grammar of Romanian* – o carte cerută şi aşteptată mult timp de comunitatea ştiinţifică internaţională – este scrisă de un colectiv de autori de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române şi cuprinde informaţiile de bază referitoare la morfosintaxa limbii române din perspectivă sincronică, pornind de la ultima ediţie a „gramaticii Academiei” (GALR – *Gramatica limbii române*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008) şi de la *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR – Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010). Chiar dacă este o gramatică în primul rând sincronică, volumul prezintă şi fapte de diacronie, de lingvistică comparată şi de uz, marcate cu majuscule scrise cu un corp de literă diferit: H de la engl. *history* „istorie/istoric”, C de la engl. *comparison* „comparaţie”, respectiv U de la engl. *usage* „uz”, astfel că cititorul avizat poate să-şi formeze o privire de ansamblu în privinţa funcţionării limbii române, dacă doreşte, sau poate să parcurgă doar textul privitor la analiza limbii române standard. Cele 692 de pagini sunt organizate în 16 capitole majore, precedate de porţiunile introductive şi urmate de surse, referinţe şi index. Fiecare capitol conţine o secţiune separată de concluzii.

Introducerea (primul capitol) propune o scurtă prezentare a limbii române (unde se vorbeşte, definiţia genealogică, locul şi timpul formării limbii române, contacte lingvistice, periodizarea, istoria scrisului în limba română, variaţie dialectală, socioprofesională şi stilistică), precum şi trăsăturile fonologice şi ortografice (sistem fonologic, diftongi, triftongi, accent, alfabet, corespondenţa literă-sunet, reguli de pronunţie şi de punctuaţie etc.). Al doilea capitol este dedicat descrierii verbului românesc: clase flexionare, mod-timp-aspect, clase sintactice şi semantice de verbe. Capitolul al treilea priveşte structura propoziţiei: subiectul, complementele, complementele predicative, construcţii care implică întreaga structură propoziţională, predicate complexe. Următorul capitol detaliază formele verbale nonfinite şi propoziţiile nonfinite. În capitolul al şaselea se tratează substantivul şi grupul nominal: morfologia substantivală, clase semantico-gramaticale, structura grupului nominal. Pronumele face obiectul următorului capitol, cu informaţii despre: pronumele personal, reflexiv, „de politeţe”, de întărire, reciproc. Urmează capitole speciale dedicate altor clase lexico-gramaticale: adjectivul şi grupul adjectival, adverbul şi grupul adverbial, prepoziţia şi grupul prepoziţional.

Capitolul al zecelea tratează structura frazei, cu accent pe subordonare: subordonatele argumentale, adjuncţi propoziţionali, propoziţii relative, predicaţia secundară, construcţii comparative. Urmează un capitol dedicat coordonării: tipuri semantice (şi logice) de coordonare, restricţii asupra termenilor coordonaţi, structura grupului coordonat, coocurenţa elementelor coordonatoare, citiri ambigue, coordonare şi elipsă. Acordul este tema principală a celui de al doisprezecelea capitol, unde se discută: acordul în cadrul grupului nominal, acordul dintre subiect şi predicat, acordul în grupurile nominale coordonate, acordul anaforic. Organizarea enunţului şi fenomenele discursive sunt detaliate în următorul capitol, care cuprinde subcapitole despre: tipuri de propoziţii, vorbirea indirectă, negaţia, structura informaţională, modalitate şi evidenţialitate, anafora, cazul vocativ şi adresarea. Morfologia derivaţională, titlul capitolului al paisprezecelea, tratează: sufixarea, tipuri de sufixe şi de derivate, prefixarea, derivarea parasintetică, derivarea regresivă. Penultimul capitol discută alternanţele morfofonologice flexionare şi derivaţionale, iar ultimul capitol este dedicat compunerii cuvintelor.

→

Doar florile mai păstrează limba iubirii pe care însuşi poetul se descoperă că a uitat-o: „Sânt flori în lumea asta ce ştiu ce e iubirea,/ Ce suferă ca mine, iubesc şi le e dor./ Din alte tinereţe le ştiu, din altă viaţă/ Când – cum de am uitat-o? – vorbeam pre limba lor...” (p. 36). Plânsul cosmic al Demiurgului eminescian (*De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-şi*) devine plânsul lui Dumnezeu şi al Morţii pe umerii poetului: „Nimic uşor mi-i, mă-ncovoi şi tremur./ Sub mari poveri de dor, de gând mă frâng./ Ultimii sori de mult s-au stins, e beznă,/ Şi Dumnezeu cu Moartea pe umerii mei plâng...” (p. 39).

Cum viaţa şi moartea n-au hotare, ca şi stingerea universală, în singurătatea lui, poetului i-a mai rămas o rugă doar pentru sine, cel aflat în subterana dostoievskiană: „Dorm sub pământ şi lună n-am, nici soare,/ De-aceea-un soare, Doamne, îmi fă aici şi-o lună,/ Şi-un cer pe care ele să lúmine-amândouă,/ Să-mi, mie doar, răsară şi s-apună!...” (p. 43). În realitate, ştie că el este un Odiseu, legat zadarnic de un catarg, căci Ithaca lui dragă nu mai există: „Spre o Ithacă de neatins...” (p. 48). Nici patrie, nici soţie şi nici mamă: „Mama mea-i de mult în cer./ Domnului mereu îi cer./ Însă El un alt gând are/ Şi de mine vreme n-are...” (p. 50). Doar chemarea Morţii nu încetează: „Toamna sună prin păduri/ Cineva din corn de-aramă.../ Este moartea mea, mireasa-mi/ Ce, de mult, la ea mă cheamă...” (p. 60). Speranţa ultimă a poetului este să fie *sol la Zamolxe:* „Singur în munţi, pe Buteasa. Mari porţi/ «printre nouri» se văd. Soarele,-nvins, a apus./ Seara-i înaltă, şi eu de trei suliţi/ Străpuns, la Zalmoxe ajung, ajung, sus...” (p. 75). Asta-i unicitatea lui ca *persoană* (creştină) şi ca arheu al strămoşilor daci: „Munte de-aş fi, cetate, râu, nour, ori izvor,/ Ori steaua care cade arzând din tot înaltul,/ Zeu, demon, înger, fiară, nu semăn nimănui./ Ca mine niciodată nu veţi afla un altul...” (*Unicitate*).

În unicitatea lui, poetul are o viaţă de ascet călător într-un tren care nu duce nicăieri, din care nu coboară niciunde, fiindcă nu mai există gări (*Un tren mă tot duce spre ipotetice zări*). Şi totuşi, există o gară în care coboară şi se înalţă deopotrivă: iubirea, aflată între efulguraţiile naşterii şi ale Apocalipsei. Ajungem la partea a doua a efulguraţiilor: *Cu doru' şi dragostea*. Noutatea stilistică ivită aici este concentrarea cvasifolclorică a versului, sporită spiritual printr-o bine dozată notă umoristică, apropiată atât de viziunea lui Omar Khayyam, cât şi de geniul popular românesc. Iată ce va să însemne gelozia: „S-a aşezat un fluture pe-o floare,/ S-au drăgostit şi ea a plâns. O doare/ Că el, necredincios amant, din fire,/ Mâine, o alteia îi va fi mire...” (*Gelozie*). Vegetalismul acesta floral (*romantic*, prin excelenţă, Edgar Papu) se răsfrânge şi-n farmecele iubitei: „O semincioară-a pus, de iasomie,/ Sub ia ta un vrăjitor, odată,/ Crescură sânii tăi din ea, Mărie,/ Şi cu amiroasa lor şi azi mă-mbată...” (p. 98). Dar şi ochii îşi au povestea lor: „Cine din ce fraged cer,/ Din ce ape sfinte, oare,/ Îţi făcu. Mândruţă, ochii/ Şi ţi-i umplu cu cicoare?” (p. 101). Nuditatea femeii are sfinţenia naturii şi frăgezimea mângâierii: „Stau goală-n faţa lui – o Galatee/ Fierbinte; el, el dorinţelor dând frâu,/ Îşi palma trece pe-umeri, sâni şi coapse-mi,/ Parcă m-ar mângâia cu apa lui un râu...” (p. 103). Suferinţa eminesciană, *dureros de dulce*, sporeşte farmecul iubirii: „Nu poţi, în dragoste, nu,/ Să nu arzi, să nu te doară,/ Să nu plângi şi să nu mori,/ Când şi când, şi să-nvii iară...” (p. 105). Sau jocul inocent al dragostei din copilărie: „O fătucă-i (tot Mărie),/ Zâmbet-soare, păr bălai,/ Cu care-n copilărie/ Am cules mulţi fragi în Rai...” (p. 115). Până la perechea divină de o viaţă: „Femeia mea, de-o viaţă împart cu tine toate/ Şi dulcele şi-amarul, şi câte mai, bucate./ Tu vin îmi eşti şi miere şi săţioasă pâine./ Şi totuşi, totuşi pururi flămând mă ştiu de tine...” (*Femeia mea*...). Ecuaţia femeie-poezie: „«Să îmi faci o poesie!»/ Îmi şoptea,-ncheindu-şi ia,/ Neştiind că ea, frumoasa,/ Era însăşi Poesia...” (p. 134).

Traversând potecile iubirii, cu nostalgie, poetul se-ntoarce la efulguraţiile zigzagului din simetrica parte a treia. Toate îi stau acum sub *Misterul de nepătruns,* căci gândul se ciocneşte de imaginea argheziană a unui *deus absconditus* (p. 137): „Toată ziua de ieri Te-am căutat, Doamne,/ Şi n-am dat de Tine niciunde./ În fiecare ascunzătoare, pitită, sta Moartea./ S-scunde şi ea şi nu ştia de cine s-ascunde...” (p. 139). Şi totuşi l-a întâlnit prin Munţii Apuseni, „adesea, şezând aici pe-o piatră,/ Mă pironeşte ochiu-i ca pe un străin. Îngheţ./ Pare-mi, atunci, că Morţii El e cealaltă faţă” (*Umblă prin munţii-aceştia Dumnezeu*). Îl copleşeşte mila că Dumnezeu se va stinge şi el odată şi odată şi n-o să aibă cine să-l plângă: „Odată şi odată ultimul om s-a stinge/ Ci, Doamne, când Te-i stinge şi Tu, Te-a cine plânge?” (p. 142). Poetul se ştie dispărut dintre oameni, metamorfozat într-un râu din Apuseni, „Şi curg prin ei, de-o jale greu,/ Spre marea-aceea fără ţărmuri/ Ce se numeşte Dumnezeu...” (p. 144). Ultima lui rugă e ca Dumnezeu să mai coboare o dată pe pământ: „Să mă vezi şi să te-piedici/ De nimicul care sânt...” (*Rogu-mă*...), căci „Bolţile mari âuie./ Mai adânc Te tăinuie...”. Poetul are viziunea extincţiei universale, când Moartea însăşi moare: „Murise însăşi Moartea şi lumea o pustie/ Era. Dumnezeu, bietul, sătul de veşnicie,/ Pe-n umăr al meu capu-şi pleca. De-o jale frânt,/ Murea şi El, şi leagăn eramu-i, şi mormânt...” (p. 156).

Paradoxul acestor catrene ale plânsului cosmic este că nu alunecă niciodată în ceea ce s-ar putea numi *pesimism*, căci Teofil Răchiţeanu simte, irezistibil, că sub orice lacrimă e o veste de la Dumnezeu (nu întâmplător, un volum al său se numeşte *Lumina din lacrimă*, 2007), doborând ispita tristeţii şi singurătăţii cu o prezenţă a Fiinţei a cărei putere vine chiar din ascunzişurile ei de nepătruns raţiunii umane. Şi pe care le cunoaşte Poesia.

Cărţi şi autori

Se înţelege, din această succintă prezentare, că volumul discutat întruneşte toate condiţiile unui studiu sincronic de calitate, acoperind toată gama de situaţii şi/sau informaţii esenţiale privitoare la funcţionarea limbii române standard. Titlul reflectă accepţiunea mai largă a sensului cuvântului „gramatică”, întrucât, pe lângă aspectele ce ţin de morfologie şi de sintaxă, *The Grammar of Romanian* conţine şi informaţii din domenii precum semantică, lexicologie, fonetică, fonologie, pragmatică şi analiza discursului.

Cel de al doilea volum publicat la OUP, *The Syntax of Old Romanian* (SOR), după cum se înţelege şi din titlu, propune o analiză a faptelor sintactice de limbă românească veche, fiind, după ştiinţa noastră, prima monografie de acest fel. Lucrarea are 728 de pagini şi se bazează pe un corpus reprezentativ de 115 texte, începând cu primele texte româneşti (1500-1510/1521: Psaltirea Hurmuzaki şi scrisoarea boierului Neacşu din Câmpulung) şi culminând cu *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780). Pentru periodizarea limbii române vechi, s-a folosit sistemul propus de regretatul Ion Gheţie. În interpretarea corpusului reprezentativ, o atenţie sporită a fost acordată distincţiei text original/text tradus, apelând la principiile clasice din filologia românească. Dintr-o anumită perspectivă, SOR poate fi considerată atât o gramatică sincronică a diferitelor etape ale limbii române vechi, cât şi una diacronică, prin compararea sistemelor reprezentate de mai multe perioade vechi. Lucrarea conţine, de asemenea, informaţii utile privind trecerea de la latină la română, dar şi comparaţii cu alte/celelalte idiomuri romanice şi/sau balcanice.

Volumul este structurat în douăsprezece capitole, precedate de prefaţă, abrevieri şi convenţii, precum şi de lista autorilor; la sfârşit, volumul cuprinde două anexe (corpus şi o hartă cu distribuţia regională a locului de apariţie a principalelor texte scrise în româna veche). Introducerea, primul capitol, prezintă corpusul (tipologia, datarea şi localizarea textelor), precum şi principalele trăsături fonologice şi morfologice ale românei vechi. Al doilea capitol este despre verb şi argumentele acestuia, discutând despre moduri şi timpuri, variaţia sintactică a cliticelor pronominale, selectarea prepoziţiei de către verb, tipuri de construcţii pasive, impersonale, reflexive şi reciproce. Al treilea capitol tratează formele şi construcţiile verbale nonfinite, cu accent pe infinitiv lung vs scurt, tipuri de supin, construcţii perifrastice, structuri cu control şi cu ridicare etc.

Grupul nominal face obiectului capitolului al patrulea, unde se tratează subiecte precum: determinanţii şi structuri cu definitudine multiplă, mijloace analitice şi sintetice de realizare a genitivului, sintaxa grupului partitiv, elipsa nominală ş.a. Următoarele trei capitole sunt dedicate altor clase lexico-gramaticale: adjectivul şi grupul adjectival, adverbul şi grupul adverbial, prepoziţia şi grupul prepoziţional. Al optulea capitol discută despre coordonare şi conjuncţiile coordonatoare. Structura frazei (cu subcapitole despre complementizatori, conjuncţii, elemente relative) face obiectul capitolului al nouălea. În următorul capitol, topica şi configuraţionalitatea sunt analizate în detaliu, oferind indicii privind anumite schimbări de paradigmă în trecerea de la româna veche la româna modernă. Penultimul capitol priveşte organizarea enunţului şi fenomenele discursive, iar ultimul este dedicat concluziilor generale, evidenţiind trăsăturile românei vechi, reorganizarea sistemului mod-timp-aspect, schimbări la nivelul structurilor nonfinite, cazuri de gramaticalizare etc.

Având în vedere cele de mai sus, specialistul străin află din *The Syntax of Old Romanian* informaţiile de bază privitoare la funcţionarea limbii române vechi. În plus, la o privire de ansamblu asupra cuprinsului celor două volume colective discutate până acum, observăm că temele sunt tratate cumva „în oglindă” (atât pentru partea sincronică, cât şi pentru cea diacronică), cu consecvenţă, ceea ce nu poate decât să sporească meritul autorilor.

The Oxford History of Romanian Morphology, a treia – şi ultima (până în acest moment) – lucrare colectivă prezentată, se întinde pe 544 de pagini şi este o lucrare monumentală, cu un volum imens de date şi informaţii despre morfologia limbii române. Cele opt capitole ale cărţii sunt precedate de prefaţă, abrevieri, simboluri, convenţii etc.; la sfârşit, sunt incluse sursele textelor, referinţele şi un index. Introducerea, primul capitol, stabileşte obiectivele şi istoricul cercetărilor, prezentând pe scurt istoria limbii române, sistemul de scriere a limbii române, caracteristicile tipologice de bază ale morfologiei limbii române, tiparele de bază cu alomorfe în morfologia substantivală, verbală, adjectivală şi în morfologia derivaţională ca rezultat al alternanţelor vocalice şi consonantice. Al doilea capitol este dedicat morfologiei substantivale şi adjectivale, abordând subiecte precum: asemănări şi asimetrii morfologice între substantive şi adjective (cu privire la gen, număr, caz), dificultăţi şi soluţii în segmentarea morfologică, tipare cu marcarea numărului prin desinenţe şi istoricul desinenţelor, istoricul morfologiei neutrului românesc (*genus alternans*), marcarea cazuală flexionară, regularizări analogice şi crearea alternanţelor, marcarea cazului şi a numărului la substantivele feminine, neregularităţi idiosincratice, istoricul formelor invariabile morfologic, istoricul marcării morfologice a vocativului.

Structurile pronominale şi nehotărâtele sunt tratate în următorul capitol; sunt discutate, în subcapitole speciale: istoricul formelor accentuate vs. neaccentuate/clitice, caracteristicile morfologice ale cliticelor

şi ale combinaţiilor de clitice, apariţia marcatorilor morfologici de distanţă/respect la pronume, genul şi numărul pronumelui, marcarea cazuală a pronumelui, pronume relative şi interogative, pronume şi forme nehotărâte, forma *alde*. Determinanţii şi sistemul deicticelor fac obiectul capitolului al patrulea, unde se discută despre: morfologia istorică a articolului definit provenit din lat. ILLE, istoria elementului funcţional AL, istoria articolului nehotărât, demonstrativele ca determinanţi, adjective deictice şi pronume, alte tipuri de deixis (locative, adverbe) etc. Posesivele şi paradigma acestora, discutate în capitolul al şaselea, sunt urmate de un capitol dedicat verbului. Structura verbului românesc beneficiază de o scurtă descriere, apoi sunt prezentate clasele flexionare şi originea acestora, paradigma flexionară a verbului, alomorfele bazei lexicale, istoricul formelor nonfinite, apariţia tiparelor morfomice la verb, istoricul morfologic al verbelor auxiliare, construcţiile perifrastice noi („tinere”) cu verbe auxiliare.

Penultimul capitol tratează formarea cuvintelor în diacronie: structura şi segmentarea afixelor, sufixele diminutivale şi augmentative, sufixarea agentivă, sufixarea etnonimelor, marcarea sufixală a genului natural, sufixele substantivelor abstracte, sufixarea adjectivală, sufixarea adverbială, sufixarea verbală, prefixul negativ ne-, alte prefixe derivaţionale, prefixoide şi sufixoide, formarea substantivelor/adjectivelor/verbelor compuse, morfologia istorică a numeralului. În fine, ultimul capitol este dedicat concluziilor.

The Oxford History of Romanian Morphology este primul volum în care morfologia românească beneficiază de o descriere şi o interpretare istorică a faptelor de limbă şi de o perspectivă comparativă romanică, venind să acopere un gol în bibliografia de morfologie romanică. Cartea reuşeşte să prezinte publicului internaţional nu numai o meritorie sinteză a numeroaselor articole de morfologie românească sincronică şi diacronică (articole scrise mai ales în limba română), ci şi o excelentă aducere la zi teoretică şi descriptivă, printr-o formă şi o prezentare nouă, modernă, la nivelul studiilor de morfologie internaţionale celor mai prestigioase.

Nu în ultimul rând, pe lângă cele trei volume colective prezentate mai sus, la OUP a apărut şi *Word Order and Parameter Change in Romanian.* Monografia de 284 de pagini scrisă de Alexandru Nicolae este o descriere amănunţită şi o analiză extrem de minuţioasă a schimbărilor majore de topică în trecerea de la româna veche la româna modernă. Sunt examinate o serie întreagă de fenomene lingvistice, evidenţiind trăsăturile comune ale românei în ansamblul romanic, dar şi particularităţile limbii române, completând astfel tabloul descrierilor idiomurilor romanice cu informaţiile despre română, o limbă uneori trecută cu vederea, din păcate, din lipsa de acces la studiile despre română publicate exclusiv în limba română. În afară de comparaţiile cu celelalte idiomuri romanice, autorul discută şi despre limba română în contextul uniunii lingvistice balcanice, precum şi influenţa slavă. Obiectivele asumate de autor (şi care reprezintă, în mare, tema centrală a fiecărui capitol) sunt: analiza fenomenelor relevante cantitativ pentru sintaxa românei vechi, examinarea fenomenelor rare din idiomurile romanice sau specifice românei vechi, prezentarea unei perspective romanice diacronice comparative, relevanţa contactului lingvistic diacronic.

Părţile introductive (prefaţă, mulţumiri, lista tabelelor, abrevieri, simboluri şi convenţii) sunt urmate de şase capitole, apoi de o anexă privitoare la corpusul de texte româneşti vechi, bibliografia şi un index. Capitolul introductiv prezintă tematica topicii şi a schimbării parametrice în limba română: variaţie şi schimbare de topică, cadru teoretic, periodizare şi corpus, probleme metodologice, situaţia particularităţilor sintactice „străine”, glose şi exemple. Al doilea capitol descrie şi analizează inversiunea ca fenomen rezidual al unei gramatici de tip V2 specifice idiomurilor romanice vechi; după notele introductive şi istoricul fenomenului, autorul analizează inversiunea în româna veche în trecerea de la fenomen rezidual al unei limbi de tip V2 la focus, de unde ulterior s-a produs o resetare parametrică, pe care Alexandru Nicolae o discută şi din perspectivă comparativă mai largă. Al treilea capitol discută despre interpolări, succesiuni şi ordini discontinue în structura propoziţională de bază. Interpolarea, de exemplu, este abordată din perspectivă romanică în comparaţie cu perspectiva românei vechi, fiind descrise şi analizate totodată, printre altele, structurile verbale discontinue.

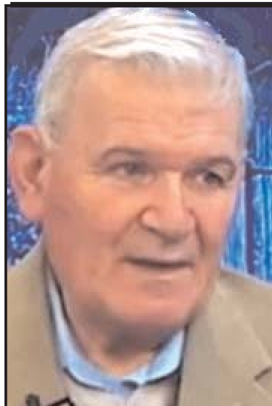
Capitolul al patrulea este dedicat topicii grupului nominal. După un scurt istoric al grupului nominal şi al problemelor pe care le pune acesta din perspectiva topicii, autorul analizează schimbările tiparelor de marcare a sensului definit/hotărât şi consecinţele acestora. Secţiuni ample sunt dedicate domeniului prenominal, structurilor discontinue şi sintaxei definitudinii. Următorul capitol analizează, pornind de la un fenomen de specializare sintactică a demonstrativului, apariţia determinantului CEL. Ultimul capitol tratează trăsăturile diacronice ale românei din perspectivă comparativă mai largă: parametrul „înălţimii” (deplasarea verbului, deplasarea nominalului), contactul lingvistic (traduceri şi uniunea lingvistică balcanică), proprietăţi structurale de suprafaţă vs adâncime, lecţii de teorie sintactică şi schimbare sintactică.

Din cele de mai sus, reiese clar că monografia *Word Order and Parameter Change in Romanian* scrisă de Alexandru Nicolae este de o importanţă majoră pentru lingvistica romanică, pe de o parte, dar şi pentru lingvistica românească, pe de altă parte. Meritul constă şi în faptul că autorul, alegând să publice în limba engleză, acoperă un gol în literatura de specialitate străină şi face accesibil publicului specialist o lucrare valoroasă.

În concluzie, cele patru cărţi publicate în limba engleză la prestigioasa editură Oxford University Press fac onoare limbii române, autorii înţelegând că, în contextul globalizării ştiinţelor, limba română „merită” să fie cunoscută de un public cât mai larg. De asemenea, prin aceste cărţi despre limba română, comunitatea ştiinţifică internaţională cunoaşte şi culege roadele cercetării româneşti la cel mai înalt nivel, crescând totodată şi vizibilitatea specialiştilor români peste hotare. Graţie acestor volume, limba română intră în circuitul cercetărilor actuale de romanistică, asigurând răspunsuri la nenumărate întrebări ştiinţifice rămase până acum neelucidate.

Cărţi şi autori

Un hierofant orfic al mileniului trei

Constantin GIURGINCA-CRAINA

Scriitorul şi publicistul hermeneut Gheorghe Şeitan a fost hărăzit cu harul clarviziunii decriptării unor scenarii mitice şi ritualice, care trec dincolo de veşmântul scris al cuvântului, de întruparea lui exterioară, descifrând izvoarele legendare, care au curs din ştiinţa Cunoaşterii Primordiale, obârşii care au puncte comune cu gândirea prototracilor, cu gândirea vedică, tibetană, cu mitologia nordică, cu mitologia egipteană, andină, cu cea chineză, cu cea sumeriană. Cartea scrisă de Domnia sa, *Meşterul Manole – o creaţie criptată* (Ed. Ex-Ponto, 2022) este o asemenea vizionară decriptare a unui scenariu mitic – jertfa zidirii – de circulaţie universală. Fără îndoială, a existat o asemenea ştiinţă sacră transcendentă primordială care, prin „Veghetorii cerului" (după legendele tuturor popoarelor enunţate), au oferit-o fiinţelor terestre, renăscute după tiparele lor, după ADN-ul încercat de ei, după mai multe experienţe care l-au creat pe *homo sapiens*, cel care putea primi acest cod genetic, şi mai ales acel uluitor cod informaţional, limbajul, desăvârşit în structura lui: fonetică, semantică, morfo-sintactică, indiferent de limba în care se accesează acest cod informaţional. Este ilariant să mai trâmbiţăm în mileniul trei teoria lingvistică marxistă, după care limbajul a apărut în câmpul de muncă. Adică atâta au dat din mâini fiecare neam după „muncile" sale, încât a stabilit, după un timp îndelungat, noţiunile de om, pom, apă casă, foc, pădure, speciile de arbori, animale, flori, cerul cu toate podoabele lui stelare, adâncimile pământului, fenomene, simţuri, culori etc. etc. După un timp îndelungat s-ar putea realiza şi o asemenea „ispravă herculeană" pentru omenire. Dar ce facem cu morfologia – sufixe, prefixe, mai ales desinenţele, cazurile, şi mai ales sintaxa? Acestea nu pot fi obţinute în acest cod lingvistic dând din mâini, limba fiind un computer miraculos, fără erori, pe care oamenii l-au primit în dar, ca să se cunoască pe ei înşişi, lumea din afara lor şi lumea transcendentă, cea cosmică, şi încă divină pentru noi. Aceasta este ştiinţa Cunoaşterii Primordiale, din care a odrăslit şi spiritualitatea prototracă sau pelasgă, acei Moşi Primordiali, arhetipali, din care au descins toate neamurile trace, mai cunoscuţi fiind geto-dacii, din care-şi trag obârşia daco-românii. Departe văzătorul Gheorghe Şeitan a primit harul ca să găsească o cale care să-l ducă la decriptarea unor simboluri care pentru mulţi sunt criptice. El încearcă să decripteze pe calea hermeneuticii simbolurile miturilor primordiale ale geto-daco-românilor: mitul mioritic, mitul jertfei zidirii şi mitul genezei geto-dace, Troian (niciodată Traian) şi Dochia. Uriaşul Troian, atlantul, este cu totul altceva decât Traian, un împărat al unui imperiu politic. Nu poate fi nicio relaţie de compatibilitate între împăratul cuceritor prin războaie şi Zeiţa Mumă a pământului geto-dac, Strămoaşa Primordială Dochia. Această divinitate primordială a pământului geto-dac putea fi contemporană cu atlantul Troian, nu cu Traian, distrugătorul şi jefuitorul Daciei. Troian era un atlet ca şi Pelasgos-Negrul, strămoşul eponim al pelasgilor, prototracilor, negrul devenind simbolul heraldic al pelasgilor (prototracilor).

Cartea lui Gheorghe Şeitan, este o carte-tezaur, care reuşeşte să descifreze sensul figurat al mitului, răspunzând unor sensuri încifrate în simboluri, pe care majoritatea cercetătorilor de până acum le-au radiografiat conştiincios, descriptiv, nevăzând legăturile cu transcendentul, neînţelegând una dintre axiomele Cunoaşterii Primordiale, *Ceea ce este Sus, este şi Jos,* chiar dacă ar fi comentat platonician: da, dar o copie imperfectă! Ar fi fost bine şi aşa, căci era o cale să ştii că există originalul, prototipul, căruia să-i cauţi reliefurile şi, dacă se poate, măcar la modul utopic, să încerci să descifrezi noimele acelor reliefuri. Iar cartea lui Gheorghe Şeitan tocmai acest lucru îl dezvăluie: încearcă să descifreze aceste noime ale reliefurilor criptate în simbolurile mitului *Meşterul Manole*. Gheorghe Şeitan învederează că acest mit al jertfei zidirii are rădăcini comune cu mitologia multor popoare, rădăcini care sunt odrăslite în neoliticul protoistoriei şi omenirii, pentru noi legenda Meşterului Manole având în acest caz rădăcini orfice. Gheorghe Şeitan descinde întru asemenea reliefuri prototrace şi orfice, luminând şi legenda unui Zeu primordial, Cronos, Zeul Timpului, care-şi „înghite", pe rând, copiii, înţelegând sensul figurat al acţiunii Zeităţii ca o „lege" a ciclicităţii cosmice, Zidire-Distrugere. Orfeu, în incantaţiile sale, a cântat despre căderea Sufletului din sferele cereşti pe pământ şi despre nenumăratele reîntrupări după moarte, ceea ce explică alegoria construcţiei unor ziduri urmată de năruirea lor. Şi mai departe, autorul, în cartea sa, la pagina 197, evidenţiază: „Însăşi drama Sufletului căzut în închisoarea trupului, despre care textele incantate despre jertfa zidirii ne arată cum se poate ieşi, este orfică". Incantaţiile orfice despre calea (drumul) Sufletului prevăd că această Cale începută odată cu căderea sa din sferele înalte şi intrarea în trupul de carne, nu constituie decât o succesiune de încercări nereuşite de a ieşi din această închisoare, în acest mod fiind explicate şi alegoriile zidului părăsit şi neisprăvit şi ciclicitatea alegorică zi-noapte, adică ceea ce *Meşterul Manole* ridica ziua, noaptea se surpa. În acelaşi context alegoric al jertfei zidirii ca o devenire întru sine, ca o zidire interioară a sufletului, cărturarul Şeitan găseşte similitudini frapante între legenda lui Zamolxis povestită de Herodot şi scenariul jertfei zidirii din *Meşterul Manole,* ambele naraţiuni fiind construite pe doctrina salvării sufletului din robia în care se află odată cu căderea sa în închisoarea trupului. După Gheorghe Şeitan, *Meşterul Manole* repovesteşte prin alegoriile sale un mit al creaţiei.

Autorul, printr-o naraţiune captivantă, decriptează alegoria „Scroafa augurală – Scroafa astrală", oferindu-ne un izbutit exerciţiu hermeneutic referitor la omologarea cosmic (transcendent) – terestru. Într-o variantă a *Meşterului Manole*, antologată de Ion Taloş în corpusul de variante închinate legendei, se arată că animalul augural, cel care l-a condus pe Negru-Vodă să caute locul pentru ridicarea viitoarei mănăstiri, a fost o purcea: „Locu că-l găsea,/ o purcea râma,/ ea că mi-a râmat,/ peste zid mi-a dat,/ d-un zid părăsit/ şi neisprăvit". Iar în altă variantă din aceeaşi antologie se spune: „Ba io c-am văzut/ cea scroafă bălaie,/ joi de dimineaţă,/ ea mi s-a sculat/ şi ea d-a râmat/ d-un zid dă dămult/ şi mi-e locu bun,/ loc făr' dă suiş/ făr' dă coborâş". În epopeea *Eneida*, Virgiliu povesteşte despre alegerea locului, de către Eneas, pentru fondarea cetăţii Alba Longa, după ce acesta părăsise Troia, distrusă de greci. Într-un vis pe care l-a avut Eneas, culcat fiind pe malul Tibrului, i se arată zeul fluviului, care-i spune profetic că va da „peste o namilă de scroafă, culcată la rădăcina stejarilor, cu treizeci de godaci albi, ca şi mama lor. Acolo va fi vatra oraşului, popasul suferinţelor tale". Dintre toate variantele balcanice ale creaţiei despre jertfa zidirii, doar la români se află motivul căutării locului. Voievodul aflat în căutarea unui „zid părăsit şi neisprăvit" se întâlneşte cu un porcar care-i confirmă existenţa acelui loc misterios dorit, relevat de către „o scroafă bălaie", adică albă, ca şi scroafa din legenda narată de Virgiliu. Într-o legendă în proză privind construcţia Mănăstirii Curtea de Argeş, se povesteşte despre o vânătoare de animale sălbatice condusă de voievodul Neagoe Basarab, care ia urma unui mistreţ uriaş; ajungând la un templu păgân aflat în ruină, Voievodul a petrecut o noapte în rugăciune. Pe locul vechiului lăcaş, monarhul va ridica măreaţa mănăstire de la Curtea de Argeş. Comentând aceste variante româneşti, Gheorghe Şeitan afirmă că prezenţa animalului augural, scroafă ori mistreţ, în stabilirea locului unei întemeieri semnificative, are origini mult mai profunde şi decurgând din coordonatele unui univers mitic ancestral. În astronomia populară românească, printre alte constelaţii, există *Scroafa cu purcei,* de care aminteşte Ion Otescu în cartea *Credinţele ţăranului român* (1907), una dintre primele monografii de astronomie populară românească, în care autorul oferă detalii bogate despre steaua *Scroafa cu purcei*, pe care poporul o mai numeşte şi *Vierii* şi *Luceafărul porcesc* şi *Porcarul şi Deşteptătorul.* Steaua respectivă este similară cu constelaţia Hyadele din mitologia greacă, stelele din această constelaţie aparţinând unei alte constelaţii, mai mari şi zodiacale – Taurul. Cea mai strălucitoare dintre stelele constelaţiei Taurul este Scroafa cu purcei, numită şi Aldebaran, care în limba arabă înseamnă „urmăritorul", deoarece aceasta urmăreşte roiul Pleiadelor în cursa lor pe cer. Arabii o numeau *Ochiul Taurului,* iar evreii *Ochiul lui Dumnezeu.* Despre această constelaţie, savantul american Harry Thurston Peck scria la 1898 că este „mai probabil ca Suculae să fie mai vechi decât denumirea greacă de Hyade".

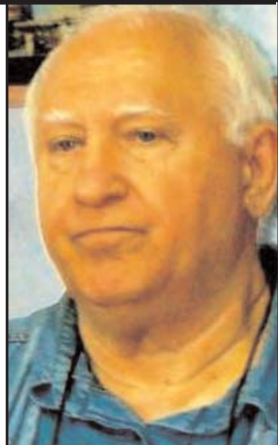
De observat este că romanii numeau Hyadele, *Suculae*, adică „scrofiţe". *Scroafa cu purcei* (Aldebaran) marca acum 5000 de ani echinocţiul de primăvară, constelaţia Taur deschizând Anul Nou între anii 4000–1700 î.e.n. Principiul omologării dintre cer şi pământ funcţiona în cadrul culturilor antice ale unor popoare, principiu care se împlinea şi în cadrul spiritualităţii traco-geto-dace. După Mircea Eliade, acest principiu însemnând că „nu numai tot ce există pe pământ, există într-un anumit fel şi în cer, dar şi că fiecărui lucru de pe pământ îi corespunde cu precizie un lucru identic în cer, după al cărui model s-a realizat" (*Alchimia asiatică,* Ed. Humanitas, 1991, p. 81). Aşadar, Scroafa cu purcei din *Eneida* ori cea din *Meşterul Manole* nu sunt decât copii ale scroafei cereşti, şi arhetipul, şi corespondentul lui pământesc au roluri identice prin funcţia pe care şi-o asumă atât în cer, cât şi pe pământ, în cadrul riturilor având ca scop întemeieri. După opinia lui Gheorghe Şeitan, Scroafa cu purcei pământeană este una şi aceeaşi cu Scroafa astrală dintr-un mit astăzi pierdut.

Cartea de faţă decriptează şi izvoarele eponimului Negru-Vodă, după iscusitul tâlcuitor fiind trei eroi cu numele Negru-Vodă: unul este eponimul miticului Pelasg cel Negru ori Pelasg Negru, care este eponimul, strămoşul primordial al neamului traco-geto-dac, negrul devenind culoarea heraldică a popoarelor trace; al doilea ar fi legendarul Negru-Vodă care este izvorul unor personaje şi eroi ce descind, în timp, din miticul Pelasg Negru; al treilea este eroul istoric Negru-Vodă Basarabă, din timpul întemeierii Ţărilor Române. Perspicacelui hermeneut nu i-a scăpat nici legătura dintre cei doi întemeietori, Zamolxis şi legendarul Negru-Vodă, ambii ctitori ai unei zidiri religioase: Negru-Vodă legendarul a pus să se zidească o mănăstire, iar Zamolxis a zidit o „casă de învăţătură", unde se predica despre nemurirea sufletului şi starea omului după trecerea în cealaltă lume. Cititorul va citi în reliefurile celor două simboluri: Negru-Vodă, descendentul miticului Pelasg Negru, şi Zamolxis, obârşia unei doctrine religioase care a alimentat şi mitul jertfei zidirii, va citi găsirea acelei Căi, care să fie o continuă zidire de sine de-a lungul mai multor vieţi, hierofantul transformându-şi Casa-Corp într-o Casă-Templu, locaş al sfinţeniei.

Sclipitoare sunt şi intuiţiile lingvistice ale cărturarului Şeitan, care ar putea fi lecţii de temelie pentru lingviştii noştri etimologişti. Cartea este ea însăşi o biruinţă întru sinea unui vizionar, care a dat de urmele legendarului şi tainicului „zid neisprăvit', peste care a ridicat o incintă sacră, în care se incantează miraculoasa poveste a unui Meşter Zidar, care el însuşi a fost un mag călător printre stele. Nepreţuita carte va trebui să fie remarcată de critica literară contemporană şi de publicistica contemporană. Ignorarea ei ar însemna un act de sărăcire a tinerelor vlăstare care vin şi vor veni după noi.

Cartea cu amintiri, carte cu prieteni

Ion ANDREIŢĂ

Agronomul-scriitor Petru Mărculescu – pălmaş cu sapa ajuns până la rangul de ministru în domeniu; pălmaş cu condeiul ajuns până la rangul de autor de cărţi de literatură – publică un nou volum: *Cartea cu amintiri,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2022. Înainte de-a ne apleca asupra acestei noi apariţii editoriale – tocmai pentru mai buna înţelegere a lucrurilor – propun să aruncăm o privire către literatura de profil.

O carte despre amintiri, prieteni şi prietenie este un catehism de viaţă. Un manual cuprinzând lecţii practice cu mesaj inclus. Cărţi cu şi despre prieteni-prietenie-amintiri s-au scris – aş zice, riscând – dintotdeauna. Ele au vechimea memoriei şi prieteniei umane, chiar dacă atunci, demult, nu aveau chipul şi structura acelora de mai încoace, din timpurile moderne. Coincidenţe socotite uneori magice îi întâlneau pe oameni rezonând pe aceeaşi lungime de undă. Amintesc un singur exemplu, din antichitate, din cartea *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor* de Diogenes Laertios (apud Niadi-Corina Cernica, *Dătătorul de nume,* Editura Muşatinii, Suceava, 2020) care, deşi a trăit cu 600 de ani mai târziu decât cele relatate, a lăsat posterităţii informaţii importante despre filosofii antici. Platon – cunoscut, în general, ca filosof, dar care, la tinereţe, a scris şi poezii, fapt mai puţin ştiut – tocmai voia să se prezinte, conform obiceiului grecesc, la un concurs (a nu se uita agora, ea însăşi un spaţiu al confruntărilor). În acel moment, s-a întâmplat să asiste la o cuvântare a lui Socrate, în faţa teatrului lui Dionysos – eveniment care i-a schimbat viaţa şi destinul. „Din momentul acela, având vârsta de douăzeci de ani, a devenit elevul lui Socrate.” Pe de altă parte, tot Laertios consemnează, validând cele afirmate mai devreme: „Se mai spune că Socrate a văzut în vis, pe genunchii lui, un pui de lebădă, căruia îi crescuseră deodată aripile şi zbură în sus, după ce scosese un sunet puternic şi dulce. Ziua următoare, Platon se prezentă ca discipol şi Socrate recunoscu în el lebăda din vis.” Prietenia dintre cei doi, cu urmările ei faste, a intrat şi-n cărţi. Platon însuşi – a cărui filosofie este prezentată sub formă de dialoguri – are un foarte important dialog ce poartă titlul *Daimonul lui Socrate.*

Timpul a trecut, fenomenul a evoluat, amintirile şi prietenia şi-au găsit frumoasă înzidire în cărţi cu/despre prieteni, mulţi deveniţi eroi; adică oameni/semeni cu obiceiuri de eroi în viaţa şi activitatea lor. Cultura română este un depozitar de aur, un fond principal de înţelepciune, în ceea ce priveşte cartea cu şi despre amintiri, cu şi despre prieteni. Între iniţiativele mai timpurii, aş aminti gestul lui Iacob Negruzzi, cel care, împreună cu Petre Carp, Titu Maiorescu, Vasile Pogor şi Theodor Rosetti, pune bazele Societăţii „Junimea”, societate despre care spune că „a fost o lecţie de viaţă şi o stare de spirit: aceea care îi însufleţea pe tinerii de vârste între vreo 20 şi 30 de ani”. Cam în acelaşi timp, George Panu scrie şi el o carte asemănătoare, *Amintiri de la Junimea din Iaşi,* realizând câteva portrete celebre: Maiorescu, Eminescu, Creangă, Pogor, Alecsandri, Carp.

Venind mai aproape, în vremea contemporană, se impun câţiva scriitori – laici, dar şi clerici – cu volume peste care nu se poate trece. Aş sublinia, mai întâi, un nume cu totul special: pe cel al clericului Valeriu Anania (devenit Arhiepiscop şi Mitropolit, dar şi membru al Uniunii Scriitorilor din România), autorul unei cărţi esenţiale, *Rotonda plopilor aprinşi,* în care sunt evocate personalităţi cultural-artistice pe care le-a cunoscut, într-o perioadă sau alta a vieţii sale: Tudor Arghezi, Gala Galaction, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Marin Preda.

Un laic ataşat de Biserica noastră Ortodoxă este poetul, eseistul, traducătorul şi gazetarul Al. Cerna Rădulescu, autorul volumului *Arbori din ţara promisă.* Secretar de redacţie la revistele *Biserica Ortodoxă Română* şi *Ortodoxia,* consilier de presă patriarhal, colaborator apropiat al Patriarhului Justinian Marina, marele gazetar (cu o contribuţie de excepţie în presa interbelică) a fost arestat în anul 1949 ca duşman al regimului comunist. Numai intervenţia curajoasă a Patriarhului l-a scos din puşcărie; acesta s-a adresat telefonic – şi acuzator – prim-ministrului Petru Groza: „Repetata lovitură a oamenilor mei cei mai apropiaţi dovedeşte şi pentru un orb că ţinta atacurilor sunt eu însumi”. În cartea amintită – o combinaţie originală de memorialistică, istorie şi critică literară – Cerna Rădulescu (pe care am avut onoarea să-l cunosc în anii 1968-1970, în redacţia proaspetei reviste *Argeş,* alături de alt mare interbelic, şi el surghiunit până atunci, Gabriel Ţepelea) face portretele câtorva personalităţi cu rol important în formarea sa: Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Tudor Arghezi – precum şi ale unor personalităţi bine cunoscute de el: Petre Pandrea, Constantin S. Ncolăescu-Plopşor.

Urmează un pluton de scriitori mult mai apropiaţi de memoria noastră, a căror iscusită pană a lăsat mărturii valoroase despre prietenie şi prieteni, îndeosebi purtători de cuvânt frumos. Amintesc trei dintre ei, cu mare trecere la cititori. Virgil Carianopol – cel pe care menestrelul Tudor Gheorghe l-a urcat în cântec („Dunăre dacă n-avem/ Jiul Dunăre-l făceam”), publică, în anul 1973, volumul *Scriitori care au devenit amintiri.* Vine la rând, cronologic (dar nu numai) scriitorul-academician Fănuş Neagu, magician al cuvântului, cu volumul *Cartea cu prieteni*, în 1979, cu multe reeditări, completări, adăugiri – a cărui măiestrie portretistică este de neîntrecut. Îl secondează, în 2003, Mircea Micu, cu umorul lui ardelenesc, autor al cărţii *Întâmplări vesele cu scriitori trişti.*

În această companie, aşadar, se înscrie prietenul nostru Petru Mărculescu, cu recentul lui volum, *Cartea cu amintiri.* În principal, sunt evocate amintiri ale unor întâmplări şi evenimente petrecute de el în misterioasa câmpie a Bărăganului, la desţelenirea căreia a contribuit, ani şi ani, ca inginer agronom, cu tractorul, cu iniţiativele, cu gândurile sale. Practic, întreaga viaţă profesională, de la ieşirea de pe băncile facultăţii până la ieşirea la pensie, olteanul Petru Mărculescu a dăruit-o Câmpiei Eterne, fertilizând-o cu ideile şi dragostea lui.

Sigur, în carte sunt evocate şi alte momente: din familie şi copilărie (tatăl, moş Marcu), din anii de şcoală şi facultate, din preocupările adiacente: sportive (a fost un redutabil rugbist) şi muzicale (talentat echipier al Corului de Copii Radio) – dar totdeauna gândul i s-a întors, statornic, în Bărăgan, la Dor Mărunt (auziţi ce duios sună? ca un cântec! – *dor mărunt*) comună frumoasă şi, totodată, o mare unitate agricolă, pe care le-a copleşit cu munca şi dorul lui.

Fiecare text/însemnare/evocare – l-aş numi, mai degrabă, tabletă – se deschide cu un motto şi se încheie, după înveşmântarea lui în cuvintele doveditoare, demonstrative, cu acelaşi motto, ca un recurs la morală. Pare o manieră, dar plaivazul scapă adesea de sub teroarea mottoului, dând vad inspiraţiei şi spre alte orizonturi.

În mottoul tabletei „O poveste”: *Oricât ar fi noaptea de lungă, tot vin odată zorile* (Romain Rolland) – autorul struneşte evocarea/relatarea spre partea a doua a acestui motto: *zorile*, ziua, viaţa, munca. În „Zburătorul”, mottoul *Nu există înălţimi de neatins, ci numai aripi prea scurte* (Giovanni Papini) este susţinut, cu argumente imbatabile, de către paznicul de noapte, Moş Geamănu. Pandant posibilelor „aripi scurte” se situează mottoul *Nu există decât o replică la înfrângeri şi aceasta este victoria* (Winston Churchill) – idee morală pe care o susţine (cine altul mai potrivit?) Alexandru Carnabel, antrenorul de rugby, în tableta „Sfatul”.

O atenţie cu totul aparte se cuvine tabletei „Dirigintele nostru”, aflată sub mottoul *Patriotismul nu este numai iubirea pământului în care te-ai născut, ci, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubire de ţară* (Mihai Eminescu). Nimic mai potrivit, mai frumos pentru modul în care autorul Petru Mărculescu îl onorează pe dascălul său din anii de şcoală, Marcel Sarache: „Parcă-l văd şi astăzi, după peste şaizeci de ani de atunci, când ne povestea în cadrul orelor de dirigenţie despre minunatul nostru popor, care şi-a apărat pământul cu o dârzenie izvorâtă din dragostea faţă de acesta”. Pentru că este vorba de Eminescu, aş adăuga, în sprijinul acestei idei – de muncă până la sacrificiu a profesorilor noştri – versurile unui demn urmaş al lui Mihai Eminescu: poetul şi actorul Emil Botta. Poezia se intitulează *Revizorul nostru şcolar* şi sună astfel:

Şcolarul durerii
ce rău a albit...
Anii, la urma urmelor,
anii.
Dar plânsul în hohote,
plânsul, de ce?
Vai, revizorul nostru,
revizorul şcolar,
domnul Eminescu
a fost tras pe roată.
Când vei auzi creanga trosnind,
ia seama, spun: e osul lui,
al revizorului nostru şcolar...
Minţi, şcolare, minţi,
am răcnit,
Eminescu a fost răstignit.

Nu o dată, agronomul-visător (prevestindu-l pe viitorul scriitor) Petru Mărculescu era vizitat, în uriaşul său amfiteatru vegetal, de către gazetari, scriitori, artişti plastici, între care Nichita Stănescu, Mircea Micu, George Ţărnea, Ovidiu Marian, Ştefan Dorgoşan, Vasile Răvescu (şi, cu îngăduinţa cititorului, subsemnatul). Emoţionantă este, în acest sens, tableta „Dragoste de poet”, ce poartă mottoul *Dacă timpul ar fi avut frunze... ce toamnă...* – din Nichita Stănescu. Cu prilejul uneia din descinderile amicale în *patria lui Dor Mărunt,* Nichita i-a spus/scris bravului inginer agronom: „Măi Pătrule, Dumnezeu îi ajută doar pe oamenii buni, care trudesc necondiţionat pentru a asigura partea raţională a rugăciunii Tatăl nostru – şi anume: Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi”. Iar Pătru şi-a înscris această cugetare/apreciere în cartea de onoare a inimii lui.

Aş încheia aceste sumare consideraţii cu un motto care nu coboară din sferele înalte ale culturii lumii, ci din imediata apropiere a vieţii obişnuite. El sună aşa: *Când îţi este dor de cineva, pomeneşte-l* – şi aparţine *Preotului Costică de Bărăgan.* Este ceea ce face (şi) Petru Mărculescu în această carte a sa – cu amintiri şi prieteni.

La pas prin satul global

Casa Domnului – locuinţă privată, Domnul nicăieri

Paula ROMANESCU

A doua zi, Dl Watters suna la uşa noastră chiar în momentul când orologiul din turnul primăriei bătea cea de a douăsprezecea măsură a cântecului cel cu Mersul orelor.

Aşteptam. Ne făcuserăm (şi) mai frumoase. Le pregătisem daruri româneşti: o faţă de masă albă, cu broderie fină, de pânză topită, un vin de Murfatlar adus de mine în bagajele de cală şi scăpat de vigilenţa vameşilor şi o gravură pentru care eu manevrasem presa.

Când am ajuns la casa lor, am fost conduse mai întâi spre o biserică de piatră aşezată în mijlocul unei generoase pajişti cu gazonul proaspăt ferchezuit. Ne-am privit, Adina şi cu mine, neînţelegând prea bine ce-o fi cu ritualul acesta.

– Probabil vor să ne purifice, i-am şoptit discret fiicei mele care se apropiase mai strâns de braţul meu cel de lângă inimă…

Din biserică a ieşit Jacques Watters, elevul Adinei, urmat de mama sa, urându-ne bun-venit.

Am păşit cu sfială peste prag, neştiind dacă trebuie să ne facem şi semnul crucii ortodoxe…

În interior, în loc de icoane – tablouri din perioada impresionistă. În loc de altar – un bar cu toate împărtăşaniile dezlegătoare de adevăr… Pe latura nordică a navei – un şemineu în care ardeau molcom nişte butuci cât trunchiul de om. Deasupra căminului – un Auguste Renoir: *Bal au Moulin de la Galette.* În jurul şemineului – fotolii. În mijloc – o masă acoperită cu o impecabilă faţă de masă ca de nea proaspăt căzută şi, aşezate în aşteptare, farfurii de porţelan albastru, pahare de cristal, tacâmuri de argint…

Înaintăm. Aceasta era prin urmare reşedinţa familială a Wattersilor!

De când religiile şi-au urmat cum au putut credincioşii mereu în mişcare pe Pământul albastru ca o portocală (Paul Eluard ştia el ce spune sau el ştia ce spune!), bisericile creştine s-au dovedit un pic prea numeroase şi unele au fost abandonate căzând în ruină, altele au fost cumpărate de laici şi transformate în case de locuit, spaţiul iniţial fiind astfel departajat încât să corespundă noii destinaţii.

Naosul, marea navă de aici, fusese păstrată integral şi servea acum de living, salon de primire, pentru recepţii, sufragerie, salon de artă.

După ce ne-am revenit din uluire, înainte de lua loc în fotoliile moi, am rămas cu ochii la Renoir-ul de deasupra şemineului, lucrare reprodusă prin toate albumele de artă impresionistă. Tabloul de aici era şi nu era exact cel ştiut. Vreo copie uşor trădătoare, mi-am zis, dar artistul copiator... jos pălăria! Personajul feminin central mai cu seamă îmi era total necunoscut. Purta rochia „originalului” dar chipul ba...

Am făcut remarca, iar doamna Watters, încântată probabil să constate că nu sta de vorbă cu nişte ageamii într-ale picturii, a făcut… prezentările. În centrul tabloului, original (!!!) nu copie executată de cine mai ştie ce copiator iscusit, ci lucrare făcută de Renoir însuşi la comandă după moda vremii (şi a vremilor!), era reprezentată Adèle, străbunica maternă a stăpânei „casei”, alături de ea, fiica – bunica deci a amfitrioanei noastre şi, în plan îndepărtat stânga, bunicul tânăr cu, în braţele sale, o frumoasă care trecea drept prietenă a familiei…

Tabloul era o foarte preţioasă (şi la propriu şi la figurat) moştenire de familie care, în cazul când vreodată, aflat la ananghie, unul dintre „les ayant-droits” s-ar hotărî să-l vândă, suma obţinută i-ar asigura acestuia un trai fără griji, iar urmaşii lui în vecii vecilor, n-ar avea să-şi dea decât o singură osteneală – de a se naşte şi, eventual, de a-şi duce paharul la gură după o masă îndestulătoare… Nu să joace însă şi la ruletă fiindcă norocul...

Ne-am adus aminte că adusesem şi noi daruri. I-am oferit doamnei mica pânză topită (de emoţie!), brodată cu fir de mătase albă, vinul l-am direcţionat către stăpânul lăcaşului, gravura către micul prinţ, fiul lor.

Fata în casă a ieşit din… altar cu o tipsie de argint pe care scânteiau în lumina prelinsă prin vitralii cupe de cristal cu un lichid de culoarea mierii de crâng.

Am închinat, ne-am închinat cu limba-n cerul gurii, am zâmbit a satisfacţie (nu, n-am plescăit!) şi, după un timp, a început festinul.

Am aflat că Wattersii veniseră aici din Belgia, după ce domnul (nu, nu Acela!) hotărâse că traiul în Anglia le-ar oferi mai multe oportunităţi de realizare socială şi că fiul lor ar putea beneficia de o instruire care să-i permită să aspire la vremea potrivită la un statut corespunzător celor cu mai îndrăzneţe vise. Dacă nu se va orienta spre politică – visul tatălui!, atunci măcar (!) să ajungă un nou Renoir – visul mamei!…

Iată de ce, sperau ei, rolul profesoarei Adina Romanescu ar fi trebuit să fie dintre cele mai motivante în orientarea copilului care începuse să dea semne că are chemare pentru pictură…

Eu îmi descoperisem o greu strunită chemare pentru icrele roşii şi pentru vinul alb uşor ca plutirea unui fulg de nea pe raza de soare a privirii mele care cred că începuse a… zâmbi duios.

Şi timpul trecea pe lângă noi.

După masă, ni s-a făcut prezentarea întregului domeniu al familiei. În afară de locuinţa principală – fosta biserică, în parcul lor în terase se afla un lac cu peşti, un chioşc în care vara se bea ceaiul, o casă de oaspeţi, o casă a personalului de îngrijire – grădinar, bucătăreasă, spălătoreasă (nu ştiu care dintre femei era soţia grădinarului şi care… cealaltă), o mică grădină zoologică (poneii erau tare nostimi, păunii se înfoiau plini de importanţă, doi câini de vânătoare dădeau semne că ar vrea să-şi arate talentul începând chiar cu noi, câteva gâşte şi găini ca prin ograda noastră de la Ţuţuleşti din vremi apuse…

Odrasla familiei şi-a adus o mapă elegantă în care-şi ţinea schiţele sărăcuţe pe care le-a supus ochiului profei.

M-am temut că Adina va spune chiar ce gândeşte. N-a făcut-o. Să fi devenit şi ea „om de lume”? O, lumea te învaţă cu toate...

Spre ora cinci (când trecuse timpul?) am servit ceaiul în „navă” sub privirea străbunicii Adèle, ne-am rotit discret privirile doar-doar L-om zări şi pre Domnul... Sfinţii rămaşi pe ziduri, aninaţi de vreun norişor pal, nu ne puteau da niciun indiciu despre prezenţa Celui cu neputinţă de văzut. Alţii se preumblau prin vitralii după cum le cădea în aureolă lumina soarelui...

La plecare am fost conduse acasă cu maşina (cum altfel?).

Am încheiat ziua cu o plimbare până la marginea pădurii, printre grâul verde şi rapiţa ca de aur.

La asfinţit, cerul amesteca norii vineţii prin jarul în stingere al soarelui.

Semn(al) de carte

Andrei Breabăn, *Castelul de pe Nistru*, Ed. Timpul, Iaşi, 2022

Mai mult decât în primul roman al ciclului său ştefanian, Andrei Breabăn face apel, în *Castelul de pe Nistru*, la o impresionantă bibliografie, nu mai puţin de şaizeci de poziţii, vizând monografii, cronici ale vremii, documente de arhivă, letopiseţe, tratate de istorie medievală, dar şi cărţi precum *Viaţa lui Ştefan cel Mare* de Mihail Sadoveanu ori *Sfântul Voievod Ştefan cel Mare, între cer şi genune* de Calinic Argatu; şi pe această bibliografie se constituie *pactul verosimilităţii* din care cresc romanele lui Andrei Breabăn, poate cel mai informat istoric între prozatori, privind epoca ştefaniană. Dincolo de firul narativ care deapănă biografia lui Ştefan cel Mare, prozatorul are un remarcabil talent în reconstituirea epocii, a Moldovei, în tot cuprinsul său de atunci. (Ioan Holban, în prefaţa la carte, „Un ciclu epic ştefanian”)

Victoria Milescu, *Planeta stă acasă,* Ed. Neuma, Apahida-Cluj, 2022

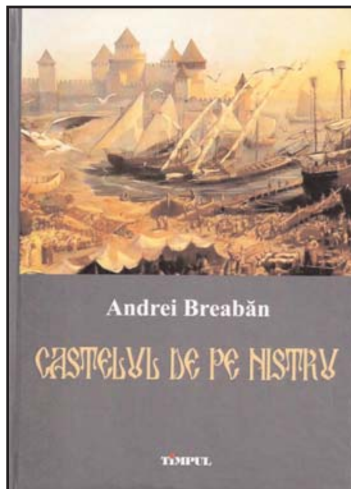
Poeta Victoria Milescu, autoare cu o bogată experienţă literară, îşi surprinde acum cititorii cu un volum ocazionat de traumele suferite de omenire în ultimii doi ani. Modul elegant şi precis, bogat în imagini şi impregnat de emoţie cu care poeta ne-a obişnuit în atâtea ocazii, se adaptează inspirat la tema adoptată. Primul volum la Editura Neuma al unei scriitoare consacrate poartă semnul excelenţei. (Horia Gârbea, pe coperta a patra)

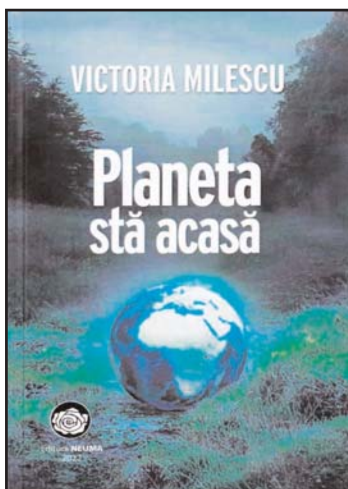
Mihaela Suciu, *Amintirile nu încap într-o valiză,* Ed. ePublishers, Bucureşti, 2022

Copilărie, adolescenţă, tinereţe, maturitate, senectute sunt etape care se succes atât de firesc în viaţa noastră. Tipul se unduieşte şi ne poartă cu el plutind de la o etapă la cealaltă atât de natural, încât nici nu simţim când a fost făcută trecerea; doar vedem amprentele lăsate de evenimentele prin care am trecut, simţim cu fiecare zi că suntem mai altfel decât ieri. (…) Toată această metamorfoză interioară este un proces miraculos pe care puţini au curajul să îl revadă cu ochii critici ai minţii, iar şi mai puţini pot reflecta la lucrurile care le-au marcat mai profund evoluţia. Cartea îşi propune o astfel de introspecţie selectivă asupra câtorva întâmplări ce par a avea legături tainice cu viaţa autoarei înseşi. (Autoarea, pe ultima copertă)

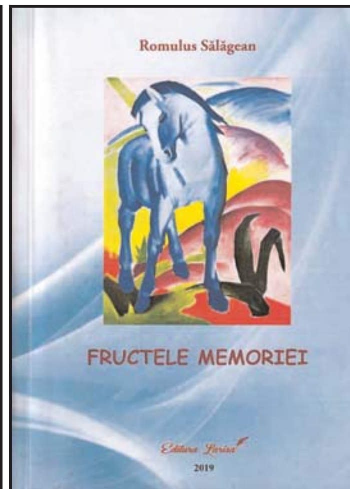
Romulus Sălăgean, *Fructele memoriei,* Ed. Larisa, Câmpulung Muscel, 2019

În volumul de faţă, dare de seamă şi testament, Romulus Sălăgean adună texte dintre cele mai diverse specii şi genuri: memorialistică, publicistică, eseu şi cronică literară, proză scurtă, pamflet, parodie şi satiră (le-am enumerat în ordinea în care apar în sumar), cărora li se adaugă o ultimă secţiune (*Jocul de-a Urmuz*), încadrabilă tot categoriei parodice. (…) Mărturia ororilor războiului şi a regimului comunist, cronica amară a anilor post-decembrişti, cartea lui R. Sălăgean vine să clatine „mitul” efemerităţii articolelor de ziar. Iată că, adunate în volum, textele de presă ce prin definiţie trăiesc doar o zi, se pot transforma în martori deloc muţi ai unei epoci şi ai omului „aflat sub vremi”. (Rodica Lăzărescu, în Postfaţă)

Nimeni nu vrea să înveţe nimic!

Nicolae MELINESCU

În prezent, 235 de milioane de pământeni au nevoie urgentă de ajutor ca să nu moară de foame. Un african din douăzeci şi opt depinde de o cantitate minimă de hrană şi de apă zilnic ca să nu cadă din picioare. În 2021, optzeci şi patru de milioane de oameni au fost măturaţi de evenimente dramatice, cauzate de alţi oameni, de la casele lor şi gospodăriile lor, aruncaţi pe drumuri sau în tabere de corturi improvizate. A fost cel mai numeros contingent civil din istorie al aşa-numiţilor refugiaţi sau auto-exilaţi intern. În 2021, doar jumătate din fondurile de asistenţă umanitară promise Naţiunilor Unite, adică ceva mai mult de optsprezece miliarde de dolari, au fost angajate efectiv pentru năpăstuiţii planetei, în timp ce peste o sută de miliarde de dolari au circulat oficial în acelaşi an pe piaţa armamentelor..

Sunt date care plictisesc mass-media senzaţionalistă, dar alimentează crize prelungite pe care a patra revoluţie industrială şi detaşamentele ateilor corporatişti le urăsc pentru că ele riscă să ia strălucirea aventurilor spaţiale ale lui Elon Musk sau a vacanţelor exotice, în braţele iubitei, ale lui Jeff Bezos. Cu o ordine de zi tot mai încărcată de scandalurile diminutive şi cu false şarade politice – oare îşi termină mandatul Biden? cine o să candideze la preşedinţia României în 2024? – actualitatea îşi pierde din relevanţă, greutatea evenimentelor tratate de mass-media internaţională sau naţională se mută imperceptibil spre imponderabilitate. Între timp, ignoranţii, turma tembelă, definită de Walter Lippmann (*Public Opinion,* 1922), picoteşte pe vulcanul crizelor ignorate care cresc în combustie şi amploare. Şi totuşi, drama rămâne prezentă.

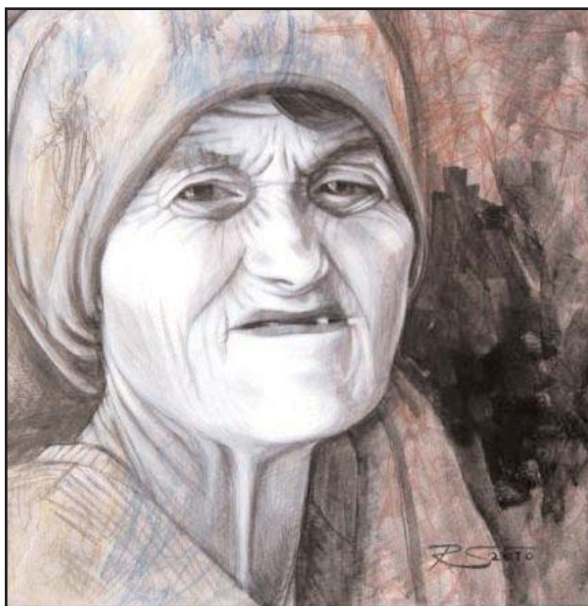
În Zambia, un milion de localnici din totalul de optsprezece milioane (toate datele statistice despre cele şapte state analizate sunt luate din Raportul CARE) este confruntat cu moartea prin înfometare, o situaţie relatată anul trecut în doar cinci sute douăsprezece ştiri de presă în timp ce fericita reuniune a actorului Ben Affleck cu fosta iubită a alimentat o maree de aproape o sută de mii de articole online pe tot globul. Sunt de vină marii gânditori şi strategi media de la noi şi din lumea largă, sau publicul care savurează falsitatea post-adevărului? Ambele stări adâncesc atitudinea stupidă de ignorare a ceea ce contează, de fapt.

În raportul pe 2021, confederaţia CARE („grijă", engl. orig.) a identificat câteva crize umanitare ignorate de media, de televiziunile 24 de ore, 7 zile pe săptămână şi, evident, de decidenţii cu mare forţă în cronica strategiilor globale. Documentul dat publicităţii la începutul anului analizează zece crize locale din care şapte ameninţă fizic şi imediat cel puţin un milion de oameni din Africa sub-sahariană. În acumularea datelor empirice, cercetătorii au analizat articolele online în arabă, engleză, franceză, germană şi spaniolă pentru argumentarea stării de lucruri şi a pericolelor pe care aceasta le conţine.

Crizele ignorate şi nu uitate pornesc şi provoacă un cerc vicios macabru ce cuprinde sărăcia, migraţia ilegală, foametea, inechitatea socială, lipsa resurselor pentru supravieţuire, conflicte locale şi molima Covid. Raportul realizat de CARE în colaborare cu serviciul internaţional de monitorizare media Meltwater expune modul în care criza climatică accelerată loveşte populaţiile cele mai sărace, la rândul lor mai curând victime ale poluării industriale decât provocatoare ale acesteia. „S-a prelungit şi se manifestă o mare discrepanţă şi o mare nedreptate în profunzimea acestei stări de lucruri. Cei mai săraci oameni suportă efectele cele mai grave ale modificărilor din mediul natural, cu toate că marii poluatori ignoră distrugerile şi suferinţele provocate celor care sunt forţaţi să suporte consecinţele ucigaşe", aprecia Laurie Lee, director executiv al Care International UK. (theguardian.com/ global-development/2022/jan/, accesat 16 ianuarie 2022)

CARE este o confederaţie umanitară, cu paisprezece afiliaţi, care de şaptezeci şi cinci de ani colectează donaţii din întreaga lume ca să aducă o viaţă mai bună pentru milioane de persoane vulnerabile. Prin campaniile sale organizate în o sută patru ţări, ea luptă să salveze vieţi, să învingă sărăcia, să înfăptuiască dreptate socială şi să contribuie la respectarea drepturilor universale ale omului. Din 2014, CARE a publicat rapoarte anuale concepute să aducă în centrul scenei mondiale tocmai acele crize ameninţătoare obliterate voit ca să lase loc căruţei internaţionale cu paiaţe care habar nu au şi nici nu le interesează imaginea reală a lumii pe care încearcă să o domine şi să o deformeze după propriile ipocrizii. Pentru cel mai recent bilanţ, confederaţia s-a oprit la cele şapte ţări africane care ilustrează cel mai grav pericolele crizelor ignorate de mass-media globală şi, ca urmare a efectelor fenomenului CNN, trecute cu vederea de lumea politică şi de publicul larg.

În Zambia, ţară continentală din Africa australă, 60 la sută din cele optsprezece milioane de locuitori trăiesc sub limita sărăciei cu mai puţin de doi dolari pe zi. Afectată de seceta prelungită şi de insecuritate alimentară, populaţia este condamnată la malnutriţie în urma creşterii preţului la porumb şi la produsele agroalimentare. Considerată o ţară cu venituri medii, cu un PIB de $1 307 *per capita* şi depozite naturale de cupru (al optulea producător mondial, aproximativ 230 de mii de tone anual), cu o viaţă internă lipsită de salturi mortale mediatice, Zambia este constant ignorată, chiar dacă criza umanitară a fost adâncită de invazia lăcustelor şi de răspândirea molimei Omicron.

Malawi, ceva mai mică teritorial decât România, cu o populaţie de dimensiuni asemănătoare cu a noastră, este una dintre cele mai subdezvoltate ţări din lume, locul 174 din totalul de 189. Învecinată cu Zambia la vest şi cu Mozambicul la est, fără ieşire la mare, este ţara în care aproape două treimi din populaţie nu are nici măcar un dolar pe zi şi aproape o jumătate dintre copiii până în cinci ani sunt subdezvoltaţi din cauza malnutriţiei. Aproximativ zece la sută dintre adulţi sunt infectaţi cu HIV. Furtuna tropicală Idai a provocat în 2019 inundaţii, alunecări de teren, distrugerea culturilor chiar înainte de recoltare şi ruinarea a optzeci de mii de gospodării. 42 la sută dintre adolescentele sub 18 ani sunt măritate, 17 la sută din întreaga populaţie este subnutrită şi 49 la sută dintre minori nu termină cursurile primare.

Republica Africa Centrală (de peste două ori mai întinsă decât România şi cu o populaţie de numai cinci milioane de locuitori, $823 PIB *per capita*, locul 184 în lume) a cunoscut în octombrie un moment al speranţei după ce preşedintele şi şefii unor grupuri rebele au pus capăt războiului civil vechi de trei decenii. Aproape un milion de civili trăiesc în migraţie internă. Aproape o jumătate dintre locuitori (2,3 milioane) nu au ce mânca, câmpurile sunt încă minate, atacurile sporadice ale rebelilor nu au fost eliminate complet, depopularea în rândul adulţilor a provocat angajarea forţei de muncă infantile, ceea ce afectează o treime din numărul adolescenţilor. Optzeci la sută din totalul angajaţilor câştigă sub $3,20 pe zi. Două milioane opt sute de mii de oameni au nevoie de ajutoare umanitare, iar durata medie de viaţă este de 53 de ani, una dintre cele mai scăzute din lume.

Burundi, cam de dimensiunile Banatului nostru, cu douăsprezece milioane de locuitori, este strivit între Republica Democrată Congo şi Tanzania, ţara sub-sahariană poate cel mai sever ignorată. După agitaţiile violente hutu – tutsi din anii '90 şi genocidul din Ruanda vecină din nord, ţara a rămas victima unor catastrofe naturale extreme, a foametei, a instabilităţii politice şi a crizei refugiaţilor. În primăvara lui 2020, lacurile şi râurile s-au revărsat, au inundat ogoarele şi au distrus culturile. Cincizeci de mii de familii au rămas fără adăpost, muritoare de foame. O persoană din cinci depinde şi în prezent de ajutoare externe ca să supravieţuiască, dar numai o treime din asistenţa promisă a fost finanţată cu $195 de milioane.

Niger, producătorul a cinci la sută din producţia mondială de uraniu (aproximativ 3 200 de tone anual), a devenit o zonă instabilă, tulburată de rebeliunile tuaregilor. Potrivit Indexului ONU de Dezvoltare Umană (HDI), din punct de vedere social ţara se află pe ultimul loc din cele 189 de ţări clasificate. Izolarea geografică continentală, terenul deşertic (80 la sută se află în Sahara), agricultura ineficientă, învăţământul precar, lipsa infrastructurii, a asistenţei medicale şi degradarea mediului fac din Niger scena unei noi crize ascunse, în galop năvalnic spre prăbuşire. Aproape o jumătate dintre copiii mai mici de cinci ani sunt subnutriţi. Peste trei suite de mii de adulţi sunt refugiaţi intern din cauza tuaregilor şi a teroriştilor din Al Qaida magrebiană şi aproape două milioane de suflete depind de ajutoare umanitare fără de care riscă să moară. Epidemia de holeră din regiunile sudice Dosso, Maradi şi Zindera a avut efecte devastatoare pentru populaţia lipsită de apărarea unui sistem medical eficient.

Zimbabwe, ţară independentă apărută pe harta Africii australe în 1980, a rămas o poveste uitată după moartea dictatorului Robert Mugabe. El, însă, nu a luat cu el pe lumea cealaltă şi catastrofa pe care a provocat-o regimul său aproape patru decenii. Dacă Zimbabwe mai e pomenit prin media, nu este pentru dezvăluirea dezastrului economic şi social-uman, ci pentru promovarea unor partide exclusiviste şi costisitoare de vânătoare pentru amatorii de trofee Premium de elefanţi, lei, gheparzi sau antilope mari. Uitate sunt pierderile unei agriculturi cândva grânarul zonei australe, uitate sunt numeroasele lacuri artificiale, rezervoarele dătătoare de viaţă culturilor de porumb sau livezilor de portocali. Din douăzeci şi unu de milioane de locuitori, aproape şase milioane nu au suficientă hrană şi peste şase milioane cinci sute de mii au nevoie urgentă de asistenţă umanitară.

Cel mai recent raport CARE, ca şi precedentele, a sintetizat date obţinute cu rigoare ştiinţifică pe baza cărora cele paisprezece entităţi afiliate, cu sprijinul donatorilor, luptă nu numai să ajute comunităţile condamnate de criza izolării lor mediatice, dar să şi aducă în atenţia decidenţilor, inclusiv a celor politici şi a comunicatorilor media influenţi dezastrele umanitare pe care le provoacă marginalizarea unor ţări care au dezavantajul că nu fac spectacol online. Izolarea lor nu este provocată şi nici alimentată de lipsa banilor sau de necunoaştere, dar este dramatic agravată de lipsa de interes, de perpetuarea fenomenului *agenda setting* după ifosele ateiştilor corporatişti, după umorile unor editori şi producători care nu văd lumea decât din maşina de lux, de pe veranda casei de vacanţă din Caraibi sau prin hubloul avionului privat.

Confederaţia CARE şi numeroase asociaţii şi organizaţii umanitare încearcă de ani buni să ducă în prim-planul temelor pentru mass-media influentă date, situaţii, pericole şi ameninţări globale care nu sunt noi, dar rămân în afara spectacolului mediatic. Regizorii acestora uită sau nu-şi dau seama, deşi se cred imaginativi, că fiecare din crizele uitării poate să depăşească şi, uneori chiar au făcut-o, zona de confort a orchestratorilor, aşa cum a dovedit criza migraţiei ilegale spre Europa. Oricât de evidente au fost lecţiile greşelilor de până în prezent, se pare că emisfera bogată nu a învăţat nimic şi se încăpăţânează să le ignore, iar riscul este enorm.

Orizont SF

Un atelier la porţile literaturii

Mircea OPRIŢĂ

Iniţiativa purtând numele Kult a luat fiinţă în anul 1998, ca „grup de creaţie" al câtorva tineri autori aflaţi într-o rapidă cursă de profesionalizare şi conduşi, în scrisul lor, de idei estetice convergente: Costi Gurgu, Ana-Maria Negrilă, Jean-Lorin Sterian, Bogdan-Tudor Bucheru şi Florin Pîtea. Aceştia şi l-au asociat pe Horia Nicola Ursu, pentru sprijinul editorial pe care îl putea acorda proiectelor comune. Sub raport teoretic, gruparea acceptă SF-ul acestor ani în formula neconvenţională pe care i-o oferă contaminarea substanţei sale (aşa cum a fost definită ea prin tradiţie) cu elemente migrate dinspre fantastic şi dinspre producţia horror. Tendinţele postmoderniste ale grupării suferă parţial şi influenţa curentului cyberpunk, Florin Pîtea fiind unul dintre admiratorii şi traducătorii autorilor americani care îl reprezintă (de la Bruce Sterling şi William Gibson la Greg Egan şi Nancy Kress). Sub raport valoric, Kult s-a constituit într-o declarată opoziţie cu obiectivele şi practica amatorismului, cultivate de o bună parte din fandomul românesc. Caracterul de atelier al întâlnirilor săptămânale presupunea admiterea colegială a spiritului critic în discutarea producţiilor fiecărui membru, însă limitarea participării la persoanele deja amintite vorbeşte în mod cât se poate de limpede despre un cerc elitist.

Cenaclul şi-a propus, între altele, realizarea unui experiment interactiv, concretizat într-o antologie de povestiri şi nuvele cu personaje şi acţiuni propuse de fiecare autor, dar cu un cadru comun. Antologia avea să se numească *Vremea demonilor*, însă diverse neşanse editoriale i-au întârziat apariţia suficient de mult încât să fie devansată de o antologie similară, *Cronicile sângelui,* ambele publicate în 2001. În anul 2005 apar alte două antologii ale grupării, *Atelier Kult: povestiri fantastice* şi *Rahharc.* Momentul ţinea să marcheze şi o creştere în rang a cenaclului, promovat acum ca „atelier de creaţie" cu funcţionare pe internet, în finanţarea lui Bogdan-Tudor Bucheru şi Cătălin Sandu, după stabilirea primului în Statele Unite, iar a celuilalt în Canada. Textele prezentate în „atelier" suportau comentariile colegiale ale celorlalţi membri, iar stimulentele creaţiei cunosc inclusiv forma concursului literar. Mai noile culegeri arată şi o lărgire a numărului colaboratorilor, între care, pe lângă unele nume deja amintite, apar Ona Frantz, Liviu Radu, Silviu Genescu, Eduard Pandele, Bogdan Gheorghiu, Ben Ami, Roxana Brînceanu, Marian Coman şi Michael Haulică. Fără a reuşi în totalitate, „democratizarea" participării la activităţile grupului încearcă acum să nu fie şi o derogare de la exigenţele valorice stabilite iniţial. Cel puţin în bunele intenţii anunţate de administratorii site-ului într-un Regulament de funcţionare a cenaclului reorganizat:

„**Atelierul Kult** este un site privat, non-profit, pe care iniţiatorii săi doresc să-l gestioneze într-un mod cât mai pragmatic, profesionist şi imparţial. Administratorii cenaclului au dovedit până în prezent că deţin forţa financiară şi organizatorică necesare antologării, publicării şi distribuirii rezultatelor literare de calitate – evident, toate acestea la o scară relativ redusă. Primul dintre scopurile noastre este acela de a edita anual un volum bazat pe creaţia membrilor acestui atelier. Cel de-al doilea ţel constă în facilitarea formării şi/sau dezvoltării scriitorilor pe termen lung într-un mediu concurenţial şi productiv. Al treilea obiectiv are în vedere apropierea pe baze strict profesionale dintre categoriile menţionate anterior: scriitori, critici şi editori."

Între regulile impuse grupării, multe privesc intenţia organizatorilor de a evita conflictele străine de creaţia propriu-zisă şi care s-au dovedit frecvente în practicile altor grupări sefiste, înflorind la adăpostul lipsei de răspundere şi a condiţiei de anonimat. Astfel, „utilizarea site-lui pentru discutarea publică a oricărei stări conflictuale, indiferent de circumstanţe nu este acceptabilă", cu atât mai mult când e vorba de „acte cu caracter jignitor". La polul opus, nici „pasivitatea nu este încurajată", ca nefolositoare dinamismului pe care şi l-au propus membrii activi şi cu şansă de profesionalizare ai grupării. Totuşi, Atelierul Kult nu va putea fi nici el ferit de căderea în inerţie şi debusolare, situaţie observată „cu durere" de Ona Frantz:

„Lucrurile nu stau însă numai pe roze în puiul nostru de literatură SF şi F şi H şi ce s-o mai include pe-aici în ultima vreme. Mă uit cu durere în suflet la Atelierul Kult. Nu vă dau link, că oricum nu vă pasă. E un fel de atelier literar de nişă online. Un loc care-mi e foarte drag, dar, ştiţi, mă uit la el cu drag şi cu nervi şi cu durere cam cum te uiţi la feciorul lu fractu care era cândva mic şi drăguţ şi-acuma te-ai trezit cu el că se-ntoarce de la discotecă puţind a mahorcă şi cu o pipiţă sclipicioasă atârnată de gât. Ei, aşa şi atelierul, începe să miroasă dubios şi s-au agăţat de el tot soiul de pipiţi veleitari care scriu cu degetele de la picioare şi n-au deschis la viaţa lor mai mult de douăzeci de cărţi, cu tot cu manualele de la şcoală. Şi că apar pipiţi necitiţi şi necitibili încă mai e cum mai e, dar cum se face că pentru fiecare astfel de pipiţi-scriitori se găsesc atâţia pipiţi-cititori care să-i mângâie pe căpăţână şi să le laude talentul şi să se minuneze de iscusinţa lor scriitoricească? Eu una nu pricep şi mi-e teamă că nici de-aş pricepe nu m-ar ajuta cu ceva, ba dimpotrivă."

Partea cea mai serioasă a producţiei Atelierului Kult se înscrie în antologiile deja citate. Din fericire, declinul său ca mişcare fandomială este sincron cu lansarea pe cont propriu a unor talente importante pentru SF-ul nostru actual şi pentru fuziunile intergenerice pe care acesta le experimentează.

Semn(al) de carte

Horia Bădescu, *Între Scila şi Caribda, încotro?,* Ed. Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022

Paginile de faţă sunt rodul unei conştiinţe care nu poate rămâne indiferentă la ceea ce se petrece în jur şi la felul în care se proiectează viitorul umanităţii. Chiar dacă, în mod natural, condiţionările biologice mă exclud din acesta. Dacă el va fi aşa cum se întrevede, îi mulţumesc Celui de Sus că m-a îngăduit în aceste vremuri, bune, rele, cum sunt, şi nu în acel „viitor luminos"! Sunt gândurile unui sapiens recunoscător, cum crede el că se cuvine, pentru însuşirile care, în ciuda tuturor neroziilor istorice, îi definesc specia: judecata, cugetarea – *Cogito, ergo sum* – şi, deopotrivă, profunda raţiune a inimii. Aceste comentarii pornesc din imposibilitatea de a ieşi din logica unei poetice lecţii de istorie naturală: *Nu cred că viermele este mai important decât mărul, dar nu pot suporta surâzătoarea inconştienţă a mărului!* (Autorul, pe coperta a patra)

Notă, la finalul cărţii: Cu excepţia eseurilor „Întoarcerea lui Caliban" şi „Civilizaţia spectacolului şi Don Quijote" (apărute în revistele *Convorbiri literare,* respectiv *Contemporanul*), toate textele din prezenta carte au fost publicate, în ultimii ani, în revista *Curtea de la Argeş*.

Crina Decusară Bocşan, *Iulia Hasdeu, un destin nedreptăţit,* Ed. Asociaţiei Iulia Hasdeu, Bucureşti, 2021

Volumul urmează lucrărilor *Renaşterea unui nume* (2002, 190 p.) şi *Omagiu Iuliei Hasdeu* (2004, 180 p.) şi cuprinde materiale referitoare la viaţa şi opera Iuliei Hasdeu, prezente în presa scrisă din ultimul deceniu. S-a intervenit uneori asupra textelor spre a evita repetarea unor informaţii necesare doar în momentul respectiv, însă devenite redundante; s-a renunţat la o serie de materiale şi la unele titluri, precum şi la menţionarea publicaţiei în care a apărut textul din volum, însă în Addenda sunt date titlurile revistelor unde au apărut articole despre Iulia Hasdeu semnate de aceeaşi autoare. Eseul despre accesul la moştenirea Hasdeu pledează pentru profilul veridic al româncei, care de peste un secol şi jumătate continuă să aibă rezonanţă în realitatea noastră. Sub acest aspect, am considerat oportun să includem şi câteva interviuri apărute de-a lungul timpului în diferite publicaţii culturale, materiale referitoare la aspecte din viaţa şi creaţia Iuliei Hasdeu. Acestea o aduc contemporanilor pe ultima descendentă a neamului Hasdeu. (Autoarea, în Notă asupra ediţiei)

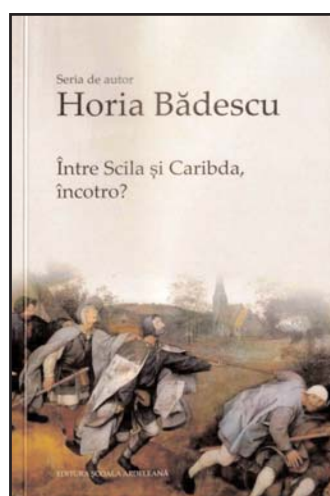
Victor Spinei, editor, *Antecedente şi împliniri ale Marii Uniri,* Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2020 (Seria Centenarium nr. 9)

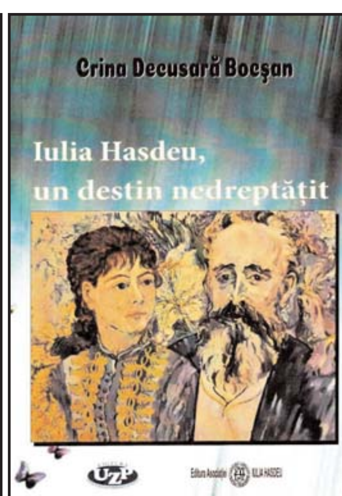
Un palier prioritar prin care Academia Română şi institutele sale din sfera umanistă a ţinut să aniverseze Centenarul Marii Unirii a vizat organizarea sau coorganizarea unor relevante manifestări ştiinţifice. (…)

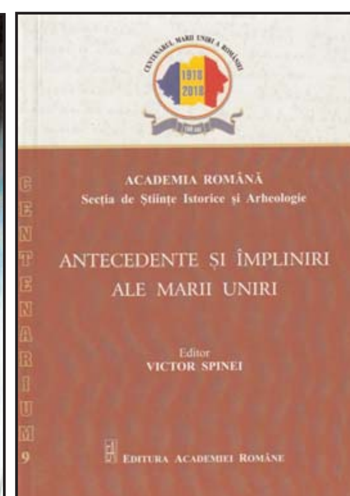
În afara acestor manifestări ştiinţifice, conducerea Academiei Române a organizat împreună cu alte foruri savante din ţară şi de dincolo de hotare mai multe sesiuni de comunicări la Freiburg im Breisgau, Chişinău, Iaşi şi Suceava, menite să aniverseze momentele cardinale care s-au succedat pe parcursul anului 1918. Ele s-au bucurat de o atenţie cu totul deosebită din partea specialiştilor şi a publicului interesat de istorie, ceea ce ne-a şi determinat să reunim alocuţiunile şi comunicările prezentate între coperţile prezentului volum, chiar dacă editarea sa se realizează cu o nedorită întârziere. Alocuţiunile nu au avut menirea de a dezbate aspecte epistemologice punctuale ale procesului de înfiripare a Marii Uniri, ci doar de a exprima opinii şi aprecieri concluzive, mai mult sau mai puţin oficializate, ale unor personalităţi din lumea academică privind relevanţa actului respectiv. (Editorul, în prefaţa la carte, „Smerit obol pentru sărbătorirea Centenarului")

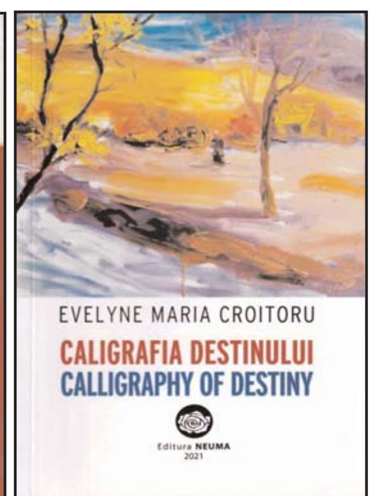
Evelyne Maria Croitoru, *Caligrafia destinului/Calligraphy of Destiny,* antologie de autor, poezie, Ed. Neuma, Apahida-Cluj, 2021

Din preţuirea idealizată a poeziei şi din încredinţarea că aceasta poate caligrafia bătăile inimii şi pulsiunile simţirii se nasc mai toate versurile semnate de Evelyne Maria Croitoru. Calitatea primă a acestor versuri e aceea că nu vor şi nu caută să fie altceva decât sensibilitate, emoţie, trăire, toate transfigurate într-un discurs liric. (Dan Cristea, pe coperta a patra)

Ruxandra Socaciu

Ruxandra Socaciu s-a născut la 2 mai 1978, în Curtea de Argeş.

În 1997 absolvă Liceul de Artă „Nicolae Tonitza" Bucureşti, iar în 2003 Universitatea Naţională de Arte „Nicolae Grigorescu" Bucureşti, Facultatea de Arte Decorative şi Design. Este membru titular al UAP România din anul 2006.

A absolvit şi cursuri de fotografie artistică, marketing, management, tehnici tradiţionale de gravură etc. Din 2003 este profesor de arte plastice la Clubul Elevilor din Curtea de Argeş.

Numeroase expoziţii personale şi de grup, participări la saloane naţionale, bienale şi trienale la nivel naţional şi internaţional. A ilustrat cărţi, a participat la şantiere de pictură murală *al-seco*, în Curtea de Argeş, Ploieşti etc.

Demersul meu artistic se încadrează în înţelegerea nevoii de întregire a moştenirii umane şi de transformare a unor informaţii culese din surse diverse în imagini subiective, reflexii ale unor experienţe de viaţă durabile, transmisibile. Mai mult decât atât, contribuie la crearea unei noi perspective asupra legăturii milenare între om, natură şi propria evoluţie prin apelul şi contribuţia la efortul de întregire a memoriei colective.

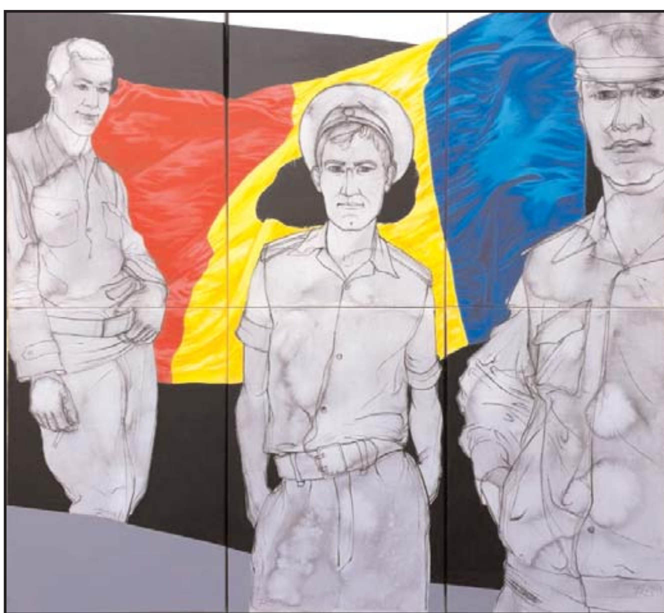
Abordarea creaţiei artistice în acest context este privită ca o radiografie a devenirii omului modern prin parcursul său istoric evolutiv în care valorile trecutului devin simple informaţii puţin sau deloc relevante, iar sensul lor se pierde la fel ca şi înţelegerea semnificaţiilor.

Provocarea integrării produselor civilizaţiei umane istorice în spaţiul şi sensul timpului prezent transpare în conceptul pe care îl construiesc din alăturarea în cadrul aceluiaşi spaţiu plastic a formelor-semn, sintetizând atât elemente antropomorfe, cât şi elemente culturale. Acestea se află în echilibru sau, dimpotrivă, dominate ori dominatoare, surprinzând frământările perpetue ale omului de a-şi înţelege locul şi rostul în relaţia zbuciumată cu existenţa fizică şi spirituală.

Acest drum artistic personal se concretizează prin imagini rezultate din accesarea memoriei materiei brute, ce împrumută iar şi iar forma şi sensul imprimate de om şi care cu siguranţă trăieşte în noi. Astfel arta, atât prin abordarea materială sustenabilă a procesului creator, cât şi prin perspectiva funcţiei sociale, se încadrează în efortul de a trezi memoria colectivă conştientă.

Multidimensionarea prezentului şi admiterea faptului că suntem construiţi din trecut şi construim la rândul nostru viitorul, ajută arta să devină mărturie a existenţei umane pe plan material şi spiritual. Astfel, drumul spre creaţie devine cel puţin la fel de relevant ca şi opera de artă în sine. (Ruxandra Socaciu)

Număr ilustrat cu lucrări de Ruxandra Socaciu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Florin Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Afrodita IORGULESCU – prof. univ., Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Constantin GAINDRIC – MC al AŞM, Chişinău
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Ionuţ GEANĂ – lingvist, Bucureşti
- Constantin GIURGINCA-CRAINA – scriitor, Bucureşti
- Ion ANDREIŢĂ – *pălmaş cu condeiul*, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca